

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ÇAĞDAŞ KORUMA PRENSİPLERİ ÇERÇEVESİNDE
1960'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE YAZMA KİTAP
KONSERVASYON VE RESTORASYON UYGULAMALARI:
KİTAP ŞİFAHANESİ**

SERPİL KAYA

Danışman : Doç. Muhammet BİLGEN

Jüri Üyesi : Prof. Serkan İLDEN

Jüri Üyesi : Doç. Hüseyin ELİTOK

KASTAMONU-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Serpil KAYA

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇAĞDAŞ KORUMA PRENSİPLERİ ÇERÇEVESİNDE 1960'LARDAN GÜNÜMÜZE TÜRKİYE'DE YAZMA KİTAP KONSERVASYON VE RESTORASYON UYGULAMALARI: KİTAP ŞİFAHANESİ

SERPİL KAYA

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SANAT VE TASARIM ANA SANAT DALI

DANIŞMAN: DOÇ. MUHAMMET BİLGİN

Sanat ve bilim dünyasının bilgi kaynaklarının en başında el yazmaları gelmektedir. Zamanlarının din, tarih, felsefe, dil, coğrafya, fen bilimleri, astroloji gibi çeşitli konuları kapsayan bu eserler, geçmişten bugüne değerli bilgileri aktarmaktadırlar. Türkiye, Selçuklu ile çoğunluğu Osmanlı zamanlarına ait zengin bir el yazması koleksiyonuna sahiptir. Bu çalışmada ilk bölümde, el yazmalarının yazının bulunuşundan günümüze kadar olan evrimi incelenmiştir. Yazı malzemelerinin ve üretim süreçlerinin tarihi süreç içinde nasıl geliştiği ele alınmıştır. İkinci bölümde Süleymaniye Kütüphanesinin oluşumu ve yazma eserler kitap patolojisinin ortaya çıkışı, bölümleri ve işleyişi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde, çeşitli nedenlerle hasar gören el yazmalarının korunması ve eski haline getirilmesi için hangi önlemlerin ve işlemlerin uygulandığı açıklanmıştır. Bu bölümde, hasar gören yazmaların hangi koşullarda saklandığı ve zarar görenlerin nerede restore edildiği veya bunun mümkün olup olmadığının belirlenmesi için çalışmalar yapılmıştır. Sonuç bölümünde, el yazmalarının korunması ve restorasyonu konusunda yapılan çalışmaların değerlendirilmesine yer verilmiştir. Tezin, el yazması olan eserlerin korunması ve onarılması alanında farklı yaklaşımlar sunulması hedeflenmiştir.

ANAHTAR KELİMELER: El Yazmaları, Restorasyon, Koruma ve Onarım, Süleymaniye Kütüphanesi

Eylül 2024, 141 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

CONSERVATION AND RESTORATION PRACTICES OF MANUSCRIPTS IN TURKEY FROM THE 1960S TO THE PRESENT WITHIN THE FRAMEWORK OF CONTEMPORARY PRESERVATION PRINCIPLES: THE BOOK INFIRMARY

SERPİL KAYA

**KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE
ART AND DESIGN MAIN ART DEPARTMENT
SUPERVISOR: ASSOC. PROF. MUHAMMET BİLGİN**

Manuscripts are among the foremost sources of information in the realms of art and science. Covering a wide array of subjects from their times such as religion, history, philosophy, language, geography, natural sciences, and astrology, these works transmit valuable knowledge from the past to the present. Turkey possesses a rich collection of manuscripts predominantly from the Selçuk and Ottoman periods. This study examines the evolution of manuscripts from the invention of writing to the present day in its first section. It addresses how writing materials and production processes have developed over historical periods. In the second chapter, the formation of the Süleymaniye Library and the emergence of manuscript book pathology, its departments and its functioning are explained. The third section explains the measures and procedures applied for the preservation and restoration of manuscripts damaged for various reasons. It includes studies on the conditions under which damaged manuscripts are stored and the locations where restoration is undertaken, if feasible. In the conclusion section, an evaluation of the work done on the preservation and restoration of manuscripts is included. It is hoped that this thesis will offer new perspectives on the preservation and repair of manuscript Works.

KEYWORDS: Manuscripts, Restoration, Preservation, and Repair: The Süleymaniye Library

September 2024, 141 Page

TEŞEKKÜR

Tez alıőmam boyunca yardımlarıyla beni destekleyen tez danıőmanım Sayın Do. Muhammet BİLGEN'e, tüm mesleki tecrübelerini paylaşan ve emeğini esirgemeyen sevgili hocam Prof. Serkan İLDEN'e, eserin taranması, yöntem ve çalıőma yapmam hususunda bana her türlü kolaylığı sağlayan Türkiye Yazma Eserler Kurumu Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanı Dr. Nil BAYDAR'a teőekkürlerimi bir borç bilirim. Gerek iş gerekse özel yaőamımda yardımlarını eksik etmeyen, yazma eserler kitap Şifahanesi alıőma arkadaşlarımdan Elif ÖZYALÇIN ve Leyla YÜCELSİN'e teőekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her dönemine sevgisiyle ışık tutan, en büyük destekçim canım aileme sonsuz teşekkür ederim. Bu tez çalıőması sevgili babam Rıza KAYA anısına ithaf edilmiştir.

Serpil KAYA

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZ ONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ	ix
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xi
1. GİRİŞ	1
1.1 Yazının Bulunuşu ve İlk Yazılı Belgeler.....	1
1.1.1 Kâğıdın Tarihi.....	10
1.1.1.1 Kâğıt hakkında genel bilgi	10
1.1.1.2 Kâğıdın tarihçesi	10
1.1.1.3 El yapımı kâğıtlar.....	11
1.1.2 Yazma Eserler	18
1.1.2.1 Gelişimi.....	18
1.1.3 Türkiye’de Yazma Eserler	20
2. SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ (KİTAP ŞİFAHANESİ)	22
2.1 Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Tarihçesi.....	22
2.2 Türkiye’de Kurulan İlk Yazma Eser Restorasyonu Olan; Süleymaniye Yazma Eser Kitap Patoloji Servisi	27
3. YAZMA ESERLERDE KONSERVASYON UYGULAMALARI	32
3.1 Belgeleme	32
3.2 Koruma ve Restorasyon	53
3.2.1 Malzemenin Bozulma Nedenleri	54
3.2.2 Koruma Uygulamaları	64
3.2.2.1 Aktif koruma	64
3.2.2.2 Pasif koruma	65
4. TÜRKİYE’DE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN KORUMA VE RESTORASYON UYGULAMALARINDA MALZEME, TEKNİK VE UYGULAMALAR	68
4.1 Seçilen Örneklerin Çözümlemesi ile Koruma ve Restorasyon Uygulamalarında Değişim ve Dönüşümler.....	68
4.1.1 AYEK 1455 Envanter Numaralı Eser.....	69
4.1.2 SYEK Damat İbrahim Paşa 50 Envanter Numaralı Eser.....	78
4.1.3 MYEK 1743 Envanter Numaralı Eser	81
4.1.4 AYEK 1885 Envanter Numaralı Eser.....	84
4.1.5 SYEK 384 Envanter Numaralı Eser	88
4.1.6 HSAYEK 91 Envanter Numaralı Eser.....	93
4.1.7 HSAYEK K506 Envanter Numaralı Eser.....	96
4.1.8 SYEK SATINALMA 3734 Envanter Numaralı Eser.....	99
4.1.9 SYEK 1152 Envanter Numaralı Eser	102
4.1.10 SYEK AYASOFYA 2448 Envanter Numaralı Eser.....	105

4.1.11	SYEK 3702 Envanter Numaralı Eser	108
4.1.12	MYEK ARABİ 1955 Envanter Numaralı Eser.....	111
4.1.13	BYEK SATINALMA 2735 Envanter Numaralı Eser	114
4.1.14	SYEK FATİH 362 Envanter Numaralı Eser.....	118
4.1.15	MYEK 1578 Envanter Numaralı Eser	121
4.1.16	SYEK 3 Envanter Numaralı Eser	124
4.1.17	BYEK _208 Envanter Numaralı Eser	127
4.1.18	BYEK 466 Envanter Numaralı Eser	131
5.	YÖNTEM.....	134
6.	SONUÇ VE ÖNERİLER	135
	KAYNAKLAR	137

ŞEKİLLER VE GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 1.1 Mağara duvar resimleri.....	3
Görsel 1.2 Kil ve taş tabletler.....	4
Görsel 1.3 Papirüs toplama ve dövülmesi.....	5
Görsel 1.4 İlkçağ papirüs kitap örneği.....	5
Görsel 1.5 Işıklı masa üstünde çekilen farklı papirüs örnekleri.....	6
Görsel 1.6 Kodeks örneği.....	7
Görsel 1.7 Parşömen yapımında yüzeyi pürüzsüzleştirme.....	8
Görsel 1.8 Parşömenin dino-lite ile çekilen görüntüsü.....	8
Görsel 1.9 Yazı malzemesi olarak kullanılan çeşitli bitki örnekleri.....	9
Görsel 1.10 Işıklı masa üstünde çekilen doğu kâğıt detay örnekleri.....	13
Görsel 1.11 Işıklı masa üstünde çekilen batı kâğıt detay örnekleri.....	14
Görsel 1.12 Resim çerçevesi örneği.....	16
Görsel 1.13 Elek üstüne farklı filigran örnekleri.....	16
Görsel 1.14 Işıklı masa üstünde filigran ve elek izleri çekimi ile asetata birebir çizimi.....	17
Görsel 1.15 Günümüzde kullanılan bazı Japon kâğıdı örnekleri.....	18
Görsel 2.1 Süleymaniye cami ve külliyesinin planı.....	23
Görsel 2.2 Süleymaniye yazma eser kütüphanesi giriş kapısı eski- yeni hali.....	24
Görsel 2.3 Süleymaniye külliyesi kapısı eski- yeni hali.....	25
Görsel 2.4 Süleymaniye yazma eserlerde bulunan güncel koleksiyon ve kitap sayıları.....	26
Görsel 2.5 Süleymaniye kütüphanesi müdürleri.....	27
Görsel 2.6 Eski Süleymaniye mikrofilm.....	29
Görsel 2.7 Süleymaniye patoloji servisi.....	30
Görsel 2.8 Sergi salonu.....	30
Görsel 3.1 SYEK 3702- SYEK 2448-Nolu eserlerin eski tespit fişleri.....	32
Görsel 3.2 SYEK 1152/1- SYEK 1152/2-Nolu eserlerin eski tespit fişleri.....	33
Görsel 3.3 Eser künye bilgileri.....	35
Görsel 3.4 Yazmanın cilt özellikleri.....	37
Görsel 3.5 Yazmanın metin kısmı.....	39
Görsel 3.6 Metin cilt bozulmalar.....	41
Görsel 3.7 Önerilen konservasyon uygulamaları.....	43
Görsel 3.8 Konservasyon işlemleri.....	45
Görsel 3.9 Konservasyon malzemeleri.....	47
Görsel 3.10 Öncesi sonrası fotoğrafları.....	48
Görsel 3.11 Teknik detaylar.....	49
Görsel 3.12 Kapak ve sırt detayı.....	50
Görsel 3.13 Eser ölçüleri.....	51
Görsel 3.14 Yan kâğıt ve köstek detayları.....	52
Görsel 3.15 Mikroorganizma numune alma.....	56
Görsel 3.16 Böcek galerileri.....	57
Görsel 3.17 Kemirgen tahribatı.....	59
Görsel 3.18 Demir içerikli mürekkep örneği.....	60
Görsel 3.19 Bakır içerikli boya örneği.....	61

Görsel 3.20 pH ölçümü	62
Görsel 4.1 AYEK 1455 2b-3a.....	69
Görsel 4.2 AYEK 1455 Envanter numaralı eser -B Serlevha.....	72
Görsel 4.3 AYEK 1455 Envanter numaralı eser -C 1b-2a.....	75
Görsel 4.4 SYEK 50 162b-163a	78
Görsel 4.5 MYEK 1743 1b-2a	81
Görsel 4.6 AYEK 1885 Zahriye-Serlevha	84
Görsel 4.7 SYEK 384 Yan kâğıt-1b.....	88
Görsel 4.8. SYEK 384 Envanter numaralı eser- B 4b-5a	90
Görsel 4.9 HSAYEK 91 400b 401a	93
Görsel 4.10 HSAYEK K506 2b-3a.....	96
Görsel 4.11 SYEK 3734 105b-106a	99
Görsel 4.12 SYEK 1152 137b-138a	102
Görsel 4.13 SYEK 2448 47b-48a	105
Görsel 4.14. SYEK 3702 3a.....	108
Görsel 4.15 MYEK 1955 37b-38a	111
Görsel 4.16 BYEK 2735 71b-72a.....	114
Görsel 4.17 SYEK 362 346b-347a	118
Görsel 4.18 MYEK 1578 7b-8a	121
Görsel 4.19 SYEK 3 114b-115a	124
Görsel 4.20 BYEK 208 2a	127
Görsel 4.21 BYEK 466 28b-29a	131

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar

AYEK	: Amasya Yazma Eserler Kurumu
BYEK	: Bursa Yazma Eserler Kurumu
MYEK	: Millet Yazma Eserle Kurumu
s.	: Sayfa
SYEK	: Süleymaniye Yazma Eserler Kurumu
TYEK	: Türkiye Yazma Eserler Kurumu
v.b.	: ve benzeri
y.y	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Kültürel mirasımızın başında, ülkemizde geçmişin izlerini en iyi şekilde barındıran zengin kaynağımız olan el yazması eserlerimiz gelmektedir. Çalışmaya Yazma Eserler Kurumu Şifahane Daire Başkanlığında onarımı yeniden yapılan eserlerin incelemesi ile başlanılmıştır. Kütüphaneden gerekli izinler alındıktan sonra, kütüphanenin dijital arşivi baştan sona incelenmiş, tezin konusunu oluşturacak olan eser örnekleri belirlenmiştir. Dijital arşiv içerisinde önceden onarım görmüş eserler ayıklanmış, farklı biçim ve özelliklere sahip, yeni teknikler kullanılarak yeniden onarılmış eserlerin çalışmaya konu olmasına karar verilmiştir. Tespit edilen eserlerin yazılı belgeleri, onarım öncesi ve sonrası çekilen fotoğrafları ve eser bilgilerine ulaşılmıştır. Önceden onarım sırasında kayıt altına alınan belgelerin mevcut olup olmadığı araştırılmıştır. Uygulanan teknik ve yöntemlerin günümüzde neden değiştiği, esere ne gibi yararı olduğu hassasiyet ile anlatılmıştır. Günümüzde yazma eserlere yapılan koruma ve onarım anlayışının, değişen malzeme ve gelişen teknikler kullanılarak restorasyonu tamamlanan eserler dikkatli bir şekilde ele alınmıştır. Değişen yeni dünyada teknoloji, malzeme ve diğer ülkelerde yapılan çalışmalara ulaşım rahatlığı el yazması eserlerde restorasyon ve konservasyonun daha da ileri seviyelere gitmesini ile gelişmesini sağlamıştır. Her yeni bakış açısı, yeni bir tekniği ve bilgiyi beraberinde getirmiştir. Görsellerle desteklenen tez çalışmasında en az müdahale, geri dönüşümü olan malzeme ve teknikler ile eserin orijinalini koruma ön planda tutulmuştur.

1.1 Yazının Bulunuşu ve İlk Yazılı Belgeler

Tarih yazı ile başlar. Yazının bulunuşundan önce insanlar etraflarında gördükleri hayvanları, kullandıkları el aletlerini, araçları birbirlerine aktarabilmek için düz buldukları yüzeylere çizmişlerdir.

İnsanlar, inançlarını ve iletişim kurma arzularını tatmin etmek için, yaşadıkları çevredeki taşlara veya mağara duvarlarına ilk başta gerçekçi hayvan tasvirleri yapmışlardır. Zamanla, bu tasvirlerin yanına inançlarla ilgili resimler de eklendiği görülmüştür (Dölen, 2015). Bu durumda yazı, yer ve zaman sınırlaması olmadan kendi

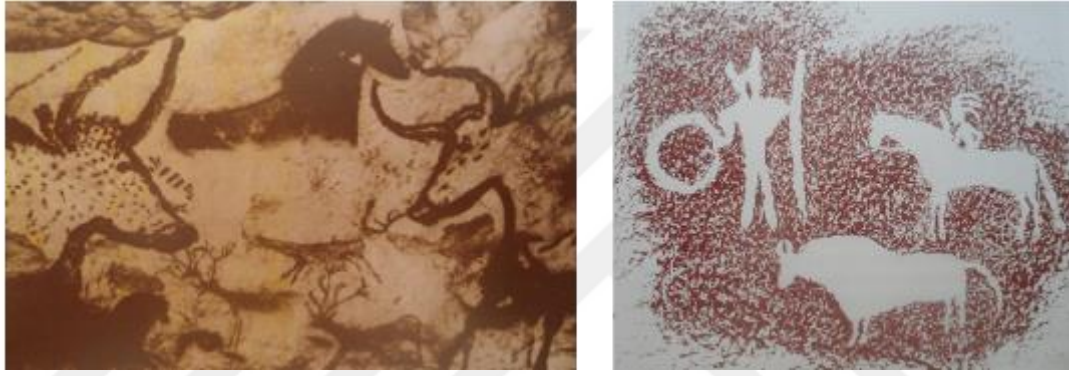
kültürlerini ortak yaşamı zorunlu kılmadan oluşan birikim ile bilgilerini aktarmak için sağladıkları toplumsal ve sosyal bir icat olarak görülmüştür. Basit olarak yaptıkları işaretler ile çizikler şekillenmeye başlamıştır. Bu şekillerin gelişmesi ile de resim yazısı olan piktografi ortaya çıkmıştır. Çıkan bu yazı türü hece yazısı sonrasında günümüzde de kullandığımız harf yazısına dönüşmüştür. İnsan aklının en değerli ürünü yazı olmuştur (Kocabay, 2012). Uygarlıkların ve tarihin başlangıcı olarak görülen yazı, ağızımızdan çıkan her sesin, sözcüklerin elle tutulabilen ya da göz ile görülebilen simgeler veya işaretlere dönüşmesi, olarak da tanımlanabilmektedir (Özekmekçi, 2012) (Görsel 1.1)

Gelecek nesillere düşünce, duygu ve yaşantıların aktarılıp kalıcı olarak kalmasını sağlamak için önceden belirlenmiş kuralların teknik, biçim ve sistem ile kaydedilmesi olarak yazı tanımlanabilmektedir. Yazının ilk kim tarafından nasıl ve ne şekilde ortaya çıktığı çağlar boyunca merak konusu olmuştur. Yazının 5000 yılı aşan bir tarihinin olduğu kabul edilirse; M.Ö 3300' lü yıllarda Bağdat'ın güneyinde Sümer kenti olan Uruk' ta ortaya çıkmıştır. İçinde yer aldığı kültürün coğrafya, düşün ve yaratım sürecine bağlı olarak Mısır'da hiyerogliflere, Sümer'de çivi yazısına, Çin'de düşünce yazılarına, Ortaçağ'da Latince kökenli kaligrafi yazılarına ve Müslümanlarda hat sanatına dönüşüm gibi çeşitli biçimler almıştır. Yazı tarihi; yavaş, karmaşık ve uzun bir tarihi kapsamaktadır. Ancak her medeniyet yazı yazmak için kendilerini çevreleyen floranın ve faunasını kendilerine sağlamış olduğu doğal ve ulaşımı kolay olan ürünü seçmiştir.

Yazı konusunda düşünürlerin ve alandan araştırmacıların yapmış oldukları tanımlara bakıldığında; Yazıyı yazmada kullanılan aletleri ve yazının biçimini belirleyen seçilen ürünler olmuştur. Yazı ile düşünce, duygu ve olayların saptanması, korunması, nesillere ve dönemlere aktarılması sağlamıştır (Kocabay, 2012).

Yazı ile tarihte yeni bir dönem başlamıştır. Yazı bulunmadan önce insanların yaşadıkları yerleri güzelleştirme içgüdüleri ile düşünce ve duygularını duvarlara resmetme gibi genelleme ile karşılaşmaktadır (Başuslu, 2019).

M.Ö. 2. yüzyılda bulunan kâğıdın, yazı yazmak için kullanılan bir malzeme olarak keşfi, uzun süreçlerin sonucu olmuştur (Uçar, 2008). Kâğıdın yaygınlaşmasından önce, İnsanlar yazı yazmak için yaşadıkları bölgenin kaynaklarına dayalı olarak çeşitli malzemeler kullanmışlardır. Ağaç kabukları, kil tabletler, kemikler, ipek kumaşlar, papirüs ve parşömen gibi materyaller sıkça tercih edilmiştir. Önemli metinler ve resimler, kalıcı olmaları için taş veya duvarlara oyma yöntemiyle aktarılmıştır. Örneğin, Eski Mısır'da papirüs, yazı malzemesi olarak yaygın bir şekilde kullanılırken, tapınak ve mezar duvarlarına kabartma resimler ve yazılar kazılarak işlenmiştir (Dölen, 2015).

Görsel 1.1 Mağara duvar resimleri (Başak, 2013)

Taş üzerine hiyeroglif yazısıyla mısırlıların günümüze kalan en eski örneği M.Ö. 3100 yıllarındandır. Bu hiyeroglifler taş üzerine kabaca kazınmış ve oluşturulan ayrıntılar boyanarak belirtilmiş, sıva üzerine kalıpla kabartma yapılmış, özenle taşa oyulmuş gibi birçok örnekleri bulunmaktadır. Yine M.Ö. 2 binyılda yapılan dikili taşlar da günümüze kalmış dayanıklı malzeme örneğidir.

M.Ö. 3. Binyılı ile M.Ö 7. Binyıla kadar Mezopotamya' da kil tablet kullanılmıştır. Baskı yöntemi ile şekiller kil üzerine geçirilirken, ıslak kil tabletlere çivi formunda köşeli alet kullanılarak çivi yazısı yazılmıştır. Yazma işi bittikten sonra güneşte kurutma yapılır ya da metnin önemine göre ise fırında ön pişirme işlemi yapıldığı görülmektedir (Uçar, 2008). Taşa göre işlemesi ve yazması daha kolay olan kil tabletler ile yine kilden yapılan çanak, çömlek parçaları da yazı malzemesinin ilk örneklerindedir (Kocabay, 2012) (Görsel 1.2).

Kil Tabletler

M.S. 8.yy. Orhun Kitabeleri

Görsel 1.2 Kil ve taş tabletler (Başak, 2013)

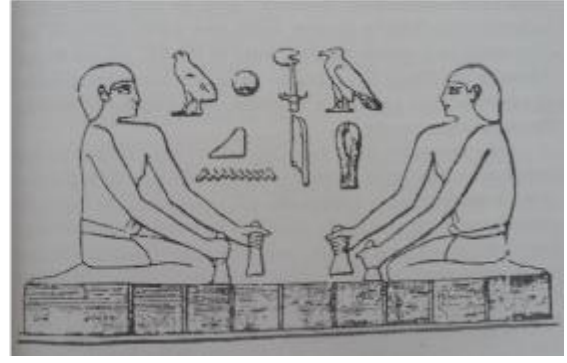
Yazıda kullanılan malzeme olarak madenler de önemli bir gruptur (Kocabay, 2012). M.Ö. 3 binyılların sonlarına doğru metallerin yazı taşıyıcısı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Bu malzemenin daha çok ikincil kaynaklardan bildiğimiz diğer yazı malzemeleri ile karşılaştırıldığında zaman içinde korozyon etkisiyle yok olması ya da eritilerek tekrar kullanılması sebebiyle günümüze az örnekleri kalmıştır. Metal malzemelerin yüzeyleri sert olan bakır-kalay için yazılar kabartma tekniği kullanılarak şekil verilmiştir (Uçar, 2008).

Madenlerden yazı malzemesi olarak en çok tercih edilenler kurşun, bronz ve kalay olmuştur. Kolay bulunur olması, daha ucuz ve dayanıklı olması bu madenlerin üzerine yazı yazılmasında tercih sebepleri olmuştur. Bu malzeme bazen tablet bazen de rulo şeklinde kullanılmıştır (Kocabay, 2012). Değerli olan altın ve gümüş gibi malzemeler sihir formülleri yazılan ince levhalar halinde kullanılmıştır (Uçar, 2008).

Yazı malzemesi olarak kullanılan bir diğer taşıyıcı ise seramik parçaları olmuştur. Bu malzeme çanak-çömlek parçaları olan Ostrakon'lardır. M.Ö. 2200-2000 yıllarında Mısır'da bulunan mezarların üstü yazılı çanak-çömlek parçaları en eski Ostrakon örnekleridir. Kullanımı antik dönemde yaygın olan seramik parçaları daha çok kısa notlar, oylama, hesaplamalar ve araştırmalar için kullanılırdı. Kırmızı-siyah mürekkep kullanılarak yazılmış ya da kalemle kazınmıştır (Uçar, 2008).

Papirüs Toplama İ.Ö. 2000

Papirüs Dövülmesi İ.Ö. 2000

Görsel 1.3 Papirüs toplama ve dövülmesi (Başak, 2013)

Görsel 1.4 İlkçağ papirüs kitap örneği (Başak, 2013)

Bir diğer yazı taşıyıcı yüzey ise papürüs denilen ve bitki saplarından yapılan malzemedir. Papyrus cyperus bitkisinin yetiştiği Nil deltasında bu bitki saplarından hazırlanan yazı taşıyıcısının en eski örneği, M.Ö. 2925/2775 tarihlendirilen mezarlardan bulunan boş papirüs rulolarıdır (Görsel 1.3). Mısır'da papirüs üzerine karbon mürekkep kullanarak kamış kalem ile basit bir yazı sistemi olan hiyeratik yazısı yazılmıştır (Görsel 1.5). O dönemlerde Akdeniz dünyasında bulunan çoğu topluma Mısır papirüs ihraç ettiği bilinmektedir. Dikdörtgen tabakalar haline getirilen papirüs kamışları, birbirlerine yapıştırılarak uzun tomarlar oluşturulmuştur (Görsel 1.4). M.Ö. 750 yılına tarihlenen ve üzerinde İbranice yazılar bulunan bir papirüs tomarı Lut gölü

kıyısında bir mağarada bulunmuştur. M.Ö. 332 yılında Büyük İskender'in Perslerden Mısır'ı alması ile Mısır'ın ana dili Yunanca olmuş ve papirüslerde yazı olarak antik Yunanca kullanılmaya başlanmıştır. İskenderiye Kütüphanesi yarım milyonu geçen papirüs ve cilt ile Antik dünyanın düşünce merkezi ve belleği olmuştur. Mısır'ın 7. yüzyılda Araplar tarafından fethedilmesinden sonra parşömen kullanımı önemli ölçüde artmıştır. (Ancak Tarihçi Mesudi, 956 yılında papirüs üretiminin sona erdiğini yazmıştır.) M.Ö. 2000'lerin sonlarında Mezopotamya ve Anadolu'da balmumu kaplı ağaç tabletler ve ağaç levhalar yazı taşıyıcısı olarak kullanılmaya başlanmıştır (Uçar, 2008).

Görsel 1.5 Işıklı masa üstünde çekilen farklı papirüs örnekleri (TYEK Kitap Şifahanesi)

Ahşap yazı taşıyıcılarında yazı doğrudan tahtanın üzerine mürekkep kullanılarak yazılırdı. Tahtaların üstü kireç ya da alçı ile beyazlatılarak yazılan yazının daha rahat okunması sağlanmıştır. Papirüs gibi yazı malzemesi nadir bulunan yerlerde ahşap plakaların ortası aşındırılarak ikiye katlanmıştır. Birden fazla olan ahşap tabletler birbirine bağlanarak günümüz sayfaların birbirini izlemesi biçiminde sıralanması yapılmıştır (Kocabay, 2012).

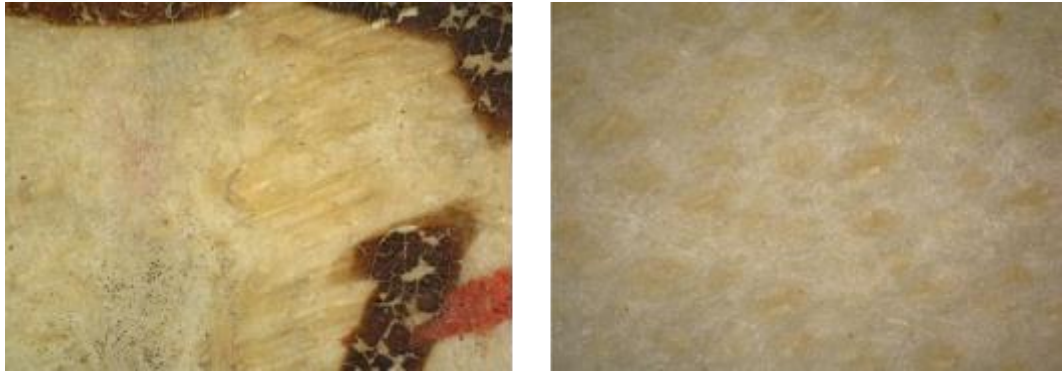

Görsel 1.6 Kodeks örneği (Başak, 2013)

Daha sonra levhaların kenarlarından açılan deliklerden metal menteşeler geçirilmiş veya deri şeritler ile bağlanmıştır. Böylece ‘kodeks’ terimi olan Latince çok yapraklı tablet terimi oluşmuş ve günümüzde papirüs, parşömen, kâğıt malzemeleri için de kullanılmaya devam etmiştir (Uçar, 2008). Günümüz kitap formunun ilk örnekleri olarak tahta ve balmumu tabletleri söyleyebilmekteyiz (Görsel 1.6). Balmumu ile sıvanmış levhalar yazı yazmada insanlara büyük kolaylık sağlamıştır. Bu tabletlerin üzerine yazılan yazılar kolaylıkla silinebildiği için tableti tekrar ve tekrar kullanmak mümkün olabilmıştır. Tabletlerin kullanışı ve biçimi ise şöyledir; yazı tahtasının iki yüzü düz olup bir yüzü oyulur ve içersine balmumu tabakası oturtulurmuş. Yazı, tığ şeklinde olan kalemle yazılırmış. Balmumu tabletler tekli olabileceği gibi ikili ya da daha fazla sayıda da bir araya getirilmiştir (Kocabay, 2012).

Görsel 1.7 Parşömen yapımında yüzeyi pürüzsüzleştirme (Başak, 2013)

Görsel 1.8 Parşömenin dino-lite ile çekilen görüntüsü (TYEK Kitap Şifahanesi)

Bir diğer yazı malzemesi olarak hayvan derisinin suya batırıldıktan sonra kazınmış ve kurutulmuş hali olan parşömendir. Yapılan işlem sonucunda sert ve gergin bir yüzey elde edilmektedir (Görsel 1.7). Parşömen terimi yerine tirşe (vellum) terimi de kullanılmaktadır. Tirşe genellikle çizim ve yazım amacı olarak dana derisinden hazırlanan yazı malzemesidir. Parşömen sözcüğü yazı malzemesi olarak kuzu, oğlak, ceylan vb. gibi hangi hayvandan elde edildiğini belirtmemektedir (Uçar, 2008). Hayvan derisi saklaması kolay ve dayanıklı bir yapıya sahip olmasından dolayı

1.1.1 Kâğıdın Tarihi

1.1.1.1 Kâğıt hakkında genel bilgi

Parşömenden sonra yazı malzemesi olarak kumaş kullanılmıştır. İlk kullanan Çinliler olmasına rağmen kumaş her çağda kullanılan bir yazı malzemesidir. Genellikle ipekten yapılan kumaşın çok pahalı olması yazı malzemesi olarak tercih edilmesini azaltmıştır. Bu sebepten yeni malzeme ve yöntem bulma çabası insanlığı kâğıt ile tanıştırmıştır (Kocabay, 2012).

Kâğıt, lifli bir malzemenin liflerinin keçeleştirilmesi ve liflerin birbirinden ayrılarak suya batırılması ile elde edilmiştir. İlk kağıtlar keten, ip ve kenevir paçavralarının suda karıştırılarak liflerinden ayrılıp bir karışım olana kadar dövülmesi ile elde edilmiştir. Sonrasında tahta kalıplara gerilen keten bezinin üzerine bu karışım dökülürdü. Homojen bir lif dağılımı için iyice sallanır ve suyun fazlası süzülürdü. Güneşte kurutulduktan sonra bez üzerinde kalan nemli ve ince lifler keten bezden kesilir ve düzeltilirdi. Türklere ait eski yazmalarda ve Kur'an yazmalarında da kâğıt bu şekilde kullanılmıştır (Yazıcı, 2008).

1.1.1.2 Kâğıdın tarihçesi

M.S. 105 yıllarında kâğıdın kullanımı Doğu Asya'da yer alan Çin'de başlamıştır (Yazıcı, 2008). Çin'de kâğıdın hükümdarın saray muhafızlarından sanatkâr olan Ts'ay Lun tarafından bulunduğu bilinmektedir. Çeşitli bitki kabuklarını, özellikle böğürtlen liflerini, hurda balıkçı ağıları ile eski pamuklu elbiseleri kullanarak pahalı ipekten daha uygun olan kâğıt alternatifini bulmuştur. Çinin batısı olan Lau Lan Tun-Huang'da ilk kullanımı başlamıştır. Çinliler 8.YY a kadar kâğıt yapımını saklasa da Moğollar öğrenmeyi başarmıştır. Bu bilgiyi Moğollar Semerkant'ta yapılan ticaret ile Araplara taşımıştır. Kâğıdın Türk İslam dünyasına girmesini ise Talas savaşı zamanı Müslümanlara esir düşen Çinli kâğıt ustaları sağlamıştır. İslam dininin yayılmasıyla kâğıt Avrupa'ya ilk İspanya'ya ulaşır. Aynı zamanda Sicilya üzerinden Avrupa'ya kâğıt girmiştir. 751 yılında ilk kâğıt imalathanesi Semerkand'ta kurulmuştur (Kocabay, 2012).

Semer kand'tan sonra 178 (794-795) yılında hattat Harun Reşid zamanında Bağdat'ta Yakın doğunun ilk kâğıt imalathanesi kurulmuştur (Yazıcı, 2008). Daha sonrasında Yergen, Trablussam, Mısır ve Şam'da kâğıt fabrikaları kurulmuştur. Ortaçağ'da, İslam kültürünün yayılıp, gelişmesinin sebepleri arasında bol miktarda kâğıdın olmasıdır. Kenevir, keten sonrasında ise pamuk paçavraları ve eski pamuk üretilen kâğıtların hammaddesi olarak kullanılmıştır.

Araplar tarafından kâğıt yapım hammaddesi olarak pamuğun getirilmesi önemli bir değişikliktir. İspanya'nın fethedilmesiyle, kâğıt üretimi bu bölgede Müslümanlar tarafından kurulan fabrikalar ile başlamıştır. Kurulan bu fabrikalar Avrupa'nın ilk kâğıt fabrikasıdır. Avrupa'da hızla yayılan kâğıt üretimi kâğıdın daha ucuza kâğıt pazarlarına yollanması Suriye'deki kâğıt sanayisinin çökmesine neden olmuştur (Başuslu, 2019).

Avrupa'da 1348 yılında çaput kullanılarak ilk kâğıt değirmeni Troyes kentinde kurulmuştur. Kısa sürede büyük Avrupa şehirlerinde kullanımı yaygın hale gelen kâğıt, kullanımını büyük oranda azalttığı parşömenin yerini kısa zamanda almıştır.

Avrupa'da kullanımı artan kâğıdın kullanılmaya başlandığı ülkeler tarihsel sıralama ile; 1348 Fransa, 1390 Almanya, 1491 Polonya, 1494 İngiltere, 1498 Avusturya, 1576 Rusya, 1635 Danimarka, 1690 Norveç' i sıralayabiliriz. Osmanlı imparatorluğu uzun zaman kâğıt ihtiyacını Doğu'dan karşılarken yavaş yavaş Avrupa ile kâğıt ticareti de yapmaya başlar. Kâğıt ürünleri ve üretim işlevi oluşan ihtiyaçlara göre değişiklik göstermeye başlamıştır. Kâğıt, kültür ve kitap tarihindeki rolü büyüktür. Kâğıdın yayılması ile el yazması kitapların sayısında artış olmuştur. Kitap pahalı, çok az ve zengin malı olmaktan çıkıp, geniş kitlelerin okuma aracı haline gelmiştir. Böylece kültür dünyası yeni bir hareket ve hız kazanmıştır (Kocabay, 2012).

1.1.1.3 El yapımı kâğıtlar

Kütüphane ve Arşivlerde incelenen yazılı eserlerde kâğıdının yaşı beş yüz yılı geçmesine rağmen oldukça iyi durumda olan belgeler ve kitapların bulunması, geçmiş dönemde yapılan kâğıtların günümüzde yapılanlardan daha kaliteli ve dayanıklı

olduğunu göstermektedir. Geçmişte yüksek kalitede kâğıt yapmak için harcanan çaba ve emeğin çok fazla olduğu görülmektedir (Kocabay, 2012).

1071 tarihinde kurulan ilk Türk devletinden buyana kâğıt ithal malı olarak görülmektedir. Önceleri Doğu'dan olan bu ithal kâğıtlar sonraları ise Batı'dan yapılmaktadır. Kâğıdın yapımı ve ticareti Ortaçağ'ın sona ermesiyle Batı'ya geçmiştir (Ersoy, 1963).

Bizim kaynaklarımızda doğu kâğıtlarına dair bilgiler sadece kâğıtların isimlerine yer vermektedir. Doğu kâğıtlarının ne miktarda, nereden ve nasıl getirildikleri bilinmemektedir. Doğu'da yapılan kâğıtlarda filigran bulunmamaktadır. Filigranın bulunmaması durumu da kâğıdın nerede üretildiğini öğrenmemize engeldir (Ersoy, 1963). Ancak bu kâğıtların Âlî' nin Menâkıb-ı Hünerverân adlı 'teberinde adları ve çok kısa olmak üzere bazılarının özelliklerine işaret edilmiştir (Görsel 1.11). Osmanlıların kullandıkları Doğu kâğıtlarıyla ilgili daha sonraki bilgiler, hemen hemen bu eserde verilenle sınırlı kalmıştır. Ancak, XVIII. Yy. Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde mahfuz Kâğıtçıbaşı'ya hitaben yazılan divan tezkirelerinde bazı Doğu menşeli kâğıt isimlerine de rastlanmakta ve böylece bunların ne tür belgelerde kullanıldığının tespiti mümkün olabilmektedir. Müverrih Ali' ye göre Doğu menşeli kâğıtlar, en adîleri olan ve dolayısıyla rağbet edilmemesi tavsiye edilen Haşebî kâğıdı ile Dımışkî denilen Şam kâğıdı idi. Yazı yazmağa müsait en düşük kaliteli Semerkand kâğıdı ile Doğu kâğıtları 14 cinsi bulmaktadır. Bunları takiben, sırayla Devlet abadî, Hatâyî, Adilşâhî, Harîrî Semerkandî, Sultânî Semerkandî, Hindî, Nizamşâhî, Kasımbegî, harîrî Hindî, Gûnî Tebrîzî, muhayyer gelmektedir (Kütükoğlu, 2013).

Menakıb-ı Hünerveran' da ki Farsça altı beyitlik manzumeden, kâğıdın bütün diyardan, Dımışk, Hint ve Bağdat' tan geldiğini fakat Semerkant'tan gelenlerin oldukça güzel olduğu belirtilmiştir. Gülizar-ı Sevabın dip notlarında Doğu kâğıtlarının bazı cinslerinin özellikleri anlatılmıştır. Abadi Hindistan'da Ahmedabad ve Haydarabad şehrinde ham ipekten yapıldığı; sultani kâğıdının ise, ipekten imal edildiği ve iyi bir kâğıt olduğu; Semerkandi kâğıdın ise vaktiyle Semerkand' da kaba, sağlam ve esmer bir kâğıt olduğu anlatılmıştır. Önceden de söylediğimiz gibi Doğu kâğıtlarını

birbirinden ayırmak zor olmuştur. Eski hattat, müstensih ve kâğıtçılar aldıkları kâğıtların cinsini, nerede yapıldığını ayırt edebiliyorlardı (Ersoy, 1963).

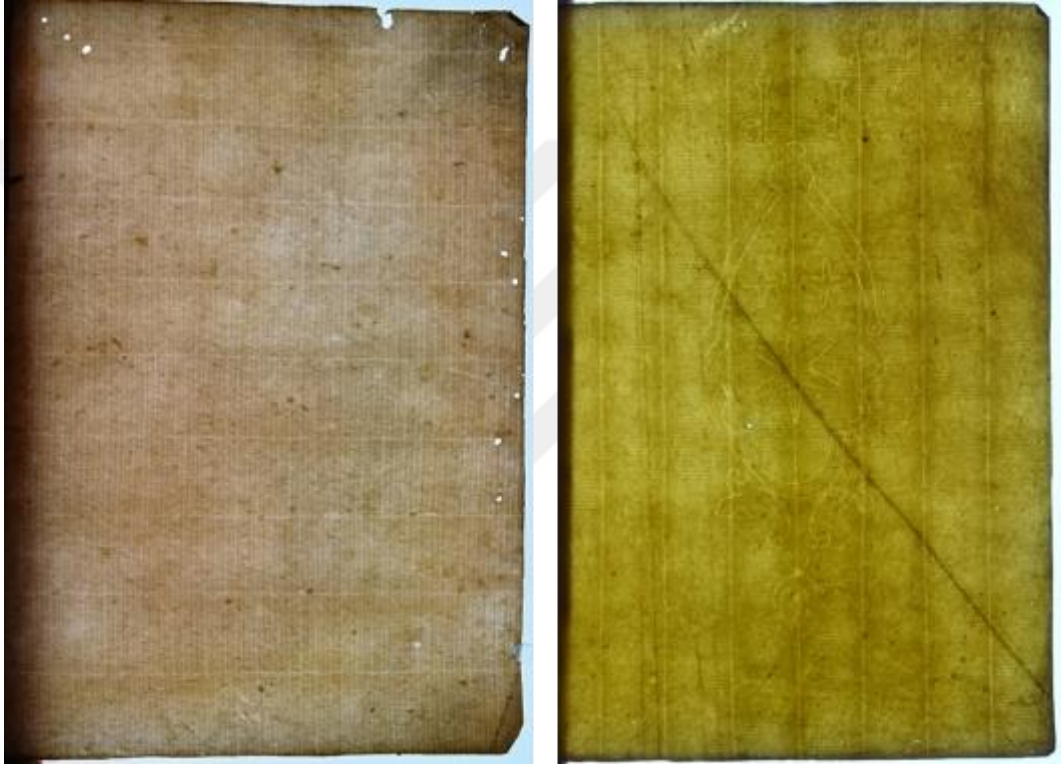
Osmanlılar XIV. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Doğu kâğıtları yanında İtalyan kâğıtlarını da kullanmışlardır. XV. yüzyıl'dan itibaren ise Osmanlı limanlarına Avrupa'dan bol miktarda kâğıt gelmeye başlamıştır. Bu kâğıtların dokusunda filigranla birlikte kâğıt hamurunun süzülmesi eleğin tellerinin de izleri görülmektedir. İtalyan kâğıtlarından sonra Orta Avrupa'da yapılan kâğıtlar da Osmanlı ülkesinde kullanılmaya başlanmıştır. Bu kâğıtlar, 'muhtemelen İtalya'nın Livorna limanından ihraç edildikleri için Osmanlılar tarafından bu isimden bozma olarak Avrupa'dan gelenlere Ali kurna kâğıdı adı verilmiştir.

Görsel 1.11 Işıklı masa üstünde çekilen doğu kâğıt detay örnekleri (TYEK Kitap Şifahanesi)

Geliştirilen teknikler sayesinde bunların Doğu kâğıtlarına nazaran daha ucuz olmaları devlet dairelerinin günlük kullanımında tercih edilmelerine sebep olmuş böylece Avrupa kâğıtları ithalâtı artmıştır (Ünver, 1960) (Görsel 1.12). Fransa, kâğıt sanayiini geliştirdiği XVII. yüzyıl'da başta İspanya olmak üzere İngiltere, Hollanda, İskandinav ülkeleri ve Rusya'yla birlikte Osmanlı ülkesine de bol miktarda kâğıt ihraç etmeğe başlamıştır. Matbaanın kurulduğu III. Ahmed devrinde Fransız kâğıtlarına rağbetin

arttığı, Müteferrika Matbaasında basılan kitaplarda Fransız kâğıtlarının kullanılmış olmasından da anlaşılmaktadır. XIX. yüzyıl başlarında Osmanlı piyasasında, İngiliz ve Hollanda kâğıtları rağbet kazanmıştır. Ancak bu, diğer memleketlerden ve meselâ İtalya'dan yapılan ithalâtın durduğu manasına gelmemektedir. Zira İtalya başta olmak üzere Fransa ve Almanya'dan kâğıt ithali devam etmektedir. 1870'de Venedik'in Treviso bölgesinde yapılan 25.000 kental kâğıdın 19.000 kentale yakın kısmı Doğu'ya gönderilmiştir (Kütükoğlu, 2013).

Görsel 1.12 Işıklı masa üstünde çekilen batı kâğıt detay örnekleri (TYEK Kitap Şifahanesi)

Bitkisel liflerin keçeleştirilerek kâğıt tabakasının oluşturulduğu elek veya süzgeçler, kâğıt üretiminin önemli bir bileşenidir. Bu süzgeçler genellikle örgü veya ızgaralı olmak üzere iki ana türdedir. Örgü süzgeçler, liflerin arasında geçirilmiş bir örgü veya dokuma desenine sahip oluşturmaktadır. Bu desen, kâğıt hamurunun doğru şekilde yayılmasını ve istenilen kalınlıkta ve düzgünlükte bir kâğıt tabakası oluşturulmasını sağlamıştır. Iızgaralı süzgeçler ise düzgün aralıklı çubuklar veya tellerden oluşmuştur. Bu çubuklar veya teller, kâğıt hamurunun geçmesine izin verirken, istenmeyen parçacıkların veya fazla suyun süzülmesini sağlamışlardır. Her iki tür süzgeç de kâğıt üretiminde kullanılan temel araçlardır ve kâğıt endüstrisinin verimli çalışmasına katkı

sağlamışlardır (Dölen, 2015). Dört köşe çerçeveye ince dokunmuş kumaş parçası gerilmiştir. Birçok hazırlanan çerçeve açık havada kazanda hazırlanmış olan kâğıt hamuru çerçevelerin üzerine dökülmüştür. Fazla su akıp giderken keçeleşen hamur maddesi kâğıt tabasını oluşturmuştur. Güneş altında kurumaya bırakılmış ve kuruyan kâğıt tabakaları elekten alınmıştır (Görsel 1.13).

İstenilen seviyede üretim yapılan kadar bu işlem tekrarlanmıştır. Ts'aiLun ilk kâğıdı bu yöntemle yaptığı düşünülüyor. Süzgeç üzerindeki tabakanın kurumadan başka işlem yapılamaması üretim hızının yavaş olmasına neden olmuştur (Dölen, 2015).

Bu yöntemin yerine kâğıt hamuru bulunan bir tekneye ızgara şeklinde yapılan süzgecin daldırılıp çıkartılması ile fazla su süzülür, kâğıt tabakası başka bir zemin üzerine aktarılmıştır. Kurumaya bırakılan yaş kâğıt tabakasının eleğine aynı işlemler tekrarlanmıştır. Izgaralı elekte bambu (kamış) gövdeler 1mm aralıklarla yan yana dizilmiş ve ipek iplik veya atkuyruğu ile zincir yapılarak birbirine bağlanmıştır. Çubukların örgü bağlantılarına teller geçirilmiş ve süzgecin sıkı ve düz durması için tahtadan yapılan parmaklıkları bir çerçeve ya da ızgara üzerine sabitlenmeden yerleştirilmiştir. Alt çerçevenin üzerine menteşelerle ve önden çengellerle bağlı ikinci bir çerçeve yerleştirilmiş ve süzgeç üzerinde kâğıt tabakası oluşunca çengeller açılmış ve çerçeve menteşelerinden ayrılmıştır. Süzgeç üzerinde oluşan kâğıt tabakası bambu ile birlikte alınmış ve ters çevrilerek kâğıt tabakası başka bir yüzeye aktarılmıştır (Dölen, 2015).

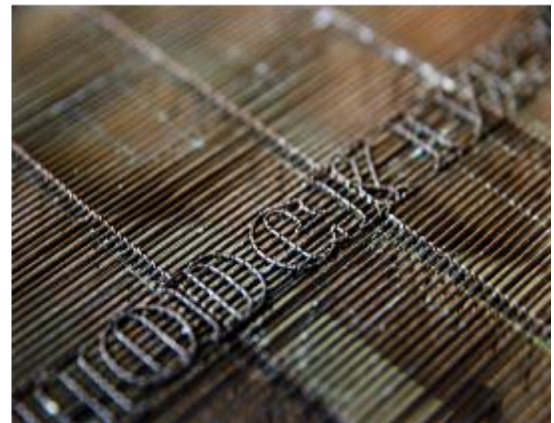
Kâğıtların ışığa tutulmasıyla görülen harf, yazı veya şekiller filigranı oluşturmuştur. Filigran ilk kez 1282'de ortaya çıkmıştır. İlk filigranlar basit şekiller olup, ' +, O' şekillerinde olmuştur. Filigran şekli ince tel elek üzerine işlenerek oluşturulmuştur. Avrupa'da bambu olan kâğıt üretim çubuklarının yerini bakır veya tunçtan yapılan elekler almıştır (Görsel 1.14). Bu sayede aralıklı ve sık süzgeç izleri daha belirgin hale gelmiştir ve sağlamlığı sayesinde uzun süreler kâğıt üretimi üretim yapılmıştır. Böylece uzun süre dayanıklı olan eleklerde filigranlar da daha belirgin olmuştur. Charles Moysse Briquet, 1282 yılında ilk filigranın (kâğıt damgası) Bologna Kâğıthanesinde yapılmış olduğunu ileri sürmüştür. Fakat kâğıt üretiminin Fabriano'dan İtalya'ya geçtiği ve 1293 Bolongna'da üretimin başladığı

düşünüldüğünde, ilk kâğıdın Fabriano'da üretilmiş olması mümkündür (Tekin, 2017, s. 68). Filigranlar kâğıdın üretildiği yerin markası niteliğini taşımıştır. Bu durum çok tercih edilen kâğıtların filigranları taklit edilmesine neden olmuştur. Makineleşmenin kâğıt üretimine geçmesinden sonra yaş kâğıt tabakasının üzerine kâğıt makinelerine kabarık olarak işlenmiş sildirin takılarak kâğıda bastırılmasıyla filigran oluşturulmaya başlanmıştır.

Avrupa kâğıtları Osmanlı zamanında Ay damga, Arslan damga vb. isimler verilmiş ve taklitleri yapılmıştır. Eski bir kâğıdın üretildiği dönem ve yerle ilgili bilgiler oluşturulan kataloglarda karşılaştırma ile saptanabilmektedir (Dölen, 2015).

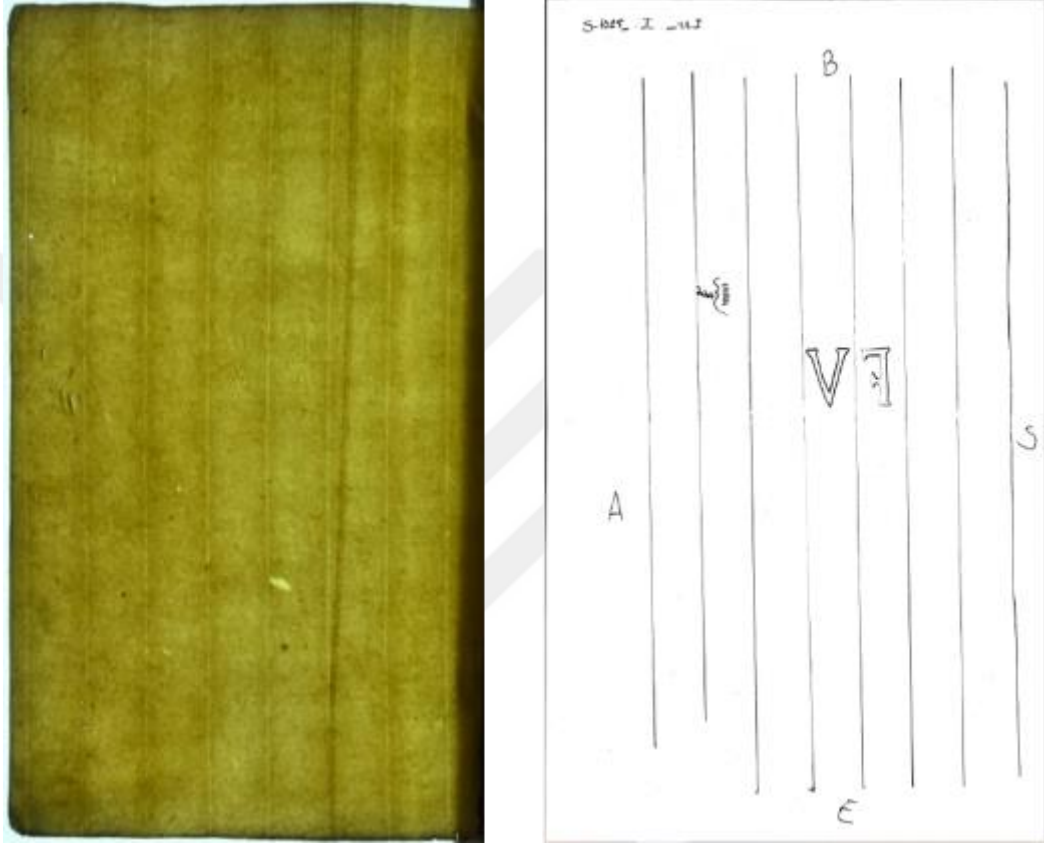

Görsel 1.13 Resim çerçevesi örneği (URL-1, 2024)

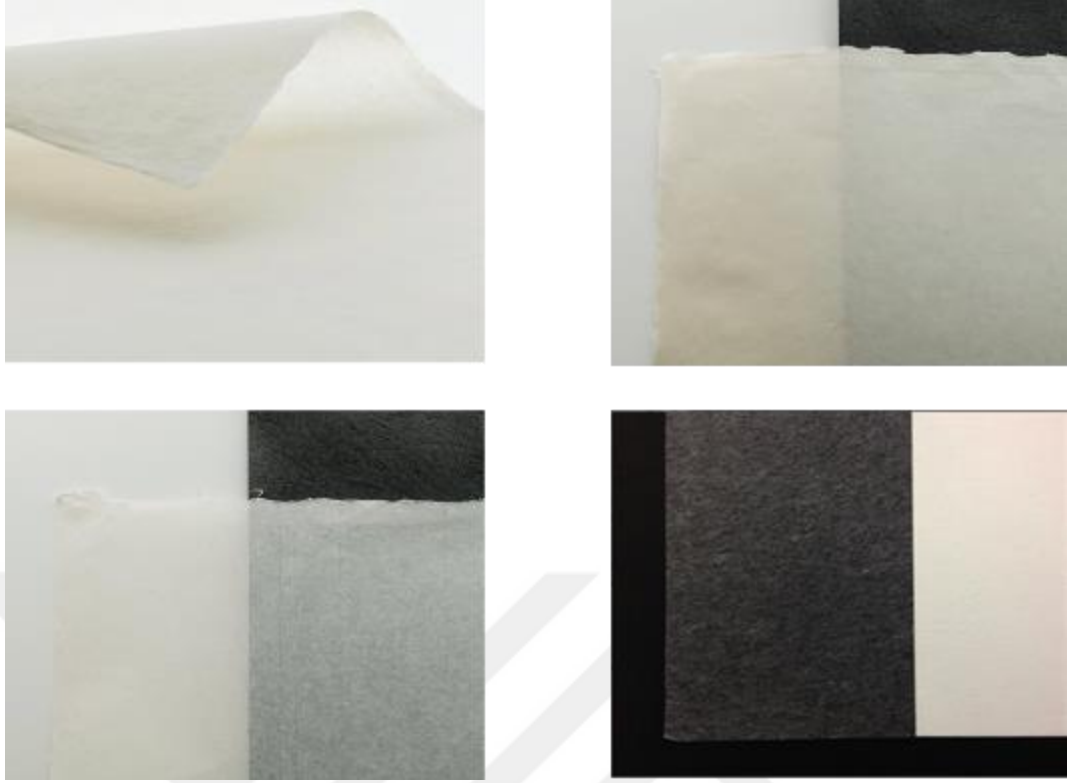

Görsel 1.14 Elek üstüne farklı filigran örnekleri (URL-1, 2024)

Yazma eserlerle uğraşanların en önemli sorunu tarihsiz bir yazmanın veya belgenin tespit edilememesi olmuştur. Kâğıdın yapısı, filigranı, elek izleri gibi özellikleri bizlere kâğıdın yapım tarihi hakkında bilgiler verebilmektedir. Tespit için ortaya koyulan yöntemler uygulanıp, filigranın en hassas şekilde fotoğrafının çekilmesi, elek izlerinin milimetrik ölçümlerinin yapılması gerekmektedir (Görsel 1.15; Görsel 1.16).

Görsel 1.15 Işıklı masa üstünde filigran ve elek izleri çekimi ile asetata birebir çizimi (TYEK Kitap Şifahanesi)

Görsel 1.16 Günümüzde kullanılan bazı Japon kâğıdı örnekleri (TYEK Kitap Şifahanesi)

1.1.2 Yazma Eserler

1.1.2.1 Gelişimi

Yazma veya el yazması olarak adlandırılan kitaplar, matbaanın icadından önce elle yazılmış eserlerdir. Doğu’da parşömen üzerine yazılmış el yazmaları 9. ve 10. yüzyıllarda görülürken, batıda kâğıda el yazmaları yazılmaya 14. yüzyıldan sonra başlanmıştır. Yazarken genellikle kaz tüyü veya kamış gibi yazı araçları kullanılmış, renkli mürekkeplerle süslemeler yapılmıştır. El yazmalarında bölüm başlıkları ve girişler genellikle süslü başlıklarla donatılmış, metinler tezhip ve resimlerle süslenmiştir. Görselliği artırmak için metin içine minyatürler eklenmiştir. Farklı kâğıt örnekleri kullanılmıştır; bu örnekler arasında Hatayî, Devletebâdi, Semerkandî, Habeşî, Dımışkî, Sultanî, Hindî, Harir-î Semerkandî ve Venedik kâğıtları bulunmaktadır. Kâğıtlar genellikle sarı, beyaz, kahverengi, siyah, mavi, kırmızı ve nohudî renklerde olmuştur. Kâğıdın dayanıklılığını artırmak ve hatalı yazımları düzeltmek için aharlama yapılmıştır. Aharlama bir kez yapılırsa “tek aharlı”, birden fazla yapılırsa “çift aharlı” olarak adlandırılmıştır. İslam yazmaları genellikle besmele

ile başlamakta, ardından Allah'a şükür ve Peygambere salavat gelmektedir. Eserin metin kısmına yazmanın amacı, eserin adı ve yazarı belirtilerek başlanılmıştır. Metin kısmının sonunda hatime denilen bir bölüm yer almaktadır. Kitabın sonunda eserin ne zaman, nerede ve kim tarafından yazıldığını belirten ketebe kaydı bulunmaktadır ve kitabı çoğaltan kişinin ismi yer almaktadır.

Yazma eserlerde; Kur'an, hadis, tefsir, kelam, fıkıh, ahlâk, siyer ve tasavvuf vb. dini konuların yanı sıra matematik, geometri, tıp, tarih, coğrafya, dil, astronomi, kimya, mantık, edebiyat gibi çeşitli konular bulunmaktadır. Çeşitli dillerde yazılan eserlerin geneli Arapça olup, Farsça ve Osmanlı Türkçesi yazılmışlardır.

Yazmalarda kâğıt dışında kalem, mürekkep, kalemtraş kullanılan malzemelerden olmuştur. Yazma eserleri yazan kişiye müellif, el yazısıyla oluşturduğu esere de müellif hattı denilmektedir. Yazma eser elle ve tek nüsha olarak yazılmaktadırlar. Eser müstensih tarafından kâğıda geçirilerek çoğaltılmıştır. Bir eser birden fazla kişiler tarafından farklı zamanlarda yazılabilmektedir. Eseri çoğaltma sırasında bilerek ya da bilmeden metin kısmında eklemeler ya da eksik yazılan yerler olabilmektedir. Yazma eserlerin, tek veya nadir nüsha olması, müellif hattı olması, müellifin söylemiyle başkasının yazıyı yazması, nüshalar içinde en eski olması, müellif hattından kopya yani istinsah olması, asıl olan eserle karşılaştırılmış nüsha olması, nüshalar içinde en az ekşiğe sahip olması, müellifin yaşadığı zamanda ya da yakın zamanda istinsah yani kopya edilmesi gibi özellikler eserin değerlilik ölçütünü göstermektedir.

El yazmalarında müellif tarafından verilen ve müstensih tarafından çoğaltılan tarih olmak üzere iki tane tarih bulunmaktadır. Tarihi bulunmayan eserlerin kâğıt cinsine, cilt özelliklerine, yazı çeşidine, tezhip ve minyatür şekline bakılarak tahmini bir tarih aralığı bulunabilmektedir. Yazma eserler çeşitli sanat değerlerini oluşturmaktadır. El yazması eserlerle yazı hat sanatı doğmuş ve çeşitli yazı şekilleri ortaya çıkarak yazı sanat haline gelmiştir. Süsleme sanatında cilt, tezhip ve minyatürde değerli, yetenekli sanatçılar yetişmiştir (Yazıcı, 2008).

Bu eserler, çok zor bir çalışmanın ürünleri olmasının yanı sıra sanatsal ve içerik özelliklerinden birini ya da birden fazlasını içermesiyle sanat, kültür ve bilim dünyasında büyük önem taşımaktadır (Özekmekçi, 2012).

1.1.3 Türkiye’de Yazma Eserler

Tüm dünyada kıymetli kültür mirası arasında yer alan, kültür, sanat ve bilimsel çalışmalarda ana kaynak olan yazmalar; el yazması ile kaleme alınmış, yok olduğunda veya hasar gördüklerinde bir benzerinin olmadığı ve oluşturulamayan nadir eserlerdir (Özekmekçi, 2012).

Ülkemizde 300.000 el yazması eserin olduğu düşünülmektedir. Bazı eserlerin sadece bir iki bölümlerinin kopyasının koleksiyonlara eklenmiş olması ve eserlerin birden fazla ciltten oluşmuş olması bu eserlerin sayısının 600.000’i bulmasını sağlamaktadır (İlden, 2008).

Yazma eserlerin geneli Arapça olup, Farsça ve Osmanlı Türkçesi ve az sayıda da diğer dillerde yazılmışlardır. Uygurlar ile başlayıp, Anadolu Selçuklu, Büyük Selçuklu ve Osmanlı Devletindeki vakıf kütüphane anlayışı sayesinde günümüze kadar ulaşmış eserlerdir. Ülkemizde bulunan yazma eserler hat, tezhip, minyatür ve cilt süslemeleri ile estetik ve sanatsal açıdan sadece Türk dünyasının değil balkan ve İslam ülkelerinin de edebiyat, kültür ve bilim geçmişi yansıtmaktadır. Eserlerin konuları Osmanlı ve Selçuklu dönemlerinde okutulan tıp, tarih, edebiyat, matematik, dini ilimler, botanik ve astronomi konularını oluşturmaktadır (Özekmekçi, 2012).

Yazma eser koleksiyonlarının farklı coğrafyalarda var olması değerlendirilmesini ve korunmasını zorlaştırmıştır. Vakıf kurumlarında, camilerde ve özel kütüphane ve camilerde yer alan el yazmalarının fazlalığı tam sayı olarak tespit edilmesini zorlaştırmaktadır. Kâğıt üretiminde Semerkant bölgesi üretimin başlangıç noktası başlangıç olarak kabul edilirse M.S. 751’den, 1726’da İbrahim Müteferrikanın ilk baskıyı gerçekleştirmesine kadar Türkler yaklaşık olarak 1000 yıl boyunca kitap yani yazma eser üretmiştir. Böylece Dünyanın en zengin ve kıymetli el yazmaları koleksiyonuna sahibi olmuşlardır. Osmanlı topraklarındaki yazma eserler büyük şehirlerin kütüphanelerinin yanı sıra, ücra ve merkeze uzak kasaba ve şehirlerin

kütüphanelerine, cami ile medrese kitaplıklarına kadar yayılmıştır. Matbaanın 1726'da Osmanlı İmparatorluğunda yaygın hale gelmesinden sonra baskı kitaplar oluşturulmuş ve kütüphanelerde yerini almıştır. Böylece el yazması kitapların yanına eklenen baskı kitaplarla kütüphanelerdeki kitap sayıları arttırılmıştır (İlden, 2008).

Ülkemizde Kültür ve Turizm Bakanlığı başta olma üzere bağlı müze ve kütüphaneler ile özel vakıflar, diğer kamu kurum ve kuruluşları, kişi koleksiyonları, müzeler ve kütüphanelerinde yazman eserler bulunmaktadır. 173.499 adet yazma eserler, 14 özel yazma eser kütüphanesinde 133.883, il ve ilçe halk kütüphanelerinde ise 39.616 cilt yazma eser Kültür ve Turizm Bakanlığı bünyesinde Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü bünyesinde bulunmaktadır. Bakanlık ana hizmet biriminde 225.624 cilt yazma eser, 27.464 cildi Milli Kütüphane Başkanlığı'nda ve 24.867 cildi ise Kültür Varlıkları ve Müzeler Müdürlüğünde bulunmaktadır (Özekmekçi, 2012).

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı 6093 sayılı Kanun ile 30.10.2010 tarihinde yazma eserlerin denetimi ve yönetiminin tek birim altında yürütülmesi amacıyla kurulmuştur. Kanun yayımı tarihinden itibaren iki yıl içerisinde söz konusu başkanlık adı altında Kültür ve Turizm Bakanlığı birimlerinde bulunan eski harfli matbu eserler ile yazma eserlerin tümünün başkanlık altında toplanması kararı alınmıştır. İstanbul merkezli olan Türkiye Yazma Eserler Başkanlığı; İstanbul, Ankara ile Konya Bölge Müdürlükleri altında kurulacağı belirtilmiştir. 14 müstakil Yazma Eser Kütüphanesi Başkanlığı, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.2ne devredilecektir. Ayrıca Yazma Eser bulunan İl ve İlçe Halk Kütüphanelerinin yer aldığı yerlerde de yeni müdürlükler kurulup 17 Yazma Eser Kütüphane Müdürlüğü hizmet verecektir. Vakıflar Genel Müdürlüğü 2515. İstanbul Büyük Şehir Başkanlığı 4022, Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek kurumu Başkanlığında 1807, Diyanet İşleri Başkanlığı 5819, özel müzelerde 5937 ve çeşitli üniversitelerde 37.958 cilt olan eserler Kültür ve Turizm Bakanlığı haricinde toplamda 58.058 cilt bulunmaktadır (Özekmekçi, 2012).

2. SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİ (KİTAP ŞİFAHANESİ)

2.1 Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi Tarihçesi

Süleymaniye camii ve külliyesi İstanbul fethedildikten bir asır sonra inşa edilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ululuğunu ve görkemini Süleymaniye camii ve külliyesi zengin süslemesi, olağan üstü mimarisiyle üstün değerini koruyan bir yapı olmuştur. Kutsal mekânların etrafında bulunduğu dönemin ihtiyaçlarını karşılayabilecek külliyelerin meydana getirilmesi, yüzyıllardır devam eden gelenek haline gelmiştir. XVI. Asırda imparatorluğun sınırları genişleyince Fatih devrinde kurulan ilk büyük külliye bu ihtiyacı karşılamaya yetmemiştir. Bu durum ikinci önemli ve büyük bir kültür merkezinin kurulması düşüncesini ortaya çıkarmıştır (Dener, 1957).

Kanuni Sultan Süleyman'ın buyruğu ile Mimar Sinan tarafından yapımına başlanan Süleymaniye Külliyesi dönemin ölümsüz eserlerinin başında yer almıştır (Göker, 1990). 1549 yılında yapımına başlanan Süleymaniye külliyesi 1557 yılında hizmete açılmıştır. Mimar Sinan yaptığı olan eserin çevresi hem maddi hem de manevi ihtiyaçların tümünü karşılayacak ilim ve irfan ile örülmüştür (Görsel 2.1). Kanuni Sultan Süleyman kendi ismini taşıyan yapının etrafına; Dar ül-tıp, Dar ül-hadis, Evvel ve Sani, Salis ve Rabi, Sıbyan mektebi, vb. birçok değişik isimle anılan yapılar, bekçi evleri, kabristan ve hamamlar gibi geniş bir hazireden meydana gelmiştir. Dönemin üniversitesi olarak önemli rol oynamış Evvel ve Sani medresesi günümüzde de kütüphane olarak aynı nitelikte kullanılmaya devam etmektedir (Dener, 1957).

Görsel 2.2 Süleymaniye yazma eser kütüphanesi giriş kapısı eski- yeni hali (Süleymaniye Kütüphanesi Arşivi)

Türkiye Cumhuriyetindeki bütün medreseler 3 Mart 1340, 430 sayılı Tevrid-i Tedrisat kanunu ile Maarif Velâketine bağlanmıştır. Bu arada Külliye'nin ikinci medresesi Süleymaniye Kütüphanesine ayrılmıştır. Yapılan bir yanlışlık sonucunda hazineye devredilmesi gereken birinci medrese Hususi idareye devredilmiş ve bu kısmın Kütüphaneye bağlanması oldukça gecikmiştir (Dener, 1957).

XVI. yüzyılın ikinci yarısının başlarında Külliye'nin açılmasından birkaç yıl sonra Saray kütüphanesinde eserlerin gelmeye başladığı ve kütüphaneciliğin ortaya çıktığını göstermektedir (Kaya, 2010).

Görsel 2.3 Süleymaniye külliyesi kapısı eski- yeni hali (Süleymaniye Kütüphanesi Arşivi)

Süleymaniye Kütüphanesi koleksiyonlarının büyük bir bölümü el yazmalarından oluşmasıyla birlikte yabancı dilde kitaplar ve Arap harfli basmalar da yer almaktadır (Yazıcı, 2008).

SÜLEYMANİYE YAZMA ESER KÜTÜPHANESİNDE BULUNAN KOLEKSİYONLAR VE KİTAP SAYILARI

ESER NO	KOLEKSİYON ADI	KÜTÜPHANEYE GİRİŞ TARİHİ	YAZMA	MATRU	TOPLAM
1	ABDULLAM AĞA	1956		291	291
2	A. ERİP GİRTAY	1977		102	102
3	AĞA EFENDİ TAMAN	2007	60	242	302
4	AHMET ANLAYAN	2005		403	403
5	ALİ GALİP BEY	1977	22	596	579
6	ALİ İHSAN YURT	2007	16	590	603
7	ALİ RİHAT TARKAN	1979	396	1496	1864
8	AMCAZADE RUKYEN PAŞA	1926	455	1	456
9	ANTALYA TERLİOĞLU	1984	997	063	1060
10	ARSLAN KATNAR AĞ	2001	281	34	295
11	AŞUR EFENDİ	1910	462	31	473
12	AYASOFYA	1968	4903	66	4969
13	BAHAR - RAYH VAKFI	1968	8	5	14
14	SAADİDİN MÜFTÜĞÜ VAKFI	1968	113	1	114
15	VAKFI MAMALİKİ	1968	22		22
16	BAĞDATLI YEHİ EFENDİ	1938	1640	607	2247
17	BASMA BAĞLAR		13015		13015
18	CAMİ ÖZTELİ	2013	251	257	535
19	CARULLAH EFENDİ	1963	2195	28	2218
20	CELAL ÖZTEN	1969	12	802	810
21	CELFERİ ABDULLAH EFENDİ	1910	383	21	404
22	ÇORLU ALI PAŞA	1910	382	2	384
23	DAMAT İBRAHİM PAŞA	1910	1171	4	1179
24	DARÜ'L-MENENİ	1954	472	101	576
25	DEMİZLİ	1963	585	1	586
26	DK. ALİ SEVİL AKAY	1973	48	431	479
27	DK. FEYULLAH PAŞA	1928	12	83	208
28	DK. SALİM CİMLİLİ	2008	46	276	322
29	DÜĞÜMLÜ BABA	1949	284	637	841
30	FİRHAR	1997			10
31	EFENDİ SEVİN ALI HAYDAR	1955	31	43	74
32	EKREM KARADENİZ	1993		1	65
33	ERGINCAN	1972	164		164
34	ESAD EFENDİ	1910	3096	215	3924
35	FATİH	1956	5219	319	5330
36	FOTODOPİ				284
37	FETHİ SEZAI TÜRKMEN (TAHRİR ÖZGÜN)	1960	180	811	1001

ESER NO	KOLEKSİYON ADI	KÜTÜPHANEYE GİRİŞ TARİHİ	YAZMA	MATRU	TOPLAM
38	FERMAN BELGE EYRAK				323
39	GALATA MEVLİ İYAN İBR. MİS.	2006	268	36	284
40	GELİBOLULU TAHİR AĞA	1956	26	77	103
41	GİRESUN	1957	343		343
42	GİRİNS VALİDE SULTAN	1925	66		66
43	HACI ALİ SAİR EFENDİ	1977	35	756	291
44	HACI BEŞİR AĞA	1910	811	43	848
45	MURİDDİN AĞA	1910		23	20
46	HACI BEŞİR AĞA (EVLİP)	1957	139	43	199
47	HACI MAHMET EFENDİ (YASPA EFENDİ DEKANI)	1940	4467	2511	6998
48	HACI RESİT BEY	2060	19	120	149
49	HAFIZ AHMET PAŞA	1910	36		36
50	HAFIZ EFENDİ	1910	481	33	493
51	HAFIZ EFENDİ HAVESİ	1910	37	36	53
52	HALET EFENDİ	1927	822	147	969
53	HALET EFENDİ HAVESİ	1927	310	28	338
54	HAFIZ İBRAHİM GÜRPINAR	1975	8	2392	2379
55	HAMİDİYE	1928	1498	31	1521
56	HAMİDİYE MURAKKA'AT	1928	31		31
57	HARPUT	1955	443	11	454
58	HASAN RAYH ARDULAH EFENDİ	1940	147	161	303
59	HASAN RUSUL PAŞA	1957	1053	415	1468
60	HASR EFENDİ	1931	37	501	538
61	HASİM PAŞA	1955	102	3	105
62	HEKİMOĞLU ALI PAŞA	1963	900	33	923
63	HEKİMOĞLU ALI PAŞA CAMİ	1963	10		20
64	HİDVI İSMİL PAŞA	1934	1	244	245
65	HİSİYİN KAZİM	1955	10	382	394
66	HİSİYİN SEMİ - FETHİ LÜMİREN	2006	100	13	114
67	HÜSEYİN PAŞA	1967	718	441	1169
68	HZ. HALİP (EVLİP CAMİ)	1957	180	11	199
69	HZ. KASHİF DEĞELİ	1977	301	1228	1528
70	İBRAHİM	2007	270		270
71	İBRAHİM EFENDİ	1956	455	461	916
72	İHSAN MAHİR	1955	8	309	317
73	İSMAIL ÖZTÜRK	1970	1	126	128
74	İSMİHAR SULTAN	1957	521	6	527
75	İYD BEHİMED EFENDİ	1930	1	245	249
76	İMİN	1967	896	732	1118

ESER NO	KOLEKSİYON ADI	KÜTÜPHANEYE GİRİŞ TARİHİ	YAZMA	MATRU	TOPLAM
77	İZMİRLİ İSMAIL HAKKI	1921	276	399	443
78	İZMİRLİ MUSTAFA EFENDİ	1949	7	114	121
79	KARIZADE BİRHANEDDİN	1927	33	117	150
80	KARIZADE MEHMED EFENDİ	1927	547		567
81	KARAGÜZLEME HODAMETTİN	1927	437		457
82	KASIMCIĞADE SÜLEYMAN SİRRİ	1910	446	331	775
83	KİMAL EDİP KÜRKÇİOĞLU	1990	68	393	568
84	KILIC ALI PAŞA	1910	988	72	1078
85	LALA İSMAIL	1954	754	7	761
86	LALİLİ	1910	3777	60	3837
87	LEVHALAR				731
88	MEHMED ARIF-MEHMED MİRAD	1954	384	96	270
89	M. Hİ. MÜFTÜLLAH FETHİ	1970	252	374	715
90	MAHMUD PAŞA	1949	159	8	165
91	MEHMED AĞA CAHİ	1949	142	46	188
92	MEHMED NURİ EFENDİ	1974	197	271	468
93	MEHMED NURİ GİRŞİNİ	1974	12	383	395
94	MEHMED SEFAYİHİ	1905	80	828	906
95	MEHMED TAVİEFENDİ	2007	411	371	702
96	MESUR PAŞA	1910	118	7	121
97	MİRHAŞ SULTAN	1957	443	19	462
98	MOLLA ÇELERİ	1918	149		146
99	MÜHAMMİR ÜLKER	2005	8	238	244
100	MÜÇLALİ HİCA MUSTAFA EFENDİ	1974	324	8	325
101	MİRAD BUHARİ TÜRKÜSÜ	1910	313	15	348
102	MİRAD MOLLA	2000	1896	27	1883
103	MUSALLA MEDRESESİ	1963	158	13	171
104	NAVİZ PAŞA	1910	681	724	1312
105	NECİP ERDİN	1974		437	437
106	NURİ ARLANIZ	1977	330	93	414
107	ÖZMAN HİLDİ ÖÇTÜRKLER	1973	80	724	804
108	ÖMER FAZİL ANIZ	2010	47	semi devran	47
109	ÖMER İSİLİR	2026	313	180	363
110	ÖMER SİDİK	1940		140	140
111	PERTEV PAŞA (SULMIYE)	1963	665	47	712
112	PERTEVNYAL VALİDE SULTAN	1945	129	537	806
113	PROF. FIAT SELGİN	2014			1122
114	RAMAZAN SEVİN	2026	1	786	720
115	RAUF YEKTA	1975	4	423	828
116	RİFİELİKTAR MUSTAFA EFENDİ	1910	1207	11	1214

ESER NO	KOLEKSİYON ADI	KÜTÜPHANEYE GİRİŞ TARİHİ	YAZMA	MATRU	TOPLAM
117	RİSSAM ALİ RIZA EFENDİ	1974			125
118	RESİT EFENDİ	1963	1130	285	1443
119	RİSVAHOĞLU ARŞIYI	2007			377
120	RÜSTEM PAŞA	1949	166	17	183
121	SADETTİN SEZGİN-İMİT ERK	1976	13	71	129
122	SABİHA HATUN	1940	177	5	182
123	SAMI BOLLİ	2005	20	1813	2297
124	SATIN ALINAN BASMA ESERLER	2012		180	180
125	SATIN ALINAN YAZMA ESERLER	2012	4826		4826
126	SEBEZ	1925	1810	2409	4249
127	SEVİLİ	1949	232	92	324
128	SEYYİT NAZİR EFENDİ	1936	47	38	85
129	SULTAN I. AHMED	1952	108		100
130	SÜREYYA İNVER	1974	31	50	2427
131	SÜLEYMANİYE	1910	1437	20	1065
132	SÜLEYMANİYE MURAKKA'AT	1910	15		15
133	SÜTLÜCE DORGAN ELİF EFENDİ	1976	136	136	452
134	SABRİ TERKESİ	1910	117	43	160
135	SEHİT ALI PAŞA	1933	2843	12	2855
136	SEHADE MEHMED EFENDİ	1927	109	12	121
137	ŞEHİR MURİDDİN TARKAN	1981	275	1051	2554
138	SEYİTLER İSAO EFENDİ	1949	188		188
139	TAHİR AĞA TERKESİ	1955	143	238	493
140	TARİK GÖKMEN	1981	13	548	690
141	TERCÜMAN	1991	696	2	703
142	TİNOVALI	1956	286	1669	1955
143	TURHAN VALİDE SULTAN	1928	328		328
144	ULUĞ MUSTAFA EFENDİ	1930	8	2	16
145	USSAKI TERKESİ	1931	275	90	373
146	YAHYANOĞLU				1316
147	YAHYA TAVİR	1963	368	90	458
148	YAZMA BAĞLAR		9557		9557
149	YENİ CAMİ	1928	1201	2	1203
150	YENİ ESERLER				1568
151	YENİ MEDRESE	1961	14	61	205
152	YÜZGAT	1958	767	319	1084
153	YÜŞÜP AĞA	1949	372	1	375
154	ZEMİN BEY	1920	319	483	719
	GENEL TOPLAM		82924	55812	151422

Görsel 2.4 Süleymaniye yazma eserlerde bulunan güncel koleksiyon ve kitap sayıları (URL-2, 2024)

Süleymaniye camisinde biriken kitaplar, I. Mahmut döneminde sadrazam Mustafa Bâhir Paşa 1751-1752 tarihinde cami içinde ayrı oluşturulan yere yerleştirilmiştir (Kaya, 2010). Süleymaniye Kütüphanesi meydana getirilirken cami içerisindeki eserler ile birlikte, Âşîr Efendi, Beşir Ağa, Çelebi Abdullah Efendi, Çorlulu Ali Paşa, Damat İbrahim Paşa, Esad Efendi, Hafız Ahmed Paşa, Kılıç Ali Paşa, Laleli, Mesih Paşa, Molla Çelebi koleksiyonundaki eserler 1918 yılında toplanmıştır (Görsel 2.4). Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Türk-İslam medeniyetlerinin temel kaynakları olarak gösterilen, el yazması eserlerin ve eski matbu eserlerin saklanıp, korunarak dünya çapında ulaşılmasını sağlayan bir merkez olmuştur (Kaya, 2010).

Görsel 2.5 Süleymaniye kütüphanesi müdürleri (URL-3, 2024)

2.2 Türkiye’de Kurulan İlk Yazma Eser Restorasyonu Olan; Süleymaniye Yazma Eser Kitap Pataloji Servisi

Süleymaniye Kütüphanesi Süleymaniye Külliyesinin birinci ve ikinci medreselerinin kitaplık haline getirilmesi ve İstanbul’un farklı semtlerindeki eserlerin toplanmasıyla oluşmuştur. 1557 yılında saray Kütüphanesinden bazı kitapların buraya gönderilmesiyle Süleymaniye Kütüphanesi’nin temelleri atılmıştır (Kaya, 2010). İstanbul ve Anadolu’nun birçok il ve ilçesinde bulunan yazma eser koleksiyonları Süleymaniye Kütüphanesinde toplanmıştır (Görsel 2.3). Diğer kütüphanelerdeki esas

olan koleksiyonlar kendi kütüphanesinde kalmak şartı ile sonradan kazanılan koleksiyonlarla birlikte kütüphane ülkemizde yazma eserler merkezi haline gelmiş ve kütüphaneye yazma eserler kütüphanesi özelliği kazandırılmıştır (Gümbür, 2014).

Kütüphanenin başlıca amaçları; bağlı kütüphane ve kendi bünyesindeki koleksiyonların özelliklerine göre kataloglarını yapmak ve yayınlamaktır. Dijital arşivini oluşturmak ve kullanıcıların erişimini mümkün kılmak olmuştur (Görsel 2.5). Bünyesinde bulunan eserlerin özelliklerini kaybetmeden koruyucu ve kurtarıcı tedbirler olarak gelecek nesillere aktarmak için gerekli tesislerin kurulması olmuştur (Adanır,1998).

Türkiye’de 1950 yılında mikrofilm ve fotokopi servisi ilk olarak Süleymaniye Kütüphanesinde kurulmuştur. Birçok el yazması mikrofilme alınarak yıpranma durumları daha aza indirilmeye çalışılmıştır (Yazıcı, 2008). Böylece bu eserlerin kaybolması önlenmeye çalışılmıştır. Son zamanlarda doğu ve batı ülkeleriyle mikrofilm alışverişi yapılmaktadır. Bu sayede kütüphanede mevcut olmayan eserlerin mikrofilm ve fotokopileri bölümün arşivinde yerini almaktadır. Ayrıca bu bölüm kütüphaneler arasında da kitap iade işlemlerini de yapmaktadır. Okuyucu tarafından yapılan müracaatlar sonunda Başkanlık Kültür Müsteşarlığı Kütüphaneler Genel Müdürlüğü istenilen kitapları ilgili kütüphanelerde istenilen kütüphaneye getirtmektedir. Belirli bir süre karşılığında getirilen kitabın isteğe göre masrafları kişiler tarafından karşılanarak mikrofilm ve fotokopisi çektilme izni verilmiştir (Adanır, 1998).

Görsel 2.6 Eski Süleymaniye mikrofilm (URL-3, 2024)

Arşiv için hazırlanan mikrofilmler özel dolaplarda ve ayrı kutular halinde saklanmıştır (Görsel 2.6). Arşiv numaraları hazırlanan fişlerine kaydedilmiştir. Süleymaniye Kütüphanesi Türkiye kütüphanelerinde bulunan değerli eserler hakkında ilmi, bibliyografik bilgi edinmek isteyenler için istihbarat merkezi işlevindedir (Bayraktar, 1977).

1962 yılında külliye'nin birinci medresesinde patoloji ve cilt servisi kurulmuştur. Böylece eserlerde kitap kurtları, nem gibi durumlardan etkilenen kitapların onarımı yapılmaktadır (Yazıcı, 2008). Çeşitli böcekler ve kurtlar tarafından adeta bir dantel gibi yenilmiş, ortam ve insan şartları nedeniyle formları dağılmış, sayfaları kırılmış ve mikroorganizmaya maruz kalmış eserler büyük bir özenle onarılmaktadır (Adanır,1998) (Görsel 2.7).

Onarıma alınmadan önce eserler gazlama odasında dezenfekte edilir, kokusu giderilene kadar havalandırılır sonrasında ise dikkatli bir şekilde kapaklar metinden ayrılmıştır (Bayraktar, y.y). Onarımı yapılan sayfalar bir araya getirilerek formlar dikmiş, kolon atımış ve şirazesi örüldükten sonra eser cilt servisine gönderilmiştir. Cilt bölümünde eserin dönemi dikkate alınarak uygun klasik tarzda cildi yapılmaktadır.

Cilt servisinde deri, kumaş, ebru ve lake kaplı kapaklar onarılmakta ve uygun görülmesi durumunda yeni ciltler yapılmaktadır (Adanır, 1998).

Görsel 2.7 Süleymaniye pataloji servisi (URL-4, 2024)

Yazma eserler dışında hat levhaları, nadir matbu eserlerin onarımı da yapılmaktadır (Kozan, 2016). Süleymaniye kütüphanesinde yazma eser sergileri, yıldönümleri, kongre ve toplantılar da yapılmıştır (Görsel 2.8). Böylece kütüphane ve eserlerin tanıtılması ile kütüphaneciler için öğretici ve araştırmacı nitelikleri sağlamıştır (Bayraktar, 2006).

Görsel 2.8 Sergi salonu (URL-3, 2024)

Bugün, Türkiye’de Pataloji ve Cilt Servisi’nin yerine Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı kurulmuştur. Bu başkanlıkta

bulunan konservasyon merkezi yüksek kalitede hizmet sunan, kapsamlı ve donanımlı bir yapıya sahiptir. Şifahanenin amacı, kurum bünyesinde bulunan yazma eserlerin evrensel kural ve prensiplere uygun bir şekilde büyük bir özenle muhafaza etmek ve gelecek nesillere ulaşabilmesini sağlamaktır. Sanat tarihi, geleneksel sanatlar, tarih, müze bilim, biyoloji ve kimya gibi çeşitli disiplinlerle iş birliği yaparak, yazmaların tarihi ve yapısal önemini dikkate alarak eserlerin fiziksel bütünlüğünü korumayı amaçlar. Kitap Şifahanesi ekibi, yazma eserlerin en az müdahale ile korunması ilkesi doğrultusunda çalışır ve belgeleme ile inceleme süreçlerini özenle yürüterek eserlerin gizli kalmış teknik özelliklerini ortaya çıkarır. Her yazmanın benzersiz niteliği ve önemi ile birlikte onu ortaya koyan kişi veya kişilere yönelik saygı duygusuyla, çağdaş konservasyon yöntemleri belirlenir. Şifahane bünyesinde bulunan ekipte, konservatörler, uzmanları ve yardımcıları, kimyagerler, biyolog, kimya mühendisleri ve bilimsel araştırma laboratuvarı teknik elemanları bulunmaktadır. Ayrıca Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi ve Konya Yazma Eserler Bölge Müdürlüğünde Restorasyon Birimlerinde çalışmalar yürütmektedir (URL-3, 2024).

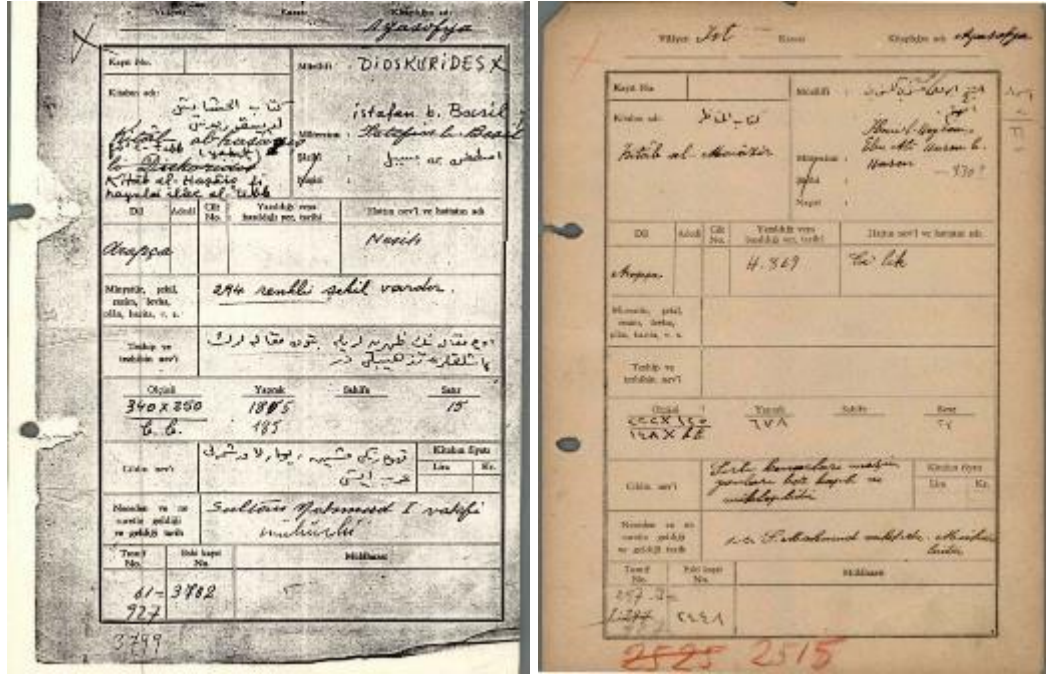
Son yıllarda, kültürel mirasın korunması ve konservasyonu alanında bilim ve teknoloji yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. Bu çalışmalarda, bilimsel yöntemlerin uygulanması esas alınarak gelişmiş olan 'konservasyon bilimi', önemli bir noktaya gelmiştir. Sanat eserlerinin tamamı maddelerden oluştuğu için ve tarih boyunca yaşadıkları fiziksel değişimlerin tarihlerini belirlediği göz önüne alındığında, kimya, fizik ve diğer bilim dalları, eserlerin orijinal yapısını korumak için hayati öneme sahiptir. Konservasyon bilimi alanındaki araştırmalar, materyalin bozunma mekanizmasını ve kökenini belirlemeye, yeni konservasyon uygulamalarının geliştirilip test edilmesine, yeni analitik metodolojilerin ve tekniklerin uygulanmasına, yeni görüntüleme ekipmanlarının tasarlanıp üretilmesine odaklanmaktadır. Bu nedenle, kimyagerler, fizikçiler, biyologlar ve konservasyon uzmanları, bu hedeflere ulaşmak için disiplinler arası çalışmalar yapmaktadır (Brunetti, 2003).

3. YAZMA ESERLERDE KONSERVASYON UYGULAMALARI

3.1 Belgeleme

Geçmişten günümüze birçok belge bulunmaktadır. Bu belgeler gerçeğe tanıklık eden yazı, fotoğraf, resim, film vb. vesika, doküman ile genellikle kalıcı nitelikte ve kişi ya da makinece okunabilen bir veri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların içinde tarihe tanıklık eden ve kendi içinde birçok gizemi barındıran kitabın yeri ayrı bulunmaktadır. Yazma eserler olarak ayırdığımız kitaplarımız ise aynı zamanda bir tarih niteliğindedir. Yıllarca kâğıt, parşömen, papirüs veya kil tabletler üzerlerinde barındırdıkları bilgilerin okunmasını beklemektedirler. Yazmaları sadece kitap olarak değil de tarihe açılan bir kapı olarak bakıldığında içindeki gizemlere şahit olunmaktadır.

Belgeleme aynı zamanda el yazmasının yapım tekniklerinin ve fiziksel özelliklerinin derinden incelenmesini sağlamaktadır. Görsel, çizimsel ve yazılı olarak oluşturulan belgeler, yazmaların mevcut olan durumunun tespiti için önem taşımaktadır.

Görsel 3.1 SYEK 3702- SYEK 2448-Nolu eserlerin eski tespit fişleri

Seçilen eserlerin çalışmasına en eski belgeleri bulmakla başlanılmıştır. Yapılan araştırmalarda eserlere ait tespit fişlerine ve Pataloji döneminde tutulan bazı tutanaklara erişilmiştir. Uzun süren araştırmalarda yazılan çoğu eserin demirbaş numarasının ve bulunduğu koleksiyonun değişmesi sonucunda esere ulaşılamamıştır. Bazı yanlış yazılmış demirbaş numaralarının olması da eserle ulaşılmasını engellemiş ve bulunan demirbaşta bakıldığında bambaşka bir eserle karşılaşılmıştır. Görsel 3.1 ve Görsel 3.2’de bulunan ve eserlere ait olan tespit fişleri örnek olarak verilmiştir. Bu tespit fişlerindeki bilgiler dönemine ve yazan kişiye göre değişiklik göstermektedir. Ulaşılan tespit fişlerinin çoğu el yazısı ile yazılmış olup, daktilo ile yazılmış örnekleri de bulunmaktadır. Eserin ismi, demirbaş numarası, kazası, vilayeti, dili, müellifi, mütercimi, şarihi, naşiri, konusu, ölçüleri, sayfa sayıları, satır sayısı, kitabın fiyatı, sahifesi, hattatın nevi ve hattatın adı, yazıldığı veya basıldığı yer, tarihi, minyatür, şekil, resim, levha, plan, harita vs., tasnif numarası, eski kayıt numarası, mülâhazat, nereden ve ne suretle geldiği tarih detayları yer almaktadır.

Kitabın adı		Fatih		İsim, İsmi		Hadis		
Kayıt No.	869/1	Müellifi	Şehinşah Abdülkadir Ahmed Ş. Muhammed Ş. Habbel.					
Kitabın adı	Kitabın adı	Mütercimi	Habbel.					
(Muhammed in-sahabiyat kitabı)		Şekli	Şekli					
		Naşiri	Naşiri					
Dil	Arapça	Sayı	1	Yazıldığı yer	Arapça		Hattatın nevi ve hattatın adı	
Minyatür, resim, levha, plan, harita, vs.								
Tarih ve tesbit tarihi	Mikrolim Arşivi No 1019							
Ölçüleri	Yaprak	Sahife	Satır					
21x168 (188x122)	105	24						
Cildin nevi	Kırtane		Kırtane		Kırtane		Kırtane	
Nereden ve ne suretle geldiği ve geldiği tarih		Fatih: Muhammed Ş. Habbel						
Tasvir No.	Eski kayıt No.	Mülâhazat						
277/33	1152	Sıradaki 17 yaprak içerisinde müd. def. saygı. kütüph. var.						

Kitabın adı		Fatih		İsim, İsmi		Hadis		
Kayıt No.	869/2	Müellifi	Şehinşah Abdülkadir Ahmed Ş. Muhammed Ş. Habbel.					
Kitabın adı	Kitabın adı	Mütercimi	Habbel.					
Tuz'un fihi tertibi		Şekli	Şekli					
uzun 12-sahabe illosine		Naşiri	Naşiri					
shereh hadithine İbrahim Ş. Habbel.								
Dil	Arapça	Sayı	1	Yazıldığı yer	Arapça		Hattatın nevi ve hattatın adı	
Minyatür, resim, levha, plan, harita, vs.								
Tarih ve tesbit tarihi	Mikrolim Arşivi No 1019/1020							
Ölçüleri	Yaprak	Sahife	Satır					
21x168 (188x122)	104-154	25						
Cildin nevi	Kırtane		Kırtane		Kırtane		Kırtane	
Nereden ve ne suretle geldiği ve geldiği tarih		Fatih:						
Tasvir No.	Eski kayıt No.	Mülâhazat						
33	1152/2							

Görsel 3.2 SYEK 1152/1- SYEK 1152/2-Nolu eserlerin eski tespit fişleri

Eserin nereden ve ne suretle geldiği kısmına genellikle eserde bulunan mühür detayları ve koleksiyon ismi yazılmıştır. Eserlerde mikrolim olanların arşiv numaraları belirtilmiştir.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, Restorasyon Birimi tarafından düzenlenen, Yazma Eser Durum Belgeme Formu, belgeleme sisteminin temelini oluşturmaktadır. Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, dünya genelinde yetkin kuruluşlarca kabul edilmiş ve literatürde yer alan uygulamaları ele alarak el yazmalarının mevcut durumuna orijinaline sadık kalınarak, minimum müdahale anlayışıyla çalışmaktadır. Bu düşünce sisteminde Şifahane yapılan aktif ve pasif konservasyon çalışmalarında eserin mevcut durumunun belgelenmesi, esere uygulanacak onarım uygulamalarının geniş bir perspektif ile değerlendirmesi ve bozulma nedenlerinin tespit aşamalarına titizlikle yaklaşılmaktadır. Belgeleme formu kapsamında; yazmanın hasar seviyesi, eserin onarıma alınma sebebi, gerekli görülen analizlerin yapılması, eser künye bilgileri, yazmada tespit edilen bozulmaların kısa açıklamaları yazılmaktadır.

Konservasyon işlemlerine başlanmadan önce eserin mevcut durumu değerlendirilmiş, incelemeleri yapılmış ve bu incelemeler belgeleme ve analizler ile desteklenmiştir. Yapılan belgeleme, inceleme, analiz uygulamaları sonrasında konservasyon kararları belirlenmiş ve bu kararlara sırasıyla uygulanarak konservasyona başlanılmıştır.

Yazılı belgeleme esere ait tüm künye bilgilerini, eserin mevcut durumu hakkında tüm tarihsel ve bilimsel bilgileri, eserin hasar durumunu ve onarım aciliyetini, eserin tüm bölümlerinin detay ölçülerini, gerekli görülen doku, lif, boya, mürekkep, asidite, böcek tahribatı, mikroorganizma vb. durumların analiz sonuçları yer almaktadır.

Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, Kitap Şifahanesi ve Arşiv Dairesi Başkanlığı, Restorasyon Birimi tarafından düzenlenen Yazma Eser Durum Belgeme Formu,

YAZMA ESER DURUM BELGELEME FORMU

--	--

Hasar derecesi:

Analizler: Lif İplik Boya Mikroorganizma

Deni Böcek

Analizler: Ar-Ge birim raporu:

Kıyma Biyoloji

Varsa numarası Yok

Mürekkep Ahar

Asicite

Konservasyona başlama tarihi:
Konservasyonun bitiş tarihi:

Restoratör:

Eserin restorasyona alınma sebebi:

Sayılaştırılmaması Nüshasının az olması Diğer

Sanatsal / içerik özelliği Bozulmasının devam ediyor niteliğe olması Sergi vb. amaçla kullanılması

Ait olduğu kütüphane:

Teslim alındığı tarihi:

Teslim edildiği tarihi:

Tutarak no:

1. KÜNYE

Koleksiyon: _____

Demirbaş numarası: _____

Eserin adı: _____

Müellif: _____

Müstensihi: _____

Tarhi: _____

Konusu: _____

Dil/Yazı çeşidi: _____

Ölçüler (ön - arka kapaklar/en x boy x kalınlık/cm): _____

Ölçüler metin kısmı (en x boy cm): _____

Ölçüler ön kenar (şerh) - satı kalınlığı cm: _____

Yanak (yaprak) sayısı: _____

Varsa yan kâğıt sayısı (ön - arka): _____

Eserin kısa tanımı: _____

Hasarın kısa tanımı: _____

Görsel 3.3 Eser künye bilgileri

Görsel 3.3: Esere ait künye bilgileri bulunmaktadır. Eserin hasar derecesi,

-Önleyici konservasyona ihtiyacı olan eserler,

- İn-situ, daha az müdahale yapılması gereken eserler,

- acil müdahale edilmesi gereken, durumu acil eserler, olarak yazılmaktadır.

Eserin mevcut hasarına göre yapılması gereken analizler biyoloji, kimya, lif, deri, iplik, böcek, boya, mürekkep, mikroorganizma, asidite, ahar belirlenmektedir. Eserin konservasyona başlama ve bitiş tarihleri yazılmaktadır. Ait olduğu, kütüphane, tutanak numarası, teslim alındığı tarih ve teslim edildiği tarih detayları da bulunmaktadır. Eserin restorasyona alınma sebebi; sayısallaştırılmamış olması, nüshasının az olması, sanat/içerik özellikleri, bozulmasının devam ediyor nitelikte olması, sergi vb. amaçla kullanılması ve diğer olmak üzere belirtilmektedir. Bu aşamalardan sonra eserin künye bilgisine geçilmiştir. Künyede; koleksiyon, demirbaş numarası, eserin adı, müellifi, müstensihi, tarihi, dili/yazı çeşidi, eserin kapaklarının ön- arka ölçüleri, ağız-sırt kalınlıkları, metin ölçüleri, varak sayısı, varsa yan kâğıt bilgileri, eserin kısa tanımı ve hasarın kısa tanımı detaylar yer almaktadır.

YAZMANIN CİLT ÖZELLİKLERİ

Orijinal ☐	İkinci kullanım ☐	Onarım görmüş ☐	Yok olmuş ☐	Mahfazalı ☐	Diğer
-----------------------------------	--	--	------------------------------------	------------------------------------	-------

CİLT TEKNİK YAPISI / MALZEMESİ

Malzeme	Kapaklar				Sertap		Miklep		Şiraze örgüsü		Köstek	
	Ön		Arka		Var	Yok	Var	Yok	Var	Yok	Var ☐	Yok ☐
	Var	Yok	Var	Yok					☐	☐		
İnce karton (1-2mm)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Metin kısmı ile kapak birleşimi (enine kesit)	
Mukavva (2mm +)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐		
Ahşap	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Diğer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐
	Ön		Arka		Sertap		Miklep		Sırt			
	Dış	İç	Dış	İç	Dış	İç	Dış	İç		Deri özellikleri		
Deri	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Deri cinsi:		
Ebru	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Yastık:		
Kâğıt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Renkler:		
Kumaş	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	Derinin rengi:		
Paşömen	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐			
Cilt bezi	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐			
Diğer	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐			

CİLT SÜSLEME ÖZELLİKLERİ

Süsleme	Ön Kapak		Arka Kapak		Sertap		Miklep		Sırt	Süslemenin kısa tanımı:
	Dış	İç	Dış	İç	Dış	İç	Dış	İç		
Şemseli	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Çarkúşe (kâğıt)	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Soğuk baskı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Altan ayırma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Üstten ayırma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Mülemma	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Mülevven	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Katı'	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Zerbahar	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Yekşah	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Notlar:

Sırt dikişi: Var: Yok:

Dikiş türü:	Durak sayısı:
Dikiş desteği: Var: ☐ Yok: ☐	İplik türü / rengi:

Sırt dikişi ve kolon dikişi çizimi:

Baş	Etek cm
-----	---------

Görsel 3.4 Yazmanın cilt özellikleri

Görsel 3.4: Yazmanın cilt özellikleri hakkında detaylı bilgiler bulunmaktadır. Eserin kapakları orijinal mi, ikinci kullanım, onarım görmüş, yok olmuş, mahfazalı ve diğer olarak belirtilmiştir. Cilt teknik yapısının ve malzemesinin ön-arka kapak, sertap-mıklep olarak iç ve dışta nelerin kullanıldığı detaylandırılmıştır. Şiraze örgüsü iplik türü, çeşidi, örgü biçimi, renkleri, kösteğin durumu, derinin cildi ve rengi de incelenmektedir.

Cilt süsleme özellikleri şemseli, çarkûşe (kâğıt), soğuk baskı, alttan ayırma, üstten ayırma, mülemma, mülevven, katı', zerbahar, yekşah detayı belirtilip, süslemenin kısa tanımı yazılmaktadır.

Sırt dikişinin durumu; dikiş türü, durak sayısı, dikiş destek durumu, iplik türü, iplik rengi, sırt dikişi var mı yok gibi detaylar yer almaktadır. Ayrıca sırt dikişi ve kolon dikişinin cm çizimi yapılmaktadır.

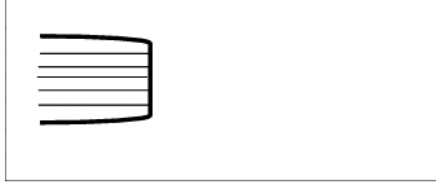
2. YAZMANIN METİN KISMI

Kâğıt Parşömen Diğer

KÂĞIT ÖZELLİKLERİ:

	El yapımı Doğu	El yapımı Avrupa	Filigranlı	Odun hamuru	Renkli	Aharlı	Lif yönü sırta dik	Lif yönü sırta paralel	Kalınlığı (mikron)
Yan kâğıt	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	
Metin kısmı	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	☐	

Metin kısmının sırtı:

MÜREKKEP / YAZI:

İs ☐	Demir-mazı ☐	Notlar
Altın Mürekkep ☐		
Kırmızı Mürekkep ☐		
Mavi Mürekkep: ☐		
Yeşil Mürekkep: ☐		
Beyaz Mürekkep: ☐		
Satır sayısı:		

Forma sayısı (ad): Düzenli (varak / forma): Düzensiz:

Hamur özellikleri:

Süzgeç izi çizimi

Metin kısmı ile ilgili notlar:

Sık süzgeç aralığı (adet): <input type="text"/>	
Geniş süzgeç aralığı (cm): <input type="text"/>	

METİN SÜSLEME:

Süsleme	Bulduğu kısımlar, özellikler ve renkler
Cetvel	
Tezhip	
Minyatür	
Katı'	
Vassale	
Kalıp (stencile)	
Halkâri	
Beyn'es sûtûr	

Notlar:

Görsel 3.5 Yazmanın metin kısmı

Görsel 3.5: Yazmanın metin kısmı kâğıt, parşömen ve diğer olarak belirtilmektedir. Metinde ve yan kâğıtlarda kullanılan kâğıdın el yapımı Doğu, el yapımı Avrupa, odun hamuru olup olmadığı, filigran, rengi, ahar durumu, lif yönü ve kalınlığı (mikron) olarak detaylandırılmıştır. Yazıda kullanılan mürekkebin cinsi, renkleri detaylandırılmıştır. Eserin forma sayısı ve kullanılan kâğıdın hamur özellikleri belirtilmiştir. Sık ve geniş süzgeç aralıkları 1cm adet şeklinde yazılmıştır. Metinde bulunan süslemelerin yerleri, özellikleri ve renkleri belirtilerek yazılmıştır. Farklı görülen, nadir olan detaylar not alınmıştır. Süslemenin Tezhip, cetvel minyatür, katı', vassale, kalıp (stencile), halkâlî, beyn'es sûtûr olduğu belirtilmiştir.

4. BOZULMALAR

Ciltte Bozulmalar:

☐	Tozlanma	☐	Çizikler / kesikler	☐	Murakkabın tabakalara ayrılması	☐	Kırılgnlık
☐	Yırtılma	☐	Eksik kısımlar	☐	Şiraze örgütünün dağılması	☐	Kırmızı çürüme
☐	Delinme	☐	Eski onarımlar	☐	Kolon dikişlerinin kopması	☐	Deformasyon
☐	Lekeler	☐	Böcek delikleri	☐	Formaların dikişten kopması	☐	Yanmış kısımlar
☐	Bant / Bant izleri	☐	Böcek pislikleri	☐	Kapaklarla sırtın ayrılması	☐	Su lekesi
☐	Aşınma	☐	Pamuklaşma	☐	Kapaklarla metnin ayrılması	☐	Renk değişimi
☐	Soyulma	☐	Mikroorganizma	☐	Miklebin ayrılması		
☐	Katlanma	☐	Kemirgen tahribatı	☐	Sertabın ayrılması		

Ciltteki bozulma hakkında notlar:

Metin Kısımında / Süslemede Bozulmalar:

☐	Tozlanma	☐	Pamuklaşma	☐	Boyaların dağılması	☐	Dikiş yerlerinin yırtılması
☐	Parça kaybı	☐	Yırtıklar	☐	Boyaların çatlaması	☐	Kolon yerlerinin yırtılması
☐	Delinme	☐	Kırılgnlık / Asidite	☐	Boya dökülmesi	☐	Mürekkep korozyonu
☐	Böcek delikleri	☐	Eski onarımlar	☐	Cevvelerde kırılmalar	☐	Mürekkep dökülmesi
☐	Böcek pislikleri	☐	Kıvrılma	☐	Kurşun kararması	☐	Mürekkep dağılması
☐	Mikroorganizma	☐	Bant / bant izleri	☐	Kesikler	☐	Bakar boya tahribatı
☐	Deformasyon	☐	Lekeler	☐	Su lekeleri	☐	Demir boya tahribatı
☐	Işık hasarı	☐	İlgisiz yazı – çizgi	☐	Foxing	☐	
☐	Toprak / çamur	☐	Mürekkep solması	☐	Raptiye / zamba vb.	☐	

Metindeki bozulma hakkında notlar:

Dikiş ve Şirazede görülen bozulmalar

	Sırt Dikişi	Baş Kolon	Etek Kolon	Baş Örgü	Etek Örgü
Kopmalar					
Kayıplar					

Notlar:

Yazmanın Eski Onarımları:

Notlar:

Görsel 3.6 Metin cilt bozulmalar

Görsel 3.6: Ciltte bulunan hasarların tozlanma, yırtılma, delinme, lekeler, bant-bant izleri, aşınma, soyulma, katlanma, çizikler-kesikler, eksik kısımlar, eski onarımlar, böcek delikleri, böcek pislikleri, pamuklaşma, mikroorganizma, kemirgen tahribatı, murakkanın tabakalara ayrılması, şiraze örgüsünün dağılması, kolon dikişlerinin kopması, formaların dikişten kopması, kapaklarla sırtın ayrılması, kapaklarla metnin ayrılması, mılebin ayrılması, sertabın ayrılması, kırılmalık, kırmızı çürüme, deformasyon, yanmış kısımlar, su lekesi ve renk değişimi gibi detayları bulunmaktadır.

Metin kısmı ve süslemedeki hasarda ise tozlanma, parça kaybı, delinme, böcek delikleri, böcek pislikleri, mikroorganizma, deformasyon, ışık hasarı, toprak-çamur, pamuklaşma, yırtıklar, kırılmalık, asidite, eski onarımlar, kırılma, bant-bant izleri, lekeler, ilgisiz yazı-çizgi, mürekkep solması, boyaların dağılması, boyaların çatlaması, boyaların dökülmesi, cetvellerde kırılmalar, kurşun kararması, kesikler, su lekeleri, foxing, raptiye-zimba vb., dikiş yerlerinin yırtılması, kolon yerlerinin yırtılması, mürekkep korozyonu, mürekkep dökülmesi, mürekkep dağılması, bakır boya tahribatı, demir boya tahribatı gibi detaylar yazılmaktadır.

Dikiş ve şirazede görülen bozulmalar ve yazmada bulunan eski onarımların yerleri detaylı olarak belirtilmektedir.

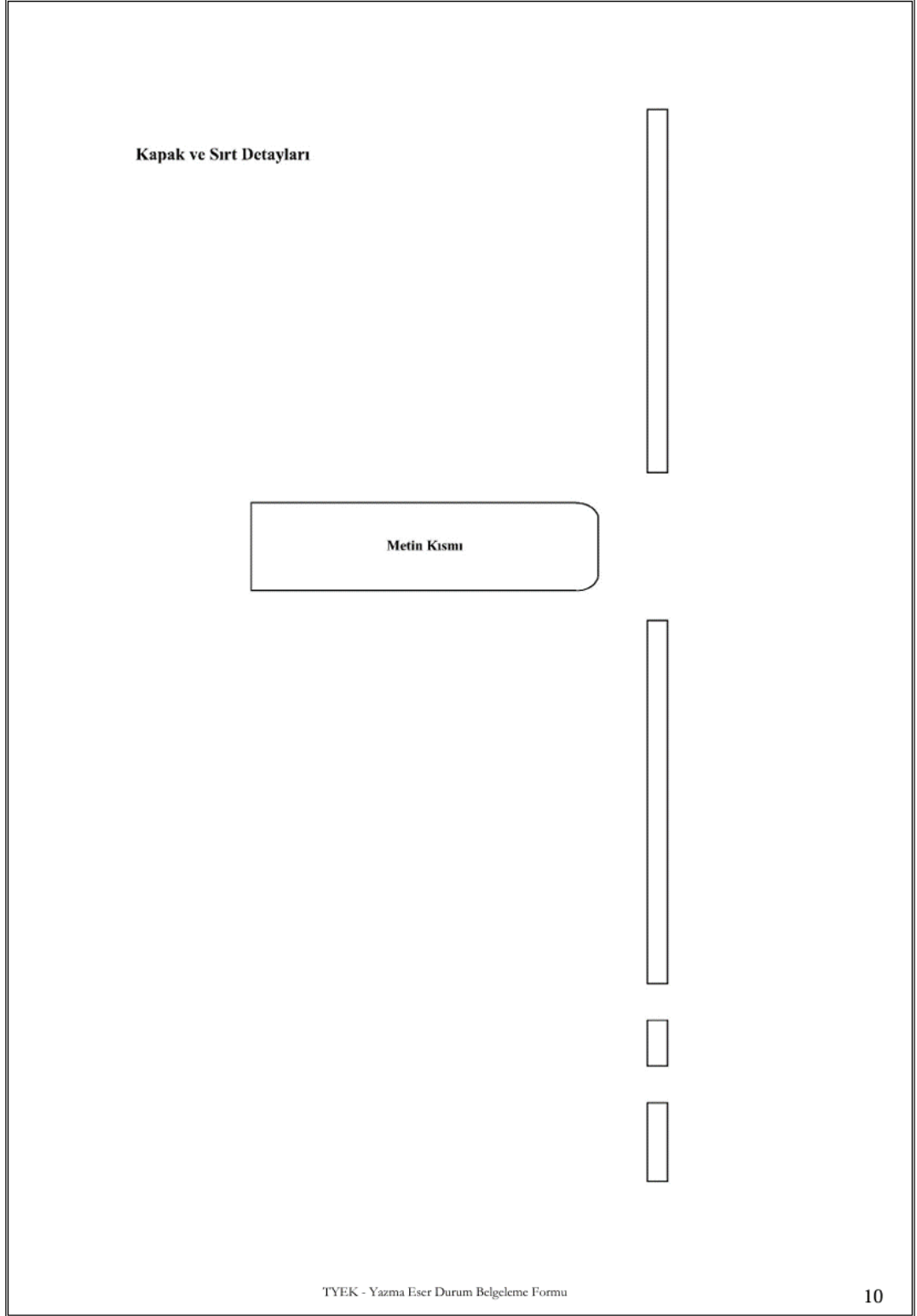
Görsel 3.7: Önerilen konservasyon uygulamalarında yapılacak işlemler uygulama sırasına göre kısa ve net ifadelerle maddeler halinde yazılıp ilgili kütüphane müdürüne gönderilir. Kütüphane müdürlerinden gelen onayda yapılacak uygulamalarda onay alınmayan ya da yapılmasını istenilen uygulamalar yazılarak konservatöre iletilir. Konservatör eserin restorasyon işlemlerine akış sırasına göre başlar. Alınan kararlar eserin bozulmasına, kâğıdın hassasiyetine, sergi vs. kullanım durumuna göre değişiklik göstermektedir. En az müdahale orijinali koruma bilinci ile esere yaklaşılmaktadır.

Görsel 3.8: Esere restorasyon sırasında müdahale edilen ve kullanılan yöntem işlem aşamasına göre yazılmaktadır. Eserlerin sayfalarında yanlış numaralandırma, sayfaların yerlerinin uzmanlarca tespit edilen yerlerine yerleştirilmesi sonucu sayfanın numaralarının değişmesi, farklı yerlerde olması vb. durumlar belirtilir. Bu durum önceden yapılan çalışmalarda çalışılan sayfaların yerlerinin bilinmesini kolaylaştırmaktadır.

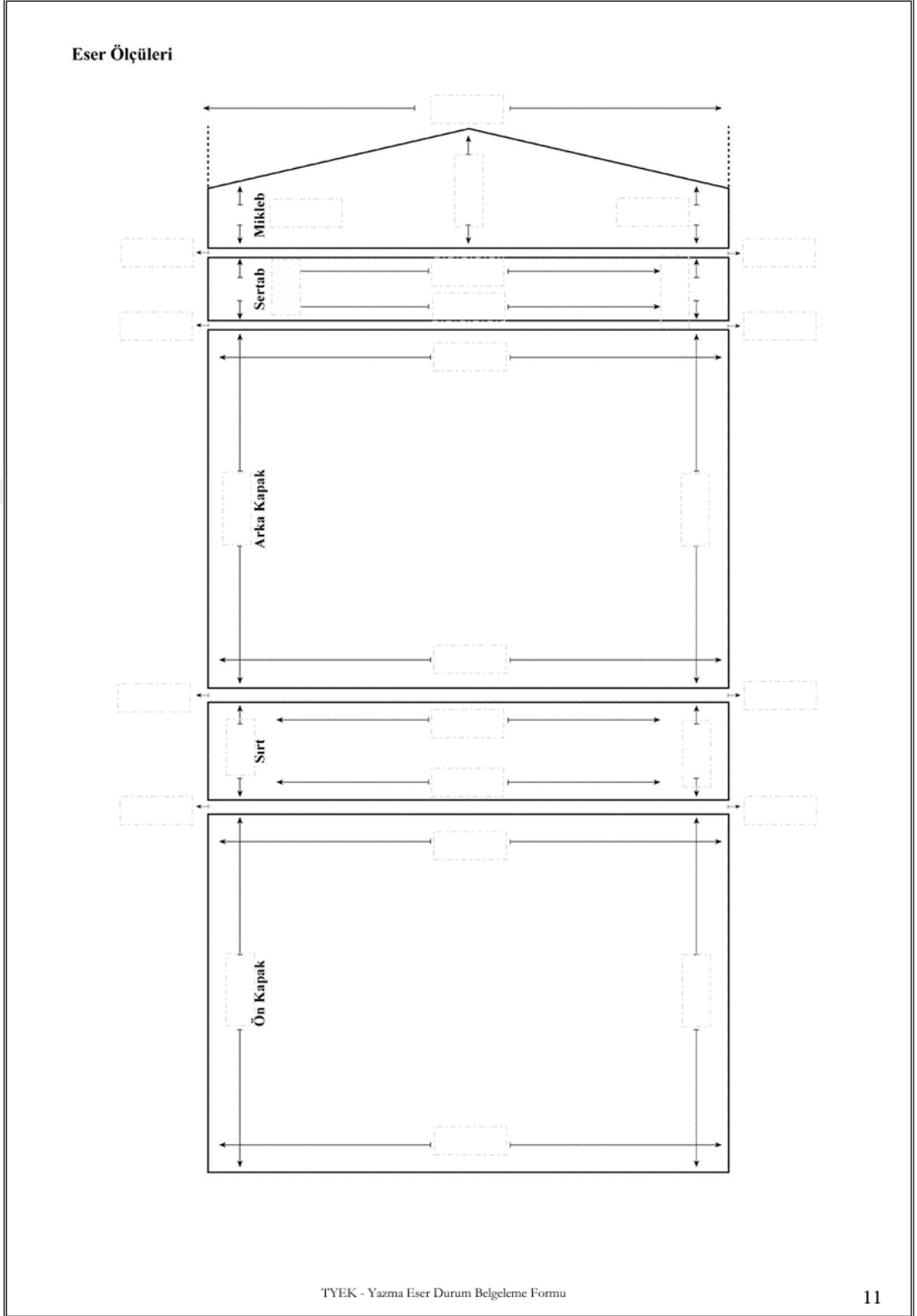
Konservasyon sırasında işlevini yitirmiş eserden uzaklaştırılmış parçalar ve eski onarımlar ilgili kütüphanelere verilmek üzere korunmuştur. Kütüphanelere eser teslim edilirken korunan parçalar da eserle beraber gönderilmektedir.

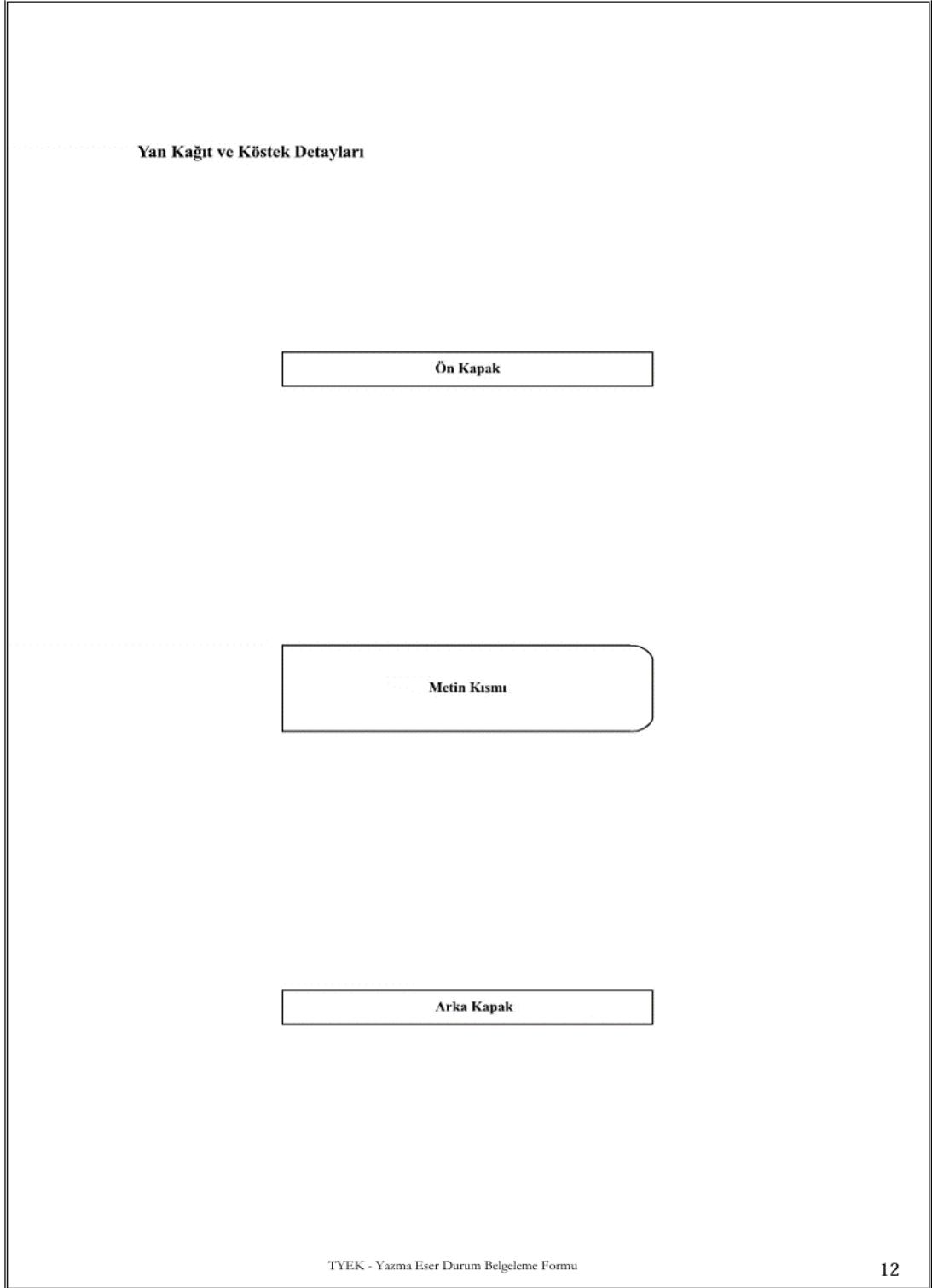
Görsel 3.12 Kapak ve sırt detayı

Görsel 3.12: Restorasyona alınan eserin kapaklarının hangi teknik ve malzeme ile yapıldığının detaylarının çizimi yapılmaktadır. Sırt ve kapak bağlantılarının detayları, deri, tekstil vb. malzemelerinin belirtilmektedir.

Görsel 3.13 Eser ölçüleri

Görsel 3.13: Ön kapak, arka kapak, sırt, sertap ve miklebinin detay ölçüleri yazılmaktadır.

Görsel 3.14 Yan kâğıt ve köstek detayları

Görsel 3.14: Eserin yan kâğıdının metin kısmına hangi yöntem ve malzeme kullanılarak yapıldığı gibi detayları içermektedir. Kullanılan kösteğin hangi malzemeden yapıldığını göstermektedir. Kullanılan malzemenin kâğıt, deri vb. olduğu belgelenmektedir.

3.2 Koruma ve Restorasyon

Koruma, uluslararası alanda birçok kurum ve kuruluş tarafından kabul edilen ortak bilimsel bir tanıma göre; taşınabilir ve taşınmaz kültür varlıklarının fiziksel, kimyasal ve biyolojik yapısında değişiklik yapmadan, özgün yapım teknikleri ve sanatsal değeri koruyarak, geri dönüşümlü yöntemler ve malzemeler kullanılarak gerçekleştirilen, kültür varlığının ömrünü uzatmayı ve gelecek kuşaklara aktarımını amaçlayan uygulamaların tümünü kapsamaktadır (Ahunbay 2009).

Geleneksel olarak, koruma ve onarım terimleri, bir eserin işlevselliğini ve görsel estetiğini geliştirmek amacıyla yapılan fiziksel müdahalelerle ilişkilendirilirken, mevcut durumun korunması ve bu durumun devamını sağlamak için alınan önlemler ile müdahaleler eserin özgünlüğüne dokunmadan gerçekleştirmiştir (Scheper vd. 2015, s. 540). Restorasyon, zarar görmüş veya bozulmuş bir eserin mevcut durumunu ve estetik değerini iyileştirmeyi amaçlayan uygulamalardır (Çetin vd. 2019).

Tanım gereği, eserde bulunan döneme ait izlerin silinmesi veya döneme ait eklerin yok edilmesi olarak yorumlanabilir. Bu durum, etkin koruma ve önleyici koruma kavramlarının önemini vurgulamaktadır (Çetin vd. 2019).

Kütüphane, müze ve arşiv malzemelerinin kullanması ve saklanması amacıyla, bu materyalleri orijinal haliyle ya da alternatif yöntemlerle korumaya “koruma” (preservation) denilmektedir. Koruma, sadece saklamayı değil, genel olarak malzemenin her türlü zarardan korunması için çalışmayı içerir; gerektiğinde ise saklama işlemine başvurulmuştur. Malzeme korunurken, hasar gören veya bozulan parçalar bakım ve onarım ile düzeltilmiş, ayrıca gelecekteki zararları önlemek için koruyucu işlemler uygulanmıştır (Güssün, 2006).

Başka bir ifadeyle, çevresel koşulları kontrol ederek objeyi çürüme ve bozulmalara karşı koruma sağlanabilmiştir. Çünkü çürüme, kimyasal değişikliklerden, böcek ve mikroorganizmalardan, aşırı ışık, nem ve ısıdan etkilenirken; bozulma objenin depolama, saklama şeklinden veya insan hatalarından kaynaklanabilmektedir. Koruma, sadece objenin zarar görmesini geciktirmek, önlemek veya durdurmak için yapılan uygulamalar olmayıp aynı zamanda pasif koruma ve aktif koruma metod ve

teknikleri de içermektedir. Bu nedenle, konservasyon, esere en az zarar veren işlem olarak kabul edilir ve eseri mümkün olduğunca az müdahale ile korumaya çalışmaktadır (Benoit ve Neirinck, 1990; Roper, 1994; Küçük, 2000).

Ülkemizde konservasyon ve restorasyon kavramları birbirine karıştırılır ve genellikle restorasyon terimi konservasyon teriminin yerine kullanılmaktadır. Ancak restorasyon, eserin orijinalliğine zarar vermeden gelecek nesillere ulaşması için yapılan zorunlu onarımlar ile müdahaleleri ifade eder ve aktif konservasyon çalışmaları içindedir. Restorasyon, artık eserdeki bozulmanın önlenemeyeceği durumlarda gerçekleştirilmektedir. Bu sebeple en son kullanılan yöntemdir, uygulamanın yanlış veya hatalı yapılması eserin geri dönüşü olmayan duruma gelmesine yol açabilmektedir. Koruma (konservasyon) kavramını pasif (koruyucu) koruma ve aktif koruma olarak iki ana başlık altında inceleyebiliriz (İlden, 2009).

3.2.1 Malzemenin Bozulma Nedenleri

Üretilen malzemenin hammaddesinde bulunan bazı maddeler zamanla malzeme üzerinde zararlı etkiler oluşturabilir. El yapımı kâğıtlar, saf selüloz içerdiği için uzun yıllar boyunca dayanıklılığını koruyabilirken, gazete kâğıdı hammaddesindeki linyinden dolayı kısa sürede özelliğini kaybedebilir. Malzemenin üretimi sırasında yapılan işlemler ve malzemeye katılan maddeler de zamanla belge üzerinde tahribata neden olabilir. Kâğıdın beyazlatılması için kullanılan beyazlatıcılar örneğin, kâğıdı beyazlatmanın yanı sıra fazla kullanıldığında selülozu parçalayarak kâğıdın kısa sürede zarar görmesine sebep olabilir.

Malzeme üzerine uygulanan ve malzemeye nüfuz eden maddeler de malzeme üzerinde zarara yol açabilir. Kâğıt üzerine yazı yazmak veya diğer sebeplerle kullanılan mürekkepler, kullanıldıktan sonra kâğıtta kalabilir. Eğer kullanılan mürekkep asit içeriyorsa, bu özellikle kâğıda zarar verebilir.

Malzeme kullanıma hazır hale geldikten sonra, malzeme ile birleşen ve ondan ayrılmayan maddeler de zarara neden olabilir. Defter veya kitaplara yapılan ciltlemelerin malzemeye zarar verebilecek sebepler arasında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Kullanılan ciltleme malzemeleri arasında asit bulunan kâğıt, deri, karton,

yapıştırıcı gibi maddeler, malzemenin olumsuz etkilenmesine yol açabilmektedir. Bu etkenlerin malzemeye zararı oldukça yavaş oluşmuştur. Malzemelerin kontrolü dikkatli bir şekilde yapılmazsa, fark edilmeleri çok geç olabilmektedir. Korumaya ait bilimsel araştırmalar ve çalışmalar, yazma eserlerde meydana gelen bozulma ve tahribatın sebeplerini kimyasal, biyolojik, insan veya kimyasal ve çevre kaynaklı etkenler olarak belirlemektedir.

Biyolojik etkenler; bakteri ve mantarlar gibi mikroorganizmalar, termitler, kitap kurtları, kâğıt güvesi vb. böcekler ve fare, sıçan gibi kemirgenlerin sebep olduğu tahribattır. Kimyasal veya Fiziksel etkenler ise ışığa ve ısıya maruz kalma, sıcaklık, nem ve ortamdaki nemin sık sık değişmesi, oksitleyici maddeler, asidik safsızlıklar, kâğıtta reçine ve şap gibi asidik aharların kullanılması, selüloz seviyesi düşük lif kullanımı, asidik mürekkeplerin bulunması ve kullanılması, linyinde selülozik olmayan maddelerin yer alması ve bunlardan bir veya birkaçının aynı anda bulunmasıyla göstermektedir.

Çevresel etkenler; yangın, deprem, sel vb. gibi doğal afetler ve sabotaj, savaş, yanlış kullanım, hırsızlık vb. insan faktörleri de selüloz temelli kitapların tahrip olmasına neden olmuştur. Bunların yanı sıra, tahribata neden olan bir diğer etken ise kâğıdın doğal yollarla yıpranmasıdır. Toz parçacıkları, ışık, ısı, asit ve böceklerin sebep olduğu zarar, kâğıdın normal yaşlanmasıyla meydana gelen tahribattan farklı olmuştur. Saklanma koşulları ne kadar uygun olsa da yapıldıkları malzeme ne olursa olsun, tüm kağıtlar zamanla zarar görürler. Oluşan zararı en aza indirmek veya geciktirmek ise diğer oluşan zararların önlenmesinde olduğu gibi sergileme ve saklama yerlerinin en ideal koşulların oluşturulmasıyla sağlanabilmektedir (İlden, 2009).

Biyolojik etkenler, koruma uygulamalarında en sık karşılaşılan tahribatların başında gelir. Böcekler, kemirgenler ve mikroorganizmalar gibi biyolojik etkenlerin oluşturduğu zararlar koruma süreçlerinde önemli bir yer tutmaktadır. Mikroorganizmaların başında bakteriler ve mantarlar gelir. Bakteriler genellikle deride, kâğıt üzerinde ise mantarlar tahribat yapmaktadır. Bu oluşumların sebepleri genellikle yüksek rutubet, nem ve ısı olmuştur (Gazi, 1987).

Kâğıdın yapı taşı olan selülozun yanı sıra kâğıdın yapım aşamasında kullanılan malzemelerde mikroorganizmalar için ortam sağlar. Kâğıdın yüzey kaplama ve içerik maddelerinin; demir, bakır gibi metal kalıntılarının karışması, mürekkep ve pigment gibi diğer maddelerin varlığı da mikroorganizmalar için gelişme ortamı yaratmaktadır (Keleş, 2013). Oluşan bu ortamda mantar sporları gelişim gösterir. 250' ye yakın farklı mantar çeşidi kâğıt üzerinde bulunmaktadır. Kâğıda zarar veren çeşitli renklerdeki mantarlar siyahtan beyaza kadar değişen renklerde çeşitli lekeler bırakmışlardır. Kâğıdın liflerini parçalayarak dayanıklılığını azaltan mantarlar, ilerlemiş safhalarda kâğıdın dağılmasına da neden olabilmektedir. Mantarlar mikroskop altında tespit edilebileceği gibi gözle de görülebilmektedir (Görsel 3.15).

SYEK_S. A_234

SYEK_ İsmihan Sultan_12

Görsel 3.15 Mikroorganizma numune alma (TYEK Kitap Şifahanesi)

İnceleme sonrasında hastalık varlığı belirlenen eserler, zararlı olan bu etkenlerden arındırılmıştır. Yoğun mantara uğramış belge ve kitapların bu etkenlerden arındırılmasında çokça tercih edilen yöntemler arasında Timol veya Etilen oksit ile yapılan arındırma işlemi gelmektedir. Bu işlem sırasında kullanılan cihaz, vakumlu veya basınçlı, tel örgülü raflarla donatılmış, bir metal dolap kullanılmıştır. Kullanılan dolap içindeki hasar görmüş yazmaların yüzeyinde bulunan mantar sporları, Etilen oksit gazına veya Timol dumanına maruz bırakılarak öldürülebilmektedir. Bakterilerden ve çeşitli mantarlardan arındırma işlemi tamamlandıktan sonra, eserlerin restorasyon işlemlerine geçilmeden önce bakım ve güçlendirme işlemleri yapılmaktadır.

Bu işlem için öncelikle mantar tahribatından hasar görmüş veya zayıflamış yerler alkolle temizlenmiştir. Temizlenen kısımlara, genellikle buğday nişastasından yapılan kola tek kat sürülerek hem liflerin birbirine yapışması sağlanır hem de hem kâğıdın dayanıklılığı arttırmıştır. Onarım sürecine geçilmeden hemen önce esere bakımları yapılmıştır. Onarım sürecinde, dayanıksız olan bölgeler ve sayfaların incelmış kısımlarına ince Japon kâğıdı ile sağlamlaştırılması yapılır, sonra delik, kopmuş ve yırtık sayfalar, kâğıda uygun olarak seçilen kağıtlarla onarımı yapılmıştır (Gazi, 1987). Biyolojik faktörlerin ikincisi çeşitli böcekler tarafından oluşturulur. Bunlar genellikle termitler, un kurdu, kitap kurdu ve kâğıt güvesi olarak bilinmektedir. En yaygın görülenler un kurdu ve termitler olmuştur.

SYEK_İzmir_4

SYEK_Molla Çelebi_114

Görsel 3.16 Böcek galerileri (TYEK Kitap Şifahanesi)

Bunlara genellikle yazma eserlerin kapaklarında, sırt kısımları ile sayfaların aralarında görülmektedir. Kozta aşamasında beyaz renk olan kurtçuk, yetişkin aşamada ise küçük, kanatlı kahverengi böcekler haline gelen un kurtları üremeye bahar aylarında başlamaktalar. Yumurtadan çıkan kozalar, etrafındaki kâğıdı tüketerek gelişir ve daha sonrasında böceğe dönüşmüştür. Yaşamları bir dönemle sınırlı olmuştur. Bir diğer çok küçük beyaz böcek ise termitlerdir ve kitapların içinde milyonlarcası bir arada bulunabilmektedir. Nemli ve loş ortamları tercih ederler ve ışık altında yaşayamamaktadırlar. Bu iki türün zarar verdiği eserler, öncelikle böceklerden arındırılmak üzere dezenfekte edilmektedir (Görsel 3.16).

Bu işlem, etilen oksit veya metil bromür gazıyla dezenfekte edici cihazlarda gerçekleştirilmiştir. Eğer aynı ortamda çok sayıda eser zarar görmüşse, uzmanların

hazırladığı formaldehit gazı ve metil bromür kullanılarak bakterilerden uzaklaştırma işlemi yapılmalıdır. Bakterilerden uzaklaştırma işlemi tamamlanan eserler restorasyon bölümünde samur fırçalar ve temiz bez ile kuru temizliği yapıldıktan sonra onarım işlemine alınmıştır. Onarım sürecinde, dayanıksız kısımlar güçlendirilir ve eksik veya yırtılmış kısımlar uygun kalınlıkta paçavra kâğıdı, ipek kâğıdı ya da Japon kâğıtlarıyla tamir edilmiştir (Gazi, 1987).

Arşiv ve kütüphane gibi doğal objelerin bulunduğu yerlerde hasara sebep olan bir diğer zarara yol alan grup ise kemirgenler olmuştur. Konservasyon çabaları içinde, kemirgenlerin kâğıt ve benzeri malzemelere zarar vermesini önlemek, restorasyon problemlerinden en zor olanlardan olmuştur. Bu tür istilada depolanan malzemenin yaklaşık %20'sinin hasar görmesine neden olmuştur. Mantarlar ile bakterilerin, besinlerini kâğıt selülozundan, yapıştırıcılardan ve diğer doğal bileşiklerden elde etmişlerdir. Böcekler kâğıdı delerken veya yerken kâğıtta bulunan zararlı ve zehirli maddelerle etkileşime geçebilmektedirler. Ancak diğer kemirgenler ve fareler kâğıda mekanik bir şekilde zarar veririler, yani fiziksel olarak yemekteyler. Yedikleri malzemeler onların sindirim sistemine girmediği için kâğıtta bulunan zehirli bir madde onları etkilememektedir.

Kemirgenlere karşı korumanın en etkili yolu, kemirgen giremeyecek şekilde alanlar inşa etmek veya onları yok etmek hem de kemirgenleri uzaklaştırıcı meteryaller seçilmelidir. Kullanılacak kemirgen zehiri, uygulandığı yerde cilt tahrişine veya kirlenmeye neden olmamalıdır, kâğıdın dayanıklılığı, esnekliği gibi özelliklerine zarar vermemeli ve genel kullanım ve depolama koşullarında etkili olmalıdır. Ayrıca kötü kokulu olmamalı ve yaygın kullanım koşullarında güvenle kullanılabilir olmalıdır (Kathpalia, 1990) (Görsel 3.17).

SYEK_S. A_4661

ARK_579

Görsel 3.17 Kemirgen tahribatı (TYEK Kitap Şifahanesi)

Kimyasal etkenler, Kâğıda hasar veren kimyasal etkiler özellikle atmosfer kirliliği gibi faktörlere bağlı durumdadır. Kullanılan kâğıt yapısı, yazılan mürekkebin türü ve süslemelerde boyalardaki ve altındaki bakır oranı da önemli yer kaplamaktadır. Kâğıdın üretiminde içine koyulan malzemelerin artıkları, kâğıdın renklendirilmesi veya süslenmesi için kullanılan boyalar ve maddeler zamanla havadaki oksijen veya kükürt dioksit ile reaksiyona girerek asidik ortam oluşturabilmektedir. Bu asidik ortam, sayfalarda renk değişiklikleri, kararmalar ve kırılmalar meydana getirerek dayanıklılığı azaltmaktadır (Gazi, 1987).

Özellikle 19. yüzyıldan sonra üretilen kâğıtlar, o dönemde fazla miktarda kimyasal madde kullanılması ve günümüz çevresel etkileri nedeniyle asidik etkilere daha fazla maruz kalmaktadır. Kitaplar veya kâğıt yüzeylerinde kullanılan belgelerin asidik etkilerini azaltmak için, deasidifikasyon ve yeniden aharlama tedavisi kullanılmaktadır. Kullanılan yöntemler, kâğıdın dayanıklılığını arttırarak özgür olan asitleri etkisizleştirmiş olmaktadır. Başka bir tahribat olmadığı sürece uygun bir ortamda saklama yeterli olabilir ancak kâğıt kolay kırılmış duruma gelmişse veya kâğıt kırılmışsa, onarım (restorasyon) gerekebilmektedir. Bu tür onarımlarda günümüzde laminasyon teknikleri kullanılmaktadır (Kathpalia, 1990).

SYEK_Fatih_362

Görsel 3.18 Demir içerikli mürekkep örneği (TYEK Kitap Şifahanesi)

Mürekkepten kaynaklı hasar, içerdiği kimyasal tepkimesine bağlıdır. Eserlerin metninde başlangıçta demir sülfür içerikli ve isli mürekkepler çokça kullanılmıştır. Mürekkebinde is kullanılan eserler İste asit içermediklerinden kâğıdın yapısına herhangi bir zarar vermemektedir (Görsel 3.18). Ancak, sulu çözeltilerde çözünme eğiliminde oldukları için nem veya suya temas ettiklerinde yazıda dağılma meydana gelebilir. Demir sülfür içerikli mürekkep kalıcıdır, ancak zamanla içlerindeki demir içinde oksitlenme meydana gelerek asit oluşturur. Bu asit, kâğıdın yanmasına ve kâğıtta siyahlaşma ile delinmelere neden olmaktadır. Böyle oluşan bozulmalar gözle görülür halde oldukları için tespit edilebilmektedir. Eğer varakların tamamı yanmışsa, hasar kâğıttan kaynaklanır, ancak sadece yazılı alanlarda siyahlanma varsa, hasarın mürekkep kaynaklı olduğu anlaşılabilir (Gazi, 1987).

Kimyasal ve fiziksel bozulmanın bir diğer kaynağı kir ve toz olmuştur. Kir ve toz kükürt içerikli bileşiklerinin kötü etkilerini arttırabilen özellikte maddelerdir. Toz içinde bulunan asitler, metalik olan iyonlarının bozulmasını tetikleyebilmektedir. Ayrıca, tozda nem tutma özelliği bulunmaktadır. Kirletici gazların kimyasal tepkimeleri için nem gerekli olmuştur. Bundan dolayı, belgelerin ve kitapların bulunduğu ortamın tozlardan arındırılması veya sıklıkla temizlenmesi önemli olmuştur. Eserler yerleştirilirken sıkıştırılmamalı, kitaplar arasında minimum 5 mm boşluk olmalıdır.

Ayın belirli dönemlerinde, eserlerin yerleştirildiği alanlar havalandırılmalı ve eserlerin yüzeyindeki tozlar samur fırça, elektrikli süpürge, bez yardımı ile kuru temizliği yapılmalıdır. İşlemler sırasında hasta, cilt bozukluğu olan eserler ile sağlam olan eserler belirlenmeli ve listelenmelidir (Gazi, 1987).

Minyatür ve tezhipte kullanılan parlak sarı renkli Jengar boyası, el yazması kitapların kâğıtlarında büyük tahribata neden olabilmektedir (Görsel 3.19). Bu boya, yazıların etrafına çekilen çizgilerde ve altın süslemelerde kullanılır ve bakır oranı yüksek olmuştur. Bakır içeriği zamanla oksitlenerek asit oluşturur ve bu da kâğıdın bu kısmında parçalanma veya yırtılma meydana getirebilmektedir (Baydar, 2004).

BYEK_UK_854_korozyon

Görsel 3.19 Bakır içerikli boya örneği (TYEK Kitap Şifahanesi)

Bu faktörlerin oluşturduğu asit seviyesi, pH metre kullanılarak ölçülmektedir (Görsel 3.20). Asiditesine bakılan varaklar, dezasidifikasyon adı verilen asiti gidermek için yıkama işlemine tabi tutulmaktadır. Dezasidifikasyon, kâğıtla çeşitli nedenlerden kaynaklanan asiditenin nötralize edilmesini sağlamaktadır. Bu işlem, kuru veya sulu yöntemlerle gerçekleştirilebilmektedir. Asiditesi nötralize edilmiş ve bu şekilde tedavi edilmiş çerçeveler, kırık, yanık ve siyahlaşmış sayfaların her iki tarafından ince Japon kâğıdı kullanılarak koruma altına alınmıştır.

Görsel 3.20 pH ölçümü (TYEK Kitap Şifahanesi)

Fiziksel etkenler; Fiziksel hasara neden olan etkenleri ısı, nem, ışık ve insan kaynaklı etkenleri söylenebilmektedir. Nem, ışık ve ısı vb. zarar veren unsurlar, kâğıtta, hidrolitik, oksidatif ve fotokimyasal değişikliklere yol açabilmektedir. Bunlar mantarların, böceklerin ya da insan kullanımından oluşan hasarları farklıdır ve genel olarak kolay kırılma ve sararma gibi belirtilerle kendini göstermektedir. Bu unsurlar, eserler kullanımının önüne geçen etkenler olmuşlardır. Fiziksel hasar, genellikle ayırım edilmesi zor olan kimyasal değişikliklerle meydana gelir ve sadece eserin kimyasal özelliklerini değil, uzun zaman mevcut halini korumasını da etkilemektedir. Eserlerin korunduğu yerlerdeki hava koşulları, ısı değişkenliği dikkate alınmalıdır. Isının yüksek olması, varaklarda kırılma ve kurumaya yol açarken, aşırı seviyede nem, varakların hamurumsu bir yapı kazanmasına ve mikroorganizmaların üremesine neden olabilmektedir. Nem veya aşırı kuruluk, sayfaların şeklinin bozulmasına da yol açabilmektedir. Normal koşullarda, yazma eserlerin saklandığı yerlerdeki ısı 18-25°C ve nispi nem ise %50 ile %65 arasında olmalıdır. Bundan dolayı, eserlerin özellikle yazma eserlerin saklandığı alanlarda nem ve ısı ölçmek için bir termohigrometre bulundurulmalıdır. Böylece bölümlerin kontrolünü kolaylaştırabilir. Ayrıca, koruma

yerlerindeki nem ve ısı, mekânın büyüklüğüne bağlı olarak yerleştirilen klimalarla kontrol edilebilmelidir (Gazi, 1987).

Çevresel ve insan kaynaklı etkenler; Ülkemizde, yangınlar ve su baskınları gibi doğa ya da insan kaynaklı hasarların nedenleri arasında genellikle su kaynaklı hasarlı eserlere sıklıkla görülmektedir. Su baskınıyla hasar almış eserlerde, mürekkebin içeriğinde bulunan maddelerden ya da kâğıdın aharlanması sırasında kullanılan maddelerden veya da su baskınları sonrasında gelen çamurdan dolayı varaklar birbiriyle birleşmektedir. Bazen bu birleşme sonucunda varaklar yapışarak tek bir varak gibi görünmektedir. Eserin yazılı alanında kullanılan isli mürekkep sudan dolayı dağılıp, okunamaz hale gelebilmektedir. Oluşan nem, mantar ve bakterilerin çoğalmasını sağlamaktadır. Yapışan varakların ayrılmasını yapmak için soğuk su buharı işlemi uygulanabilir ya da varakların kurutma kâğıdının nemlendirilmesi ile varakların kendisini bırakması sağlanmaktadır. Yani tavlanarak ayrılma işlemi yapılır. Varaklardaki kirler ve çamurlar temizlenmektedir. Varaklarda oluşan azalan direncin tekrar sağlanması ince tabaka kola sürülerek sağlanmaktadır. Sonrasında aşınmış, incelmış ve kopmuş yerler, sayfaya uygun kâğıtlar seçilerek onarımı yapılmaktadır (Gazi, 1987; Baydar, 2004).

Restorasyon işlemlerinde, ipek kâğıt, paçavra kâğıt, el yapımı kâğıt gibi çeşitli isimlerle anılan kâğıtların mikronları dikkate alınmalıdır. Metin kısmı kâğıt olan eserlerin hasar görmesine yol açan doğal unsurlar arasında suyun ve yangının yanı sıra mekanik hasar unsurları da yer almaktadır. Bu unsurlar arasında kötü depo ortamı, yanlış malzeme kullanımı ve hatalı yapılan restorasyon işlemleri bulunmaktadır (Adanır, 1998).

Kâğıtta bozulmaya neden olan kimyasal, biyolojik ve fiziksel hasar unsurları yavaş oluşur ve düzenli denetim yapılmadığında oluşmaya başlayan aşamalar gözden kaçabilmektedir. Çevre ve insan kaynaklı su baskınları, yangınlar vb. doğa olayları, savaşlar, terör saldırıları, yanlış kullanım ve kasıtlı hasar verme, alınan gerekli tedbirlerle etkisi azaltılabilir veya önlenir. Ancak, bilginin eksik olması, kullanımı zararlı görülen malzemeler ile yöntemlerin kullanılmasıyla ortaya çıkan zararlı onarım

ve koruma işlemleri, kâğıdın hasar görmesine neden olan unsurlardan biri olmuştur. Bu tür işlemlerin geri dönüşü genellikle mümkün olmamaktadır (İlden, 2009).

3.2.2 Koruma Uygulamaları

3.2.2.1 Aktif koruma

Aktif koruma, kendi içerisinde iki aşamadan oluşmaktadır; bunlar restorasyon (onarım) öncesi uygulamalar ve restorasyon (onarım) uygulamalarıdır. Onarımın temel amacı, eserdeki mevcut hasarı düzeltmektir. Ancak, unutulmamalıdır ki, meydana gelen hasarı tamamen eski haline getirmek imkânsız olmuştur. Hasar onarılabilir, ayrılmış parçalar birleştirilebilir, zayıf kısımlar güçlendirilebilir. Fakat tüm bu işlemler en mükemmel şekilde yapılsa bile, eser ancak orijinaline benzetilebilmektedir. Bu nedenle, onarılan eser özgünlüğünden ve mükemmelliğinden bir miktar kaybetmektedir. Aktif koruma yöntemleri, yani esere yapılan her müdahale, eseri orijinal halinden biraz daha uzaklaştırmaktadır. Bu yüzden, yapılan müdahalelerin en az düzeyde tutulması gerekmektedir.

Aktif koruma (onarım), büyük ölçüde beceri, doğru karar alma ve hassasiyet gerektiren bir iştir ve yalnızca eser için başka bir şey yapılamayacağına inanıldığında gerçekleştirilmelidir. Bazı durumlarda, esere müdahale etmekten başka seçenek kalmaz. Bu noktada, bozulmayı durdurmak veya eseri tekrar kullanılabilir hale getirmek için onarım kaçınılmaz olmaktadır. Örneğin, tamamen tahrip olmuş ve kullanılamaz hale gelmiş bir eseri onarmak, ömrünü uzatmak için tek çözüm olmuştur. Böyle bir durumda, eserin orijinalinden uzaklaşsa bile onarım yapılarak korunması, eserin tamamen kaybedilmesine ve kullanılamaz hale gelmesine tercih edilmelidir. Ancak, onarım sürecindeki tüm işlemler detaylı bir şekilde kaydedilmeli ve raporlanmalıdır. Bu, gelecekte eseri inceleyecek veya onaracak kişilerin geçmişte yapılan müdahaleleri anlamaları açısından önemli olmuştur.

Korumada tek bir standart vardır: koşulların izin verdiği ölçüde en iyisini yapmak. Eskiden beri konservatörler tarafından, müdahalelerin geri dönüşü mümkün olan malzeme ve yöntemlerle yapılmasını savunulmaktadır. Koruma işlemlerinde, çok az miktarda yapıştırıcı, kâğıt, deri, boya veya kimyasal madde bile objenin orijinalliğine

zarar verebilmektedir. Bu sebele, en ufak tamamlamaların bile haklı bir nedeni olması gerektiği unutulmamalıdır. Aktif korumada, uyulması gereken ilkeler, coğrafi bölge, iklim değişiklikleri veya eser türü ne olursa olsun her yerde aynı olmuştur. Bu ilkeler anlaşıldığında ve yeterli deneyimlere sahip olduğunda, karşılaşılan problemlere karşı çözüm üretmek zor olmayacaktır. Bundan dolayı, onarım uygulamaları koruma çalışmaları içerisinde yer almasına rağmen, kullandığı yöntemler ve taşıdığı sorumluluktan dolayı çok özel bir konuma sahip olmuştur. Çünkü müdahale anlamında genellikle yapılan son işlem onarım olduğundan, eserin varlığını sürdürebilmesinde en fazla etkisi olan işlem de onarım olmuştur (İlden, 2009).

3.2.2.2 Pasif koruma

Koruma çalışmalarının ilk adımı, pasif koruma uygulamaları kapsamında eserin incelenmesi ve belgelenmesi oluşturmaktadır. Eserin ön incelmesinin yapılması, objenin yapısını ve bozulma şekillerini tespit etmenin yanı sıra koruma yöntemlerini belirlemede son derece önemli ve kritik olmuştur. İnceleme sürecinde, kâğıdın yapısı, yapım şekli, mürekkep türü ve bağlayıcı maddesi gibi detaylar, formaların oluşturulma şekli, şirazenin yapısı ve iplik türü gibi unsurlar hakkında detaylı bilgi edinilebilmektedir. Ayrıca, objedeki bozulmanın türü ve derecesi gibi konular da belirlenebilmektedir.

Koruma (konservasyon) çalışmalarında, disiplinler arası bir bilim dalı olan konservasyonun önemli bir adımı, inceleme ve belgeleme ile başlayan pasif koruma uygulamaları olmuştur (Baydar, 2004).

Bir tahribat meydana geldiğinde, bunun önlenmesi, kontrol altına alınması ve hasarın tamir edilmesi mümkün olmuştur. Ancak, esas önemli olan eserin özgünlüğünü ve özelliklerini koruyarak devam ettirmektir. Bu amaçla, eserin koruma uygulamalarını belirlemenin en önemli yolu, titiz bir şekilde yapılan ön inceleme ve ayrıntılı bir şekilde yapılan araştırmadan geçmektir. Bu sayede, eser durumu, yapılan ön incelemeye göre belirlenebilir ve analizler sonucu elde edilen verilere dayanarak onarım ve koruma çalışmalarının olası sonuçları değerlendirilebilir. Çünkü eserin mevcut özellikleri, problemleri ve ihtiyaç duyduğu koruma uygulamaları

belirlenmeyerek yapılan uygulamalar çoğu zaman zararlı ve gereksiz müdahalelere dönüşmektedir. Ön inceleme uygulamaları bu nedenle hayati öneme sahip olmuştur. Ön incelemeler, eserle ilgili bilgi sağlasa da uygulanacak işlemlerin doğru bir şekilde belirlenmesi ve amaca uygun olarak ilerlemesi ancak doğru bir belgeleme çalışmasıyla mümkün olabilmektedir. Hem yazılı hem de görsel olarak hazırlanan belgeler, eserin mevcut yapısı ile problemin tespiti ve çözümüne yönelik her türlü koruma çalışmasının esasını teşkil etmektedir. Elde edilen veriler, korunması amaçlanan eserlerin gelecek kuşaklara ulaşmasında ve topluma tanıtılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Araştırma ve belgeleme çalışmaları, koruma ve onarım uygulamalarına geçmeden önce eserin detaylı bir şekilde incelenmesini sağlamaktadır. Bu ön araştırmaların sonuçları, hasarın nedenlerini belirlemede ve koruma tekniklerinin seçilmesinde temel oluşturmaktadır (Öztürk, 2007).

Kâğıt koruma onarım uygulamalarında en sık görülen problem, her hasarlı eserin farklı bir sorunu ortaya çıkarmaktadır. Genellikle karşılaşılan bir duruma etkili sonuçlar verebilen işlem, diğer durumlar için aynı derecede etkili olmayabilir. Modern tekniklerle yapılan testlerde bile, yazma eserlerini oluşturan malzemelerin normal depolama koşullarında uzun süre saklandıklarında meydana gelebilecek tepkimeler tam anlamıyla belirlenememektedir. Çünkü kâğıdın üretimi esnasında kullanılan malzemeler ve katkı zamanla ve üretim sürecindeki değişikliklerle birlikte değişebilmektedir. Dolayısıyla, kâğıtların davranışlarını önceden tam olarak tahmin etmek mümkün olmamaktadır. Koruma çalışmaları sırasında uygulanacak yöntem ve yolun belirlenmesinde, kâğıdın hasar şeklinin belirlenmesi son derece önemli olmuştur.

Tahribatın en önemli iki özelliği sürekli olması ve dayanaklı olmasıdır. Süreklilik, kâğıdın ilk özelliklerini koruyabilme kabiliyetini ve kimyasal tutarlılığını ifade etmektedir. Dayanıklılık ise, kâğıdın kullanımdan kaynaklanan eskime ve yıpranmaya karşı direnç kapasitesini gösterir, diğer bir deyişle fiziksel dayanıklılığını ifade etmektedir. Kâğıdın sürekliliğini sağlayabilmesi, içerisinde bulunan selülozun kimyasal anlamda tepkimesine bağlı olmuştur. Kâğıdın yapısal (mekanik) dayanıklılığı ise büyük oranda, kâğıdın üretim aşamasında kullanılan lifli malzemenin

selüloz zincirlerinin uzunluğu ile ilgilidir ki bu da ancak kimyasal olarak tespit edilebilmektedir (Kathpalia, 1990).

Kâğıtta oluşan asidite yükselmesi de tahribat sebeplerinden bir diğeri olmuştur. Asiditenin belirlenmesinde genellikle kullanılan yöntemlerden biri, kâğıt içerisinde bulunan serbest asiditenin ölçülmesi şekillendirmektedir. pH düşükse, kâğıttaki bozulmanın yüksek asiditeden kaynaklanmaktadır. pH'ın yaklaşık olarak 7 ise, kağıdın nötr olduğunu gösterir. pH 7'nin altındaki değerler asidik, üstündeki değerler ise bazik karakteristiklere sahiptirler (Kathpalia, 1990).

4. TÜRKİYE’DE GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN KORUMA VE RESTORASYON UYGULAMALARINDA MALZEME, TEKNİK VE UYGULAMALAR

4.1 Seçilen Örneklerin Çözümlemesi ile Koruma ve Restorasyon Uygulamalarında Değişim ve Dönüşümler

İnsanlık tarihinin dönüm noktası İnsanoğlunun hayatına yazının dahil olup, sözün yazıya aktarılmasıdır. Çeşitli denemeler ve uğraşlar sonucu yazı yazma aracı olarak kâğıt bulunmuş ve yazı ait olduğu sayfalarda yerini almıştır. Çeşitli dönemlere şahitlik yapmış olan yazma eserler her zaman iyi şartlar ve ortamlarda maalesef korunamamıştır. Deprem, yangın, insan hasarı, kemirgen tahribatı, kâğıda yazılan mürekkep içerisine karıştırılan alaşım sonucu tepkime göstermesi, nem vb. durumlar eserin hasar görmesine neden olmuştur. Çalışmamız, çeşitli bozulmalar sonucu hasarlı olan önceden onarım geçirmiş eserlerin geçmişten günümüze değişen restorasyon ve konservasyon anlayışını, gelişen teknoloji, çeşitlenen malzemelerle birleştirerek uygulanması incelenmektedir. Farklı dönem ve zamanlarda farklı kişiler tarafından onarımı yapılan 18 adet yazma eser değerlendirilmiştir. Değerlendirme yapılmadan, eserlerin öncesi durum tespiti kapsamlı olarak araştırılmıştır. Eski döneme ait kaynaklar, en eski tespit fişlerine ulaşılmaya çalışılmıştır. Yaklaşık iki ay süren belge taramasında önceden restorasyona alınan eserlerin hangi restoratör tarafından yapıldığına dair bazı notlar bulunmuştur. Fakat dönemin değişen koleksiyonlarda eserlere verilen farklı demir baş numaraları nedeni ile kayıtlı olan eser yerine başka esere rastlanılmıştır. Eserin koleksiyon ve demirbaş numarası değişmiş olup, belgelemesine yeni koleksiyonun bilgileri eklenmediği için eserlere ulaşılamamıştır. Ulaşılan bazı eserler ise yeniden onarıma alınmamıştır. Çeşitli sebeplerden dolayı istenilen tarih aralığında istenilen verilere ulaşılamayınca yöntem değiştirilip, Yazma Eserler Kitap Şifhanesinde onarım görmüş çeşitli bozulma örneklerine sahip önceden restorasyon geçirmiş 18 eser tespit edilmiştir. Bu eserlerin tespit fişlerine ulaşılmış fakat detaylı bir belgelemeye ulaşılamamıştır.

4.1.1 AYEK 1455 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.1 AYEK 1455 2b-3a

Görsel 4.1: Eserin Adı: Kurân-ı Kerim Dil/Konu: Arapça- Kûfi / Eser 23. Cüzden itibaren 30. Cüzün sonuna kadardır. Müellifi: Bilinmemektedir. Bulunduğu Yer / Env. No: Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi / 001455 Ölçüler; üst kapak: 33,5x39,8cm- alt kapak: 32,7x39,3cm Metin: 34,5x40,6 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 176'dır. Ketebesi (Tarih): Eser kûfi hat ile yazılmış erken dönem bir Kur'an-ı Kerimdir ve ketebe kaydı mevcut değildir.

Eserin son sayfasında "Bu Kur'an-ı Kerim Hz. Osman'ın usulüne göre yazılmıştır." şeklinde bir yazı mevcuttur. Yapılan incelemeler sonrası metin kısmının eksik ve dağınık durumda olduğu tespit edilmiştir. Eser 23. Cüzden itibaren 30. Cüzün sonuna kadardır. Eserde ayet eksiklikleri ve son cüzde sure eksiklikleri bulunmaktadır. Cilt ve metin kenarlarından kesilmiş ve birbirinden ayrı durumdadır.

Eser önceden yapılan restorasyonda onarım görmüştür. Eserden önceden yapılan onarımda farklı bozulmalara sahip olan ve farklı teknikler kullanılarak onarılan üç farklı örnek alınmıştır. Bu örnekler 1a serlevha, 1b-2a, 2b-3a'dır. Bu sayfalar A, B ve C olmak üzere üç bölüm olarak anlatılmıştır.

Eser 176 varaktan oluşmaktadır ve metin ölçüleri 34,5x40,6 cm'dir. Eserin metin kısmı dokuzlu satır düzeninde, aharlı Doğu kâğıdı kullanılarak oluşturulmuştur. Metin kısmında siyah, altın, kırmızı ve yeşil mürekkep kullanılmıştır. Sayfaların hamur yapısı genel olarak heterojendir ve lif yönleri sırtta paraleldir. Metinde kullanılan kağıtların kalınlıkları 0,22-0,30 mikron arasında değişmektedir. Eserin genelinde sure başları altın üzerine rûmî motifleri ile bezenmiş, bu alanın üzerine kûfi hat ile başlıklar yazılıdır. Sayfaların kenar boşluklarında alt köşe-üst köşe ve ön kenara yakın yerlerde farklı bezeme türleriyle süslenmiş hizib gülleri bulunmaktadır. Eserin tezhipli sayfası kalın bir zencerek ile çevrili, kare formda süslenmiştir. Kare formundaki Zahriye sayfasının ortasında mekik formunda oluşturulmuş pervaz alanında lacivert zemin üzerine kûfi hat ile yazılmış yazı kompozisyonu yer alır. Mekik formundaki pervaz alanının ortasında altın zemin üzerine uygulanmış yazı alanı mevcuttur. Mekik formundan kare formuna geçişte, köşelerde yazılı madalyonlar ve Rumî kompozisyonları görülür.

Metin kısmında eski onarım şeritlerle bazı sayfalar tümüyle, bazı sayfalarsa satır satır kaplanmış durumdadır. Metnin sırt, baş, etek ve ön kenarlarında şerit halinde eski onarımlar mevcuttur. Onarım olan kâğıtların üstüne orijinal metnin yazıları yazılmıştır. Bu yazılı olan onarım kâğıtların altında orijinal yazılarının bulunduğu tespit edilmiştir. Uzmanlarla yapılan çalışmalarla onarım olan yazılı alanların da alınmasına eksik olan yerlerde ise yazıların korunmasına karar verilmiştir. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserde mevcut olan tüm eski onarımlar %12'lik metil selüloz ile eserde herhangi bir kayıp olmadan eserden uzaklaştırılmıştır. Korozyon bulunan yazılı ve tezhipli alanlarda dahil olmak üzere tüm bu kısımlar Antioksidan emdirilmiş ince Japon kâğıdı ile hazırlanan Re-moistenable ile a ve b yüzlerinden sağlamlaştırılmıştır. Eserin tüm eksik kısımları uygun renge boyanan Japon kâğıdıyla tamamlanmıştır. Tamamlamalar bazı sayfalarda çift taraflı yapılmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için "okuyucu kuralları" uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

Görsel 4.2 AYEK 1455 Envanter numaralı eser -B Serlevha

Görsel 4.2: Eserin Adı: Kurân-ı Kerim Dil/Konu: Arapça- Kûfi / Eser 23. Cüzden itibaren 30. Cüzün sonuna kadardır. Müellifi: Bilinmemektedir. Bulunduğu Yer / Env. No: Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi / 001455 Ölçüler; üst kapak: 33,5 x 39,8 cm- alt kapak: 32,7 x 39,3 cm Metin: 34,5 x 40,6 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 176'dır. Ketebesi (Tarih): Eser kûfi hat ile yazılmış erken dönem bir Kur'an-ı Kerimdir ve ketebe kaydı mevcut değildir.

Eserin son sayfasında "Bu Kur'an-ı Kerim Hz. Osman'ın usulüne göre yazılmıştır." şeklinde bir yazı mevcuttur. Yapılan incelemeler sonrası metin kısmının eksik ve dağınık durumda olduğu tespit edilmiştir. Eser 23. Cüzden itibaren 30. Cüzün sonuna kadardır. Eserde ayet eksiklikleri ve son cüzde sure eksiklikleri bulunmaktadır. Eser onarım görmüştür.

Eser 176 varaktan oluşmaktadır ve metin ölçüleri 34,5 x 40,6 cm'dir. Eserin metin kısmı dokuzlu satır düzeninde, aharlı Doğu kâğıdı kullanılarak oluşturulmuştur. Metin kısmında siyah, altın, kırmızı ve yeşil mürekkep kullanılmıştır. Sayfaların hamur yapısı genel olarak heterojendir ve lif yönleri sırtta paraleldir. Metinde kullanılan kâğıtların kalınlıkları 0,22-0,30 mikron arasında değişmektedir. Eserin genelinde sure başları altın üzerine rûmî motifleri ile bezenmiş, bu alanın üzerine kûfi hat ile başlıklar yazılıdır. Sayfaların kenar boşluklarında alt köşe-üst köşe ve ön kenara yakın yerlerde farklı bezeme türleriyle süslenmiş hizib gülleri bulunmaktadır. Eserin tezhipli sayfası kalın bir zencerek ile çevrili, kare formda süslenmiştir. Kare formundaki Zahriye sayfasının ortasında mekik formunda oluşturulmuş pervaz alanında lacivert zemin üzerine kûfi hat ile yazılmış yazı kompozisyonu yer alır. Mekik formundaki pervaz alanının ortasında altın zemin üzerine uygulanmış yazı alanı mevcuttur. Mekik formundan kare formuna geçişte, köşelerde yazılı madalyonlar ve Rumî kompozisyonları görülür.

Metin kısmında eski onarım şeritlerle bazı sayfalar tümüyle, bazı sayfalarsa satır satır kaplanmış durumdadır. Eserin tezhipli ilk sayfası eski onarımla kaplı durumdadır. Metnin sırt, baş, etek ve ön kenarlarında şerit halinde eski onarımlar mevcuttur. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için

örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserin tezhipli sayfasında bulunan eski onarımlar süslemeye zarar vermeden eserden uzaklaştırılmış ve uygun renge boyanmış Japon kâğıdı ile b yüzeyinden tamamlanarak bütünlüğü sağlanmıştır. Sayfanın b yüzeyinde bulunan tamamlamaların üzerine a yüzeyinden renklendirilmiş ince Japon kâğıdı ile estetik onarımlar yapılmıştır. Bu onarımlar açığa çıkmış olan tezhipli yüzeye temas etmeden b yüzeyinde bulunan tamamlamaların üzerine yapılmıştır. İlk ve son sayfalarda yapılmış olan tamamlama kağıdına uyum sağlaması için yan kâğıtlar aynı kâğıttan yapılmıştır ve metne dahil edilmiştir.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

Görsel 4.3 AYEK 1455 Envanter numaralı eser -C 1b-2a

Görsel 4.3: Eserin Adı: Kurân-ı Kerim Dil/Konu: Arapça- Kûfi / Eser 23. Cüzden itibaren 30. Cüzün sonuna kadardır. Müellifi: Bilinmemektedir. Bulunduğu Yer / Env. No: Amasya Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi / 001455 Ölçüler; üst kapak: 33,5 x 39,8 cm- alt kapak: 32,7 x 39,3 cm Metin: 34,5 x 40,6 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 176'dır. Ketebesi (Tarih): Eser kûfi hat ile yazılmış erken dönem bir Kur'an-ı Kerimdir ve ketebe kaydı mevcut değildir.

Eserin son sayfasında “Bu Kur'an-ı Kerim Hz. Osman'ın usulüne göre yazılmıştır.” şeklinde bir yazı mevcuttur. Yapılan incelemeler sonrası metin kısmının eksik ve dağınık durumda olduğu tespit edilmiştir. Eser 23. Cüzden itibaren 30. Cüzün sonuna kadardır. Eserde ayet eksiklikleri ve son cüzde sure eksiklikleri bulunmaktadır. Eser onarım görmüştür.

Eser 176 varaktan oluşmaktadır ve metin ölçüleri 34,5 x 40,6 cm'dir. Eserin metin kısmı dokuzlu satır düzeninde, aharlı Doğu kâğıdı kullanılarak oluşturulmuştur. Metin kısmında siyah, altın, kırmızı ve yeşil mürekkep kullanılmıştır. Sayfaların hamur yapısı genel olarak heterojendir ve lif yönleri sırta paraleldir. Metinde kullanılan kağıtların kalınlıkları 0,22-0,30 mikron arasında değişmektedir. Eserin genelinde sure başları altın üzerine rûmî motifleri ile bezenmiş, bu alanın üzerine kûfi hat ile başlıklar yazılıdır. Sayfaların kenar boşluklarında alt köşe-üst köşe ve ön kenara yakın yerlerde farklı bezeme türleriyle süslenmiş hizib gülleri bulunmaktadır. Eserin tezhipli sayfası kalın bir zencerek ile çevrili, kare formda süslenmiştir. Kare formundaki Zahriye sayfasının ortasında mekik formunda oluşturulmuş pervaz alanında lacivert zemin üzerine kûfi hat ile yazılmış yazı kompozisyonu yer alır. Mekik formundaki pervaz alanının ortasında altın zemin üzerine uygulanmış yazı alanı mevcuttur. Mekik formundan kare formuna geçişte, köşelerde yazılı madalyonlar ve Rumî kompozisyonları görülür.

Metin kısmında eski onarım şeritlerle bazı sayfalar tümüyle, bazı sayfalarsa satır satır kaplanmış durumdadır. Eserin tezhipli ilk sayfası eski onarımla kaplı durumdadır. Metnin sırt, baş, etek ve ön kenarlarında şerit halinde eski onarımlar mevcuttur. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için

örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserin tezhipli sayfasında bulunan eski onarımlar süslemeye zarar vermeden eserden uzaklaştırılmış ve uygun renge boyanmış Japon kâğıdı ile b yüzeyinden tamamlanarak bütünlüğü sağlanmıştır. Sayfanın b yüzeyinde bulunan tamamlamaların üzerine a yüzeyinden renklendirilmiş ince Japon kâğıdı ile estetik onarımlar yapılmıştır. Bu onarımlar açığa çıkmış olan tezhipli yüzeye temas etmeden b yüzeyinde bulunan tamamlamaların üzerine yapılmıştır. İlk ve son sayfalarda yapılmış olan tamamlama kâğıdına uyum sağlaması için yan kâğıtlar aynı kâğıttan yapılmıştır ve metne dâhil edilmiştir.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.2 SYEK Damat İbrahim Paşa 50 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.4 SYEK 50 162b-163a

Görsel 4.4: Eserin Adı: Tefsiru İbn Arefe. Dil/Konu: Arapça-nesih / Tefsir ilmi. Müellifi: İbn Arafe, Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Arafe el-Vergammî et-Tûnisî el-Mâlikî (803/1401). Bulunduğu Yer / Env. No: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi / 00050. Ölçüler; üst kapak: 23,5 x 34,1 cm x 4mm- alt kapak: 22,7 x 34 cm x 4 mm, Metin: 34,3 x 23 cm. Varak (Yaprak) Sayfa: 368'dir. Ketebesî (Tarih): 994/1586.

Eserin metin kısmının başında iki adet, metin sonunda ise üç adet filigranlı renkli el yapımı Avrupa yan kâğıt vardır. Metin kısmı 34,3 x 23 cm ölçülerinde olup 368 varaktan oluşmaktadır. Metin kısmında lif yönü sırtta paralel ve dik olup, nohudi renklerde Avrupa kâğıdı kullanılmıştır. Kâğıt kalınlığı 0,9 – 0,12 mm aralığındadır. Düzensiz 25 formadan oluşan eserin yazı alanı 35 satır düzenindedir. Metin siyah ve kırmızı mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Eserin 1b sayfasında tezhip süslemesi bulunup, bütün sayfalar cetvellidir. Tezhipli alan mavi, turuncu, altın, siyah, turkuaz ve beyaz renkler kullanılarak yapılmış bitkisel ve rûmî motiflerin kompozisyonundan oluşmaktadır. Cetvellerde sırasıyla siyah, altın, siyah, kırmızı, altın ve siyah kullanılmıştır.

Eser daha önceden onarım görmüş olup metin kısmında yoğun böcek tahribatı ve cetvel kırıkları bulunmaktadır. Önceden yapılan restorasyonda metnin sayfalarının etek, baş, ağız ve sırt kısımlarında bulunan böcek tahribatlarına bütün bütün olarak kullanılan eski onarım kâğıtları gereğinden fazla alan kaplayıp eserin sayfalarında ağırlık oluşturmaktadır. Bu durum cetvellerin boya yerlerinden kırılmasına neden olmuştur. Bütün halde yapıştırılan eski onarım kağıtlarının su yönleri metnin su yönüne dikkat edilmeden yapıştırılmıştır. Bu durum sayfaların kırışmasına ve dalgalanmasına neden olmuştur. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Yoğun cetvel kırıkları nedeniyle eserin sırtı metin kısmından ayrıldıktan sonra formlarına ayrılıp, forma çizimi yapılmıştır. Sayfaların cetvel

kırıkları yerlerine oturtulup, cetvel üzerindeki eski onarımlar çıkartılmış ve çift taraflı Klucel-G ile hazırlanmış Re-moistenable ile sağlamlaştırılmıştır.

Metnin sayfalarının etek, baş, ağız ve sırt kısımlarına bütün atılan eski onarım kâğıtları eserden uzaklaştırılmıştır. Böcek tahribatının bulunduğu büyük alanlar uygun renk ve mikronda seçilen Japon kâğıdı ile tamamlanmıştır. Daha küçük alanlar Re-moistenable ile sağlamlaştırılmıştır.

Cetvel kırıklarının yerleri belirlenip uzmanlarla netleştirilip Klucel-G ile hazırlanmış Re-moistenable tekniği kullanılarak yerlerine yapıştırılmıştır. Bu işlem sayfaların a ve b yüzlerinden yapılmıştır. Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu kutu hazırlanmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.3 MYEK 1743 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.5 MYEK 1743 1b-2a

Görsel 4.5: Eserin Adı: Keşfü'l beyan'an sıfatül hayevan Dil/Konu: Arapça / şer'i ilimler, şiir, botanik, tıp, felsefe, gibi çeşitli alanlar oluşturmaktadır. Müellifi: El-Avfi, Ebü'l-Fetih Muhammed B. Şeyh Bedrüddin El-İskenderani Bulunduğu Yer / Env. No: Millet Yazma Eserler Kütüphanesi / 01743. Ölçüler; üst kapak: 23,5 x 34,1 cm x 4 mm- alt kapak: 22,7 x 34 cm x 4 mm, Metin: 34,3 x 23 cm. Varak (Yaprak) Sayfa: 368'dir. Ketebes (Tarih): 1487-1501.

Ansiklopedik özellik taşıyan eser 62 ciltten oluşmaktadır. Eser toplam 15-16 bin varak civarındadır. Müellif aralarında önemli eserlerinde bulunduğu 3000 kaynaktan istifade ederek bu ansiklopediyi oluşturduğunu ifade eder, faydalandığı kaynakları ilgili oldukları ilim dallarıyla ilişkilendirerek birinci ciltte sınıflamıştır.

Eser 22 x 32,5 cm ölçülerinde 7 cm kalınlığındadır. Metin kısmı 35 adet düzensiz formadan ve 188+6 varaktan oluşmaktadır. Kâğıdı aharlı ve kısmen renkli el yapımı Doğu kâğıdı olup, lif yönü sırta paralel, kalınlığı 17-30 mikron arasındadır. Yan kâğıtlar ise 13 mikron odun kâğıdıdır. Mürekkep olarak demir mazı ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Satır sayısı 21dir.

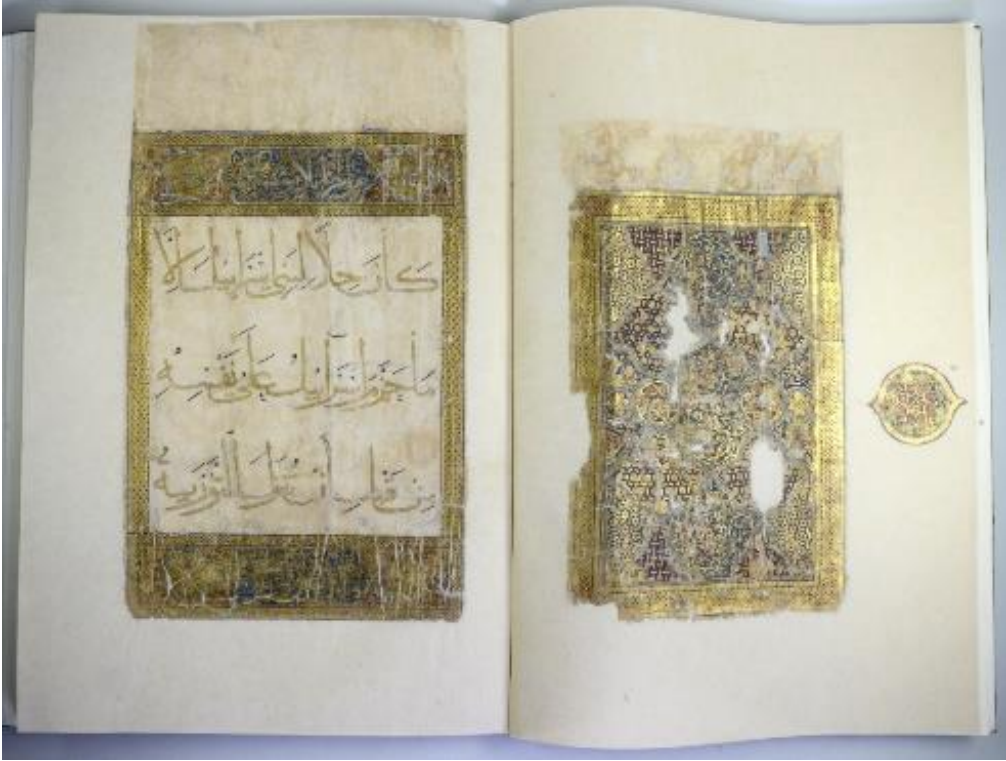
Eserin metninde kullanılan demir içerikli mürekkep kâğıtla zaman içinde tepkimeye girmiş ve metinde mürekkep korozyonuna (kırılmalığa) neden olmuştur. Metin kısmında mürekkep korozyonu nedeni ile sayfalarda kırılmalar ve kayıplar mevcuttur. Eserde yoğun bir şekilde mikroorganizma hasarı mevcuttur. Bu durum özellikle ilk sayfalarda oldukça büyük parça kayıplarına neden olmuş ve bu sayfalara önceden yapılan onarım sırasında tamamlamalar yapılmıştır. Önceden yapılan restorasyonda eserin metin kısmına üzerine alanından daha fazla yer kaplayan ve yazıların üstünü kapatan, sayfaların mikronundan daha ağır eski onarım kâğıtları yapıştırılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmemiştir.

Eser onarımına alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Yoğun mürekkep korozyonu nedeniyle eserin sırtı metin

kısından ayrıldıktan sonra formalarına ayrılıp, forma çizimi yapılmıştır. Kayıp parçalardan bulunanlar yerlerine oturtulup, yazılı alanlarda ve korozyonlu alanlarda bulunan eski onarımlar çıkartılmış. Bulunan parçalar a ve b yüzeyinden Klucel-G ile hazırlanmış Re-moistenable ile sağlamlaştırılmıştır. Eksik yerler uygun renkte ve mikronda Japon kâğıdı ile tamamlanmıştır. Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.4 AYEK 1885 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.6 AYEK 1885 Zahriye-Serlevha

Görsel 4.6: Eserin Adı: Kur'ân-ı Kerîm (El- Ecza Minel-Kur'an) Dil/Konu: Arapça-Reyhani / Kura'n-ı Kerim Cüz -Ali imran suresinin 92. Ayetten başlayıp, Nisa suresi 23. Ayete kadar olan bölüm. Müellifi: Ali Bin Muhammed (Hz. Ali'nin 10.Kuşak Torunu; Silsileleri Ketebe Kaydında) Bulunduğu Yer / Env. No: Amasya B.A Yazma Eserler Kütüphanesi/ 01885. Ölçüler; üst kapak: 36 x 53,2 x 2,5 cm- alt kapak: 35,8 x 53,5 x 2,5 cm Metin: 37,5 x 54,5 cm. Varak (Yaprak) Sayfa: 56'dır. Ketebesi (Tarih): Bilinmemektedir.

Eserin Zahriye sayfasında eserin, Mehmed Gıyaseddin B. Argun B. Abaka Han için yazıldığı kaydı olup, serlevha kısmında Hüdabende Muhammed Hezel İmamul Kitabetihi Tagarruben İllâhü Teâla Mevlâ Sultan... yazısı yer almaktadır. Serlevha dışında sure başları ve duraklar da tezhiplidir. Ali İmran suresinin 92. ayetinden, Nisa suresinin 23. Ayetine kadardır. Cemalizade Pir Siraceddin İlyas Halvetiye İntikal kaydı mevcuttur.

Metin kısmı 37,5 x 54,5 ölçülerindedir. 8 düzensiz forma, 56 varaktan oluşan eserin metni 5 satır düzeninde yazılmıştır. Yan kâğıtları bulunmaktadır. Metin kısmı el yapımı Doğu kâğıdı olup aharlı, heterojen yapıdadır. Kâğıtların lif yönü belirgin değildir. Kâğıt kalınlıkları ise ortalama 0,21- 0,38 mm aralığındadır. Metin kısmı incelendiğinde yazı zerendud tekniğinde, harekeleri ise is mürekkebi ile yazılmıştır. Yazının kenarları siyah tahrirlidir. Eserin zahriye ve serlevha sayfaları tezhipli olup, bazı sayfalarında hizib ve cüz gülleri bulunmaktadır.

Eserin metin kısmının tamamında sayfaların etrafı eski onarımlarla çevrelenmiştir. Önceden yapılan onarım sırasında kullanılan onarım kâğıtları orijinal eser sayfalarından daha kalın olup sayfalarda gereğinden fazla yük oluşmasına neden olmuştur. Bu durumda sayfalarda dalgalanma, kırışma gibi deformasyonları oluşturmuştur.

İlk sayfalarda büyük oranda parça kayıpları ve yüzeyde yapıştırıcı kalıntıları mevcuttur. Ayrıca ilk iki sayfasında bulunan tezhipli kısımlar onarım sırasında kesilerek etrafı çerçeve şeklindeki onarım kâğıdı ile tamamlanmıştır.

Eserin metin kısmının tamamında sırt mevcut olmayıp, onarım esnasında arkalı önlü şeritler halinde kalın el yapımı Avrupa kâğıdı ile tamamlama yapılarak birleştirilmiştir. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmiştir. Sırt yapıştırıcı örneği üzerinde nişasta, protein, bitkisel zambak ve PVA türevleri tespitine yönelik spot testler yapılmıştır.

I/KI Test; İncelenen numunede nişasta ve dextrin yoktur. Yapılan test sonucu örnek I/KI reaktifi ile tepkimeye girdikten sonra kırmızı-kahverengi rengine dönmüştür. Bu da PVA dispersiyonlarının varlığına işaret etmektedir.

Biuret Test; Testin sonucu negatiftir. İncelenen numunede yüksek miktarda protein bulunmamaktadır.

Zambak Testi; Bu testin sonucunda kullanılan yapıştırıcının zambak olduğunu söyleyebilmek mümkün olmamakla birlikte PVA dispersiyonlarının suda çözünmediği bilgisi K/KI testinin sonuçlarını desteklemektedir.

Eser onarımına alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eski onarım sırasında çiriş, nişasta gibi farklı yapıştırıcıların kullanıldığı tespit edilmiştir. Varakların dört tarafını çevreleyen, a ve b yüzlerinde kullanılan onarım kâğıtları eserden mekanik olarak uzaklaştırılmıştır. Mekanik olarak çıkarılamayan eski onarımlarda ise %4 lük Agaros Jel ve farklı oranlarda hazırlanan metil selüloz ile denemeler yapılmıştır. Bu denemeler sonucunda bazı yerlerde %12'lik metil selüloz, bazı yerlerde ise %4 lük metil selüloz kullanılarak onarımlar çıkarılmasına karar verilmiştir. %4'lük Agaros Jel'in kâğıtta leke bırakmasından dolayı bu yöntem tercih edilmemiştir.

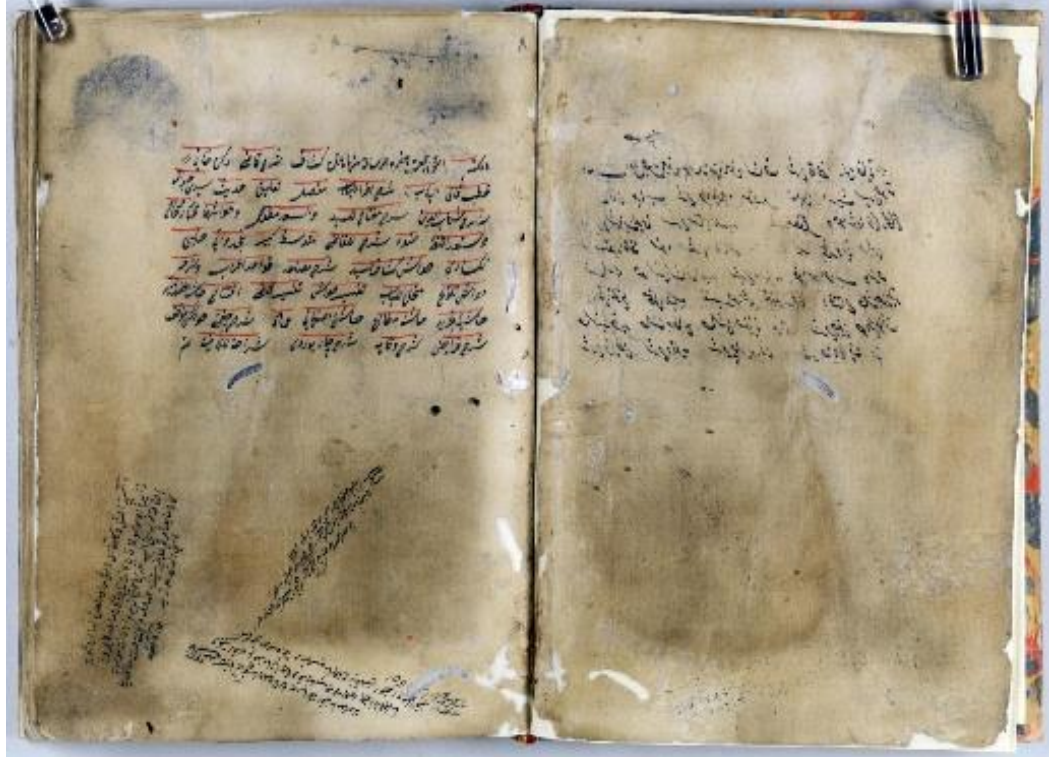
Önceden yapılan restorasyonda yapıştırılan eski onarımların tamamı eserden %12'lik metil selüloz kullanılarak uzaklaştırılmıştır. Tezhiplerinde boya dökülmeleri ve eserin hassasiyeti göz önüne alınarak sayfalar dikkatli ve uygun ağırlıklar kullanılarak

preslenmiştir. Deformasyonu giderilen sayfalara uygun kalınlıkta ve renkte kullanılan Japon kâğıdı ile tamamlaması yapılmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu kutu yapılmıştır.

4.1.5 SYEK 384 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.7 SYEK 384 Yan kâğıt-1b

Görsel 4.7: Eserin Adı: Mecmua-i Havâşî (Şerhu Dibâceti'l – Misbah) Dil/Konu: Arapça- Ta'lik / Akâid, kelimeler, tefsir, fıkıh, hadis Müellifi: Yakup b. Seyyid Ali / Seydi Alizade, eser müellif hattıdır. Bulunduğu Yer / Env. No: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi / 00384 Ölçüler; üst kapak: 13,7 x 19,6 cm- alt kapak: 13,7 x 19,7 cm Metin: 14,1 x 19,5 cm. Varak (Yaprak) Sayfa: 85'tir. Ketebesini (Tarih): istinsah tarihi H. Cemaziyelahir 923- M. Eylül 1517'dir.

Eser 13,7 x 19,6 cm ölçülerinde kalınlığı 1,9 cm'dir. Metin kısmı 9 adet düzensiz formadan ve I+II+85+III+IV varaktan oluşmaktadır. El yapımı Avrupa kâğıdı olan eserin lif yönü sırtta diktir. Metin sayfalarının kalınlığı 0,9-0,10 mikron arasındadır. Eserin ön ve arka kapaklarında yan kâğıt olarak iki farklı kâğıt kullanılmıştır. I-IV numaralı yan kâğıtlar odun hamuru olup kapak içi kâğıdının uzantısıdır ve kalınlığı 0,6 mikrondur. II-III numaralı yan kâğıtlar ise el yapımı Doğu kâğıdı, kalınlığı 0,9 mikrondur. Yazılarda siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Metin kısmı cetveli olup, cetveller kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Satır sayısı 8-19-21 olarak değişiklik göstermektedir.

Eserin metin kısmında tozlanma, böcek tahribatı, mikroorganizma lekesi, deformasyon, eski onarımlar, yırtılma mevcuttur. Sayfalarda ki mürekkep akmasından dolayı karşı sayfanın yazıları karşısındaki sayfaya geçtiği için eserin tamamına yakını okunamaz durumdadır. Ayrıca bazı sayfaların birbirine yapışık durumdadır. Böcek tahribatının olduğu yerler önceden yapılan onarımda kâğıt bant kullanılarak gereğinden fazla alanlara gelecek şekilde yapıştırılmıştır. Belgelemesi tamamlanan eserin kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmemiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eser mikroorganizmalı olduğu için Hepa filtreli konservasyon süpürgesi (Conservak) ile kuru temizliği yapılmıştır. Eserin mikroorganizma olan bölgelerine %70'lik alkol ile dezenfeksiyon yapılmıştır. Böcek tahribatı olan bölgelerdeki eski onarım olan kâğıt bantlar eserden uzaklaştırılmıştır. Böcek

tahribatları yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (Re-moistenable) ile sağlamlaştırılmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Görsel 4.8. SYEK 384 Envanter numaralı eser- B 4b-5a

Görsel 4.8: Eserin Adı: Mecmua-i Havâşî (Şerhu Dibâceti'l – Misbah) Dil/Konu: Arapça- Ta'lik / Akâid, kelimeler, tefsir, fıkıh, hadis Müellifi: Yakup b. Seyyid Ali / Seydi Alizade, eser müellif hattıdır. Bulunduğu Yer / Env. No: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi / 00384 Ölçüler; üst kapak: 13,7 x 19,6 cm- alt kapak: 13,7 x 19,7 cm Metin: 14,1 x 19,5 cm. Varak (Yaprak) Sayfa: 85'tir. Ketebesini (Tarih): istinsah tarihi H. Cemaziyelahir 923- M. Eylül 1517'dir.

Eser 13,7 x 19,6 cm ölçülerinde kalınlığı 1,9 cm'dir. Metin kısmı 9 adet düzensiz formadan ve I+II+85+III+IV varaktan oluşmaktadır. El yapımı Avrupa kâğıdı olan eserin lif yönü sırtta diktir. Metin sayfalarının kalınlığı 0,9-0,10 mikron arasındadır. Eserin ön ve arka kapaklarında yan kâğıt olarak iki farklı kâğıt kullanılmıştır. I-IV numaralı yan kâğıtlar odun hamuru olup kapak içi kâğıdının uzantısıdır ve kalınlığı 0,6 mikrondur. II-III numaralı yan kâğıtlar ise el yapımı Doğu kâğıdı, kalınlığı 0,9 mikrondur. Yazılarda siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Metin kısmı cetveli olup, cetveller kırmızı mürekkep ile çizilmiştir. Satır sayısı 8-19-21 olarak değişiklik göstermektedir.

Eserin metin kısmında tozlanma, böcek tahribatı, mikroorganizma lekesi, deformasyon, eski onarımlar, yırtılma mevcuttur. Sayfalarda ki mürekkep akmasından dolayı karşı sayfanın yazıları karşısındaki sayfaya geçtiği için eserin tamamına yakını okunamaz durumdadır. Ayrıca bazı sayfaların birbirine yapışmasından dolayı yazılar okunamaz haldedir. Böcek tahribatının olduğu yerler önceden yapılan onarımda kâğıt bant kullanılarak gereğinden fazla alanlara gelecek şekilde yapıştırılmıştır. Ayrıca metin üstünde yazılı alanlar yine kâğıt bant kullanılarak kapatılmıştır. Bu durum yazıda okuma zorluğuna neden olmuştur. Mikroorganizmadan dolayı sayfalarda yapışma görülmüştür. Eskiden yanlış ele alınan sayfaların bazı yüzlerindeki yazıların sayfanın diğer tarafına yapıştığı görülmüştür. Belgelemesi tamamlanan eserin kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmemiştir.

Eser -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır.

Eserde mikroorganizma olduğu için Hepa filtreli konservasyon süpürgesi (Conservak) ile kuru temizlik yapılmıştır. Eserin mikroorganizma olan bölgelerine %70'lik alkol ile dezenfeksiyon yapılmıştır. Böcek tahribatında ve yazı üstlerinde kullanılan kâğıt bantlar %12'lik metil selüloz kullanılarak eserden dikkatli bir şekilde uzaklaştırılmıştır. Böcek tahribatları yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (Re-moistenable) ile çift taraflı sağlamlaştırılmıştır. Yazılı alanlarda diğer sayfaya geçen yazıların yerleri bulunmuş, uzman kişilere yerleri netleştirildikten sonra dikkatli bir şekilde alınan parçalar yerlerine yapıştırılmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

4.1.6 HSAYEK 91 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.9 HSAYEK 91 400b 401a

Görsel 4.9: Eserin Adı: El'Keşşaf Dil/Konu: Arapça- Nesih / Tefsir Müellifi: Ebü'l-Kasım Mahmud b. Ömer b. Muhammed el-Harizmi ez-Zemahşeri Bulunduğu Yer / Env. No: Hacı Selim Ağa / 00091 Ölçüler; üst kapak: 23,7 x 32 cm- alt kapak: 23,9 x 32cm Metin: 23,5 x 32,1cm Varak (Yaprak) Sayfa: 402'dir. Ketebesini (Tarih): H.727 – M.1326

Metin kısmında 4a sayfasında geometrik süslemenin yer aldığı serlevha sayfası bulunmaktadır. Yazmanın metin kısmında kullanılan yan kâğıdının lif yönleri sırtta paraleldir ve heterojen bir hamur yapısına sahiptir. Kâğıt kalınlıkları incelendiğinde metin kısmının ise 0,23 mikron kalınlığına sahip olduğu görülmektedir. Düzenli bir forma yapısına sahip olan eser, 402 varak, 40 formadan oluşmaktadır. 33 satır sayısı olan metin kısmında is (karbon siyahı) mürekkebi kullanılmıştır.

Metin kısmında yoğun mikroorganizma ve tahribat mevcuttur. Eser önceden onarım görmüş olup, onarım kâğıdı olarak şeffaf bant kullanılmıştır. Yapılan eski onarımlar parçalar halinde yapıştırıldığı gibi bütün olarak da yapıştırılmıştır. Ayrıca eserde böcek delikleri, eski onarımlar, yırtıklar, lekeler, mürekkep dağılması ve mikroorganizmadan kaynaklanan bozulmalar mevcuttur. Belgelemesi tamamlanan eserin Raman analizi yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserde mikroorganizma olduğu için Hepa filtreli konservasyon süpürgesi (Conservak) ile kuru temizlik yapılmıştır. Eserin mikroorganizma olan bölgelerine %70'lik alkol ile dezenfeksiyon yapılmıştır. Metin kısmında bulunan eski onarımlardan ince ve şeffaf yapıda olan kâğıtlara birçok yöntem ve teknikler denenmiştir. Yapılan çalışmalar sonrasında %70'lik alkol ile nemlendirilerek sırt ve kenarlarda bulunan şeffaf kâğıtlar çıkartılarak eserden uzaklaştırılmıştır. Yazılı alanlarda bulunan şeffaf onarımların ise sayfayla bütünleşmesi ve yazının eski onarıma yapışmasından dolayı yerinde korunmasına karar verilmiştir. Eski onarımı uzaklaştırılan bölgelerde sayfanın yapısına ve mikronuna uygun Japon kâğıdı seçilmiş

ve eksik kısımlar tamamlanmıştır. Diğer eski onarım olan kalın kâğıtların esere zarar vermemesinden ve metin bütünlüğünü korumasından dolayı yerinde korunmuştur.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonu kullanılarak eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

4.1.7 HSAYEK K506 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.10 HSAYEK K506 2b-3a

Görsel 4.10: Eserin Adı: Gülistân Dil/Konu: Farsça/ Ahlâkî, didaktik içeriğindedir. Müellifi: Sa'dî-i Şîrâzî; Ebû Muhammed Sa'dî Müşerrifüddîn (Şerefüddîn) Muslih b. Abdillâh b. Müşerrif Şîrâzî (ö. 691/ M. 1292) Bulunduğu Yer / Env. No: Hacı Selimağa Yazma Eser Kütüphanesi / 00506 Ölçüler; üst kapak: 11,9 x 18,3 cm- alt kapak: 11,9 x 18,4 cm Metin: 12 x 18,1cm. Varak (Yaprak) Sayfa: 90'dır. Ketebesi (Tarih): Hicri 987.

Eserin metin kısmı 12 x 18,1 cm ölçülerinde olup, 90 sayfadan oluşmaktadır. Eserin ön ve arka kısmında birer adet aharlı ve filigranlı Avrupa kâğıdı bulunmaktadır. Metin kısmında Avrupa ve Doğu kâğıdı kullanılmıştır. Aharlı yapısı olan metnin lif yönü sırta dik olup, Avrupa kâğıtlarında filigran bulunmaktadır. Yazı kırmızı ve siyah mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Kâğıt kalınlıkları ise 0,09-0,12 mikron kalınlığındadır. Eser genel olarak 15 satır düzenindedir. Belgelemesi tamamlanan eserin Raman analizi yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmemiştir.

Eser onarımına alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarımına alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserin sırt kısmında ve sayfa kenarlarında uzun şeritler halinde önceden yapılan onarım sırasında eklenen oldukça kalın ve sert bir yapısı olan kâğıtlar yapıştırılmıştır. Onarım olan bu kâğıtların bazı yerlerinde okuyucu tarafından olduğu düşünülen küçük notlar yazılmıştır. Bu yazılan notların sadece not kısmının yerinde korunup, diğer onarımların eserden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Yapılan denemeler sonunda eski onarımların metil selüloz kullanılarak eserden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Özellikle metnin sırt kısmında bulunan eski onarımlar uzaklaştırılmış, yerine daha uygun mikronda ve yapıda olan Japon kâğıdı ile tamamlaması yapılmıştır. Yazılı alanların olduğu eski onarımlar yerinde korunmuştur.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonu kullanılarak eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.8 SYEK SATINALMA 3734 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.11 SYEK 3734 105b-106a

Görsel 4.11: Eserin Adı: Battalnâme Dil/Konu: Osmanlıca Türkçesi – Rika / Battalnâme- Battalgazi'nin biyografisi- Manzum Müellifi: Bilinmemektedir. Bulunduğu Yer / Env. No: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi / 003734 Ölçüler; üst kapak: 21,5 x 32,5 cm- alt kapak: 21,4 x 32,6 cm Metin: 21 x 32,7 cm. Varak (Yaprak) Sayfa: 176'dır. Ketebesi (Tarih): Bilinmemektedir.

Eserde temellük, vakıf, istinsah kaydı veya mühür bulunmamaktadır. Eserin ön kısmında bir adet, arka kısmında iki adet olmak üzere toplam üç adet yan kâğıt mevcuttur. Metin kısmı el yapımı Doğu ve el yapımı Avrupa kâğıdı olarak iki farklı kâğıttan oluşmaktadır. Her ikisi de aharlı ve nohudi renktedir. Avrupa kâğıtlarında el-Hilü ailesine ait bir ifade taşıyan damgalı filigran tespit edilmiştir. Kâğıtlar heterojen yapıya sahip olup 0,08-0,10 ve 0,08-0,12 mm arasında değişkenlik göstermekle birlikte, lif yönü sırta diktir. Kâğıt özellikleri incelendiğinde yan kâğıtların metin kısmını oluşturan kâğıtlar ile farklı hamur özellikleri taşıdığı tespit edilmiştir. Son yıllarda üretilen kâğıtlardan olup kapak içi ve yan kâğıt olarak kullanıldığı görülmüştür. Metin kısmını oluşturan formların varak sayıları çok düzensizdir. $10+10=20$ varaktan oluşan formlar olduğu gibi $20+20=40$ varaktan oluşmuş formlar da mevcuttur.

Eser önceden onarım görmüştür. Onarım kâğıtları etek, baş ve ağız kısımlarında eksik kısımların tamamlanması ve yırtıkların onarılmasında kullanılmıştır. Eski onarımlar eserin kendi kâğıdından daha kalın olup, özensiz yapıştırılmış ve metin yazıların üstü kapatılmıştır. Köşelerinde ve sırt kısmında kalın, geniş, işlevini kaybetmiş durumdadır. Bu onarımların yapıştırıcıları sert ve kalın olduğu için eserin kendi kâğıdında da kırılmalara sebep olmuştur. Bu sebeple eski onarımların sayfalardan uzaklaştırması kararı alınmıştır. Belgelemesi tamamlanan eserin kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Tüm varaklara Hepa filtreli konservasyon süpürgesi (Conservak) ile kuru temizlik yapılmış, böylece mikroorganizma tahribatının etkileri de

azaltılmıştır. Eski onarım kâğıtlar metil selüloz ile yumuşatılarak kâğıdın liflerine zarar vermeden uzaklaştırılmıştır. Özellikle metnin sırt kısmında bulunan eski onarımlar uzaklaştırılmış, yerine daha uygun mikronda ve yapıda olan Japon kâğıdı ile tamamlaması yapılmıştır. Eski onarımların çıkarıldığı kısımlarda kalan yapıştırıcı kalıntıları seyreltilmiş metil selüloz ile yumuşatılarak mekanik olarak temizlenmiştir.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

4.1.9 SYEK 1152 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.12 SYEK 1152 137b-138a

Görsel 4.12: Eserin Adı: El-Müsnedü Ahmed B. Hanbel (Müsnedü's-Sahabiyat Kısmı) Dil/Konu: Arapça- Nesih / Hadis Müellifi: Ahmed B. Hanbel, Ahmed B. Muhammed B. Hanbel Eş-Şeybani. Bulunduğu Yer / Env. No: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi / 001152 Ölçüler; üst kapak: 17 cm x 25,1 cm- alt kapak: 17 cm x 25,1 cm Metin: 25,2 cm x 17,2 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 154'tür. Ketebes (Tarih): Bilinmemektedir.

Eser 154 varaktan oluşmaktadır ve metin ölçüleri 25,2 cm x 17,2 cm'dir. Önde bir adet sırta paralel, 0,13-0,15 mikron aralığında Avrupa kâğıdı bulunmaktadır. Eserin metin kısmı 25 satır düzeninde, aharlı, Doğu kâğıdı kullanılarak oluşturulmuştur. Sayfaların hamur yapısı genel olarak heterojendir ve lif yönleri sırta diktir. Metinde kullanılan kâğıtların kalınlıkları 0,14-0,18 mikron arasında değişmektedir. 14 formadan oluşan eserin mürekkebi demir içeriklidir.

Metin kısmında mürekkep korozyonu olan eser önceden onarım görmüştür. Genellikle kırıkların olduğu sayfaların yazılı alanların üstü eski onarım kâğıtlarla kapatılmıştır. Aynı zamanda metnin sırt, baş, etek ve ön kenarlarında kalın onarım kâğıtları bulunmaktadır. Şeritler halinde özensizce yapıştırılan eski onarım kâğıtları kırılğan sayfalarda ağırlık oluşturarak sayfaların daha çok kırılmasına neden olduğu için bu onarım kâğıtlarının eserden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF analizi yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır.

Eser onarımına alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserde mevcut olan tüm eski onarımlar %12'lik metil selüloz ile eserde herhangi bir kayıp olmadan eserden uzaklaştırılmıştır. Korozyon bulunan bölgeler Antioksidan emdirilmiş ince Japon kâğıdı ile hazırlanan Re-moistenable ile a ve b yüzlerinden sağlamlaştırılmıştır. Eserin sayfa kenarları ve sırtta bulunan eksik kısımları uygun renk ve kalınlıkta seçilen Japon kâğıdıyla tamamlanmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.10 SYEK AYASOFYA 2448 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.13 SYEK 2448 47b-48a

Görsel 4.13: Eserin Adı: Kitâbu'l- Menâzır Dil/Konu: Arapça- Tâlik / Matematik Müellifi: İbniü'l- Heysem. Bulunduğu Yer / Env. No: Ayasofya Yazma Eser Kütüphanesi 002448 Ölçüler; üst kapak: 22,2 x 13,2 cm- alt kapak: 22,3 x 13,7 cm Metin: 13,1 x 22,1 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 680'dir. Ketebesini (Tarih): 877 / 1472-3

Eserin metin kısmı 22,1 x 13,1 cm ölçülerindedir. 680 varaktan oluşan metnin ön kısmında iki adet yan kâğıt ve arka kısmında iki adet krem renk odun hamuru yan kâğıt bulunmaktadır. Ön kısımda bir adet boş krem renk el yapımı doğu kâğıdı bulunmaktadır. Metin kısmında krem rengi Doğu kâğıdı kullanılmıştır. Genel olarak 23 satır düzeninde oluşturulan sayfaların yazı alanı cetvelenmiş olup, çizimlerin bulunduğu sayfaların satır sayıları değişiklik göstermektedir. Metinde iki tür kâğıt kullanılmış olup, çeşitli mikronlarda kâğıtlar kullanılmıştır. 649 numaralı sayfanın kâğıdı 0,03 mikrona sahip olup, metnin en ince kâğıdıdır. Eserin metin kısmı önceden onarım geçirmiş olup, sayfaların renginden daha koyu tonlarda eski onarımlar yapılmıştır.

Eserin 1a yüzünde üç adet mühür bulunmaktadır.

a) Sultan I. Mahmûd'a ait 'el-hamdu lillâhillezî hedânâ li-hâzâ ve mâ kunnâ li-nehtediye lev lâ en hedânallâh, vakf-ı Mahmûd Han b. Mustafa Şah el-muzaffer dâima 'yazılı vakıf mührü görülmektedir.

b) Evkâf-ı Haremeyn Müfettişi Şeyhzâde Ahmed Efendi'ye ait 'Yâ Rabb zi to tevfiik temennâ koned Ahmed' yazılı mührü basılıdır.

c) Sultan II. Bâyezid'a ait tuğrasında 'Bâyezid b. Mehmed Han muzaffer dâima 'yazılı mühür görülmektedir.

Önceden onarım geçiren eserin, çok ince kâğıtlardan oluşan metin kısmında yapılan kâğıt onarımları sayfaların renginden daha koyu ve hasarlı alandan daha büyük olarak yapılmıştır. Tek tip kullanılan onarım kâğıtları farklı incelik ve yapıdaki kâğıtlarda ağırlık oluşturmuştur. Çay veya kahve ile renklendirildiği düşünülen eski onarım kâğıtları zamanla sayfalara rengini bırakmıştır. Onarım kâğıtlarının etrafında kahverengi tonlarında hareler oluşmuştur. Etek, baş, sayfa kenarları ve yazı içlerinde

bulunan bu onarım kâğıtların eserden uzaklaştırılmasına sayfa ile bütünleşmiş halde olanların ise yerinde korunmasına karar verilmiştir. Belgelemesi tamamlanan eserin kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserde gerekli görülen eski onarımlar %12'lik metil selüloz ile eserde herhangi bir kayıp olmadan uzaklaştırılmıştır. Oluşan lekelerin kâğıttaki etkisinin azalması için çeşitli denemeler yapılmıştır. Kâğıtla bütünleşen lekelerde uygulanan deneler sonuç vermemiştir. Eksik kısımlar uygun kalınlıkta Japon kâğıdıyla tamamlanmıştır. Böcek tahribatları yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (remoistenable) ile çift taraflı sağlamlaştırılmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

4.1.11 SYEK 3702 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.14. SYEK 3702 3a

Görsel 4.14: Eserin Adı: Kitab al-Haşaış fi't -Tıb Dil/Konu: Arapça / Farmakoloji Tıb Müellifi: Padanius Dioscorides. Bulunduğu Yer / Env. No: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi / 03702 Ölçüler; üst kapak: 33,6 cm x 24,9 cm- alt kapak:33,6 cm x 24,5 cm Metin: 23 cm x 17 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 190'dır. Ketebesini (Tarih): Bilinmemektedir.

1a ve 189b 'de Sultan II. Bayezid'in vakıf mührü ve yine 1a'da I. Mahmud'un vakıf mührü ve vakıf kaydı vardır. İstinsah tarihi belli değildir.

Eserin ön kısmında üç adet, arka kısmında ise iki adet yan kâğıt bulunmaktadır. 190 varaktan oluşan eser 15 satırdan oluşmaktadır. Metin Doğu kâğıdı olup, aharlı ve lif yönü sırtı diktir. Sayfalar 0,17-0,26 mikron aralığındadır. Yazılı alanlarda demir içerikli mürekkep kullanılmıştır. Bölüm başları, bitki isimleri gibi önemli yerler kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Eserde 297 adet bitki çizimlerinden oluşan minyatürler bulunmaktadır. 69b, 138b, 168a ve 174a sayfalarında süslemeler bulunmaktadır. Bu süslemelerde mavi, beyaz, kırmızı, altın rengi kullanılmıştır.

Eser önceden onarım görmüştür. Metin kısmının önceden nem aldığı sayfalarda bulunan su lekelerinden görülmektedir. Nemden dolayı bitki motiflerinde boyalarda dağılma ve bazı parçaların ise karşı sayfaya yapıştığı görülmüştür. Metin kısmının özellikle köşelerde ve ağız kısmında minyatürlerin ve yazıların üstüne gelen koyu renk eski onarım kâğıtları bulunmaktadır. Eski onarım kâğıtları bazı yerlerde çift taraflı kullanılmıştır. Kullanılan onarım kâğıtları parça kaybı olmayan, mukavemeti azalmış kâğıtların üstüne de atılmıştır. Alanından fazla yer kaplayan ve esere yük bindiren eski onarımların eserden uzaklaştırılmasına karar verilmiştir. Belgelemesi tamamlanan eserin Raman analizi yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserde gerekli görülen eski onarımlar %12'lik metil selüloz ile eserde herhangi bir kayıp olmadan uzaklaştırılmıştır. Mukavemeti azalmış sayfalar

yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (remoistenable) ile sağlamlaştırılmıştır. Eksik kısımlar uygun kalınlıkta Japon kâğıdıyla tamamlanmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.12 MYEK ARABİ 1955 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.15 MYEK 1955 37b-38a

Görsel 4.15: Eserin Adı: Ed İyyetül Ussubîye Dil/Konu: Arapça- Nesih / Haftalık dualar Müellifi: Ali b. Ebu Talib Müstensihî: Muhammed Hüseyin el Kazaruni. Bulunduğu Yer / Env. No: Millet Yazma Eser Kütüphanesi / 01955 Ölçüler; üst kapak: 11,2 x 18,5 cm- alt kapak: 11,3 x 18,4 cm Metin: 11,3 x 18,4 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 38'tir. Ketebesî (Tarih): H. 1126 / M. 1714

Eserin metin kısmı 11,3 x 18,4 cm ölçülerindedir. Metin kısmı 38 sayfa olup, eserin yan kâğıtları kapak içi kâğıdının uzantısı olup pembe renkli Avrupa kâğıdıdır. Metin kısmı Vassale tekniği ile yapılmıştır. Metnin satır aralığı 6-8 düzeninde Zerendud tekniği ile mavi zemine yazılmıştır. Eserin bazı sayfalarında siyah mürekkeple yazılmış derkenarlar olup, cetvellerde kırmızı boyar malzeme görülmüştür. Metinde krem rengi tonlarında Avrupa kâğıdı ve süzgeç izi bulunmayan makine kâğıdı olmak üzere iki çeşit kâğıt kullanılmıştır. Kâğıtların ölçüleri 0,12 – 0,14 mikron aralığındadır.

Eser önceden onarım görmüş olup metin kısmında kullanılan kâğıtta kırılma ve eksik kısımlar bulunmaktadır. Önceden onarım sırasında yapıldığı düşünülen eski onarım kâğıtları Vassale şeklinde yapılmıştır. Bu kâğıtların yapısı eserden farklı olup (makine kâğıdı) kalınlığının orijinal sayfadan fazla olması da eserde kırılmanın artmasına neden olmuştur. Özellikle sırt kısmında ve sayfa kenarlarına atılan lokal onarımlar da bulunmaktadır. Eserin sırt kısmında kırılma daha yoğundur.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Yapılan XRF analizleri sonucunda kâğıdın kırılmasına neden olan malzemenin kâğıt üretimi sırasında kullanılan klor (Cl) elementinin olduğu tespit edilmiştir. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Kâğıtlarda ortalama pH değerinin 4,76 civarında olduğu tespit edilmiştir. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmemiştir.

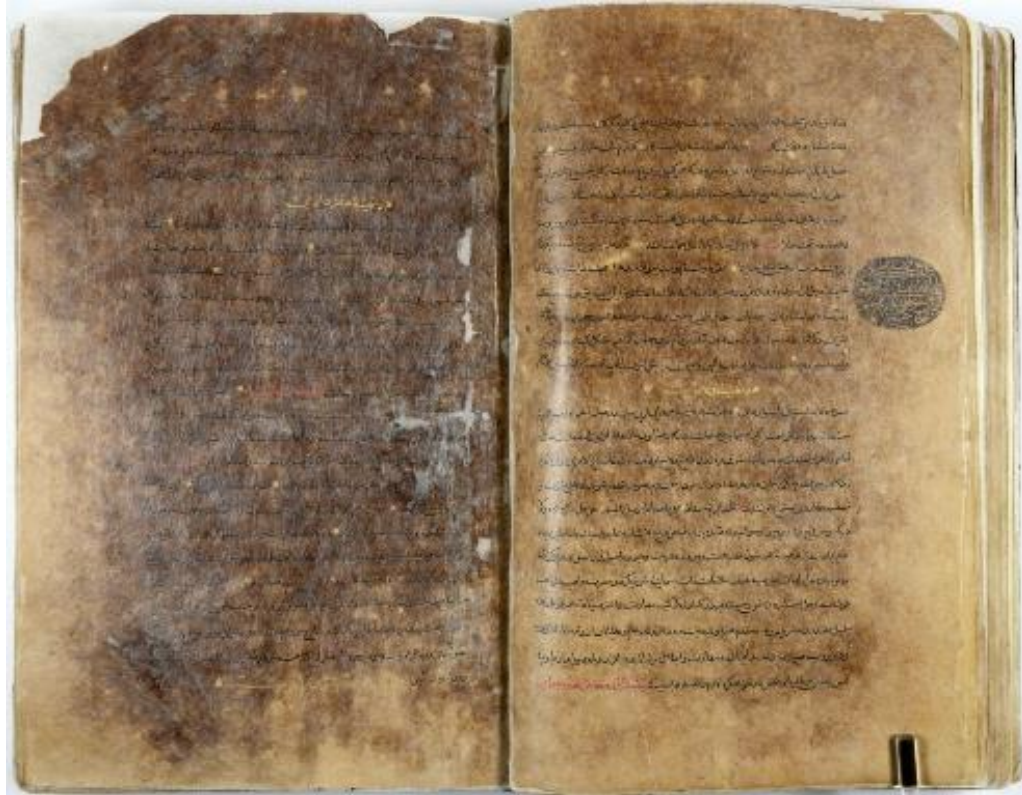
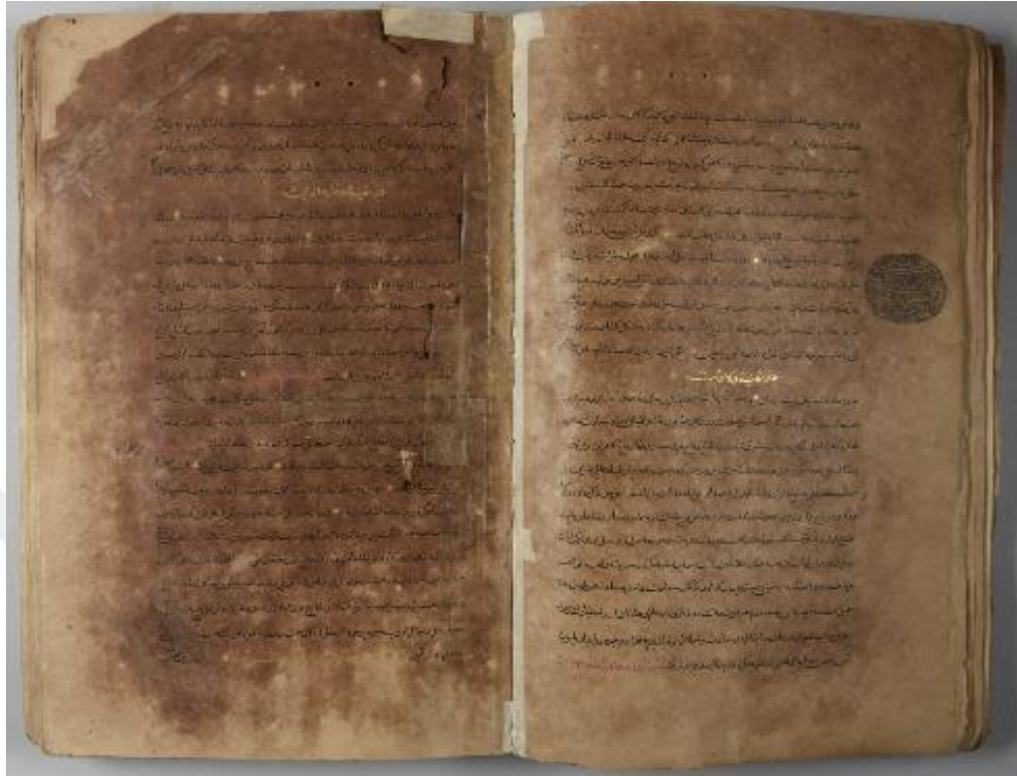
Açılmayacak şekilde kırılma olan eserin yazılı alan ve cetvellerde kullanılan siyah renkli mürekkebin akmaması için %70'lik alkol + su karışımı ile kurutma kartonu

kullanılarak tampon yöntemi uygulanarak üzerinde bulunan kir tabakasını uzaklaştırılmıştır. Bu yöntem ile kâğıtta bulunan klor miktarının azalması ve kâğıdın mukavemetinin artırılması sağlanmıştır. pH değeri düşük olan eserin pH değerini yükseltmek için Bookkeeper uygulanmıştır. Kırılğan olan bölgeleri sağlamlaştırmak için yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (Remoistenable) uygulanmıştır. Kırılğan olan eserin dikiş sırasında sırt kısmından kırılmaması için destek olarak ince Japon kâğıdı ile Klucel-G kullanılarak sırtta çift taraflı sağlamlaştırma yapılmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.13 BYEK SATINALMA 2735 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.16 BYEK 2735 71b-72a

Görsel 4.16: Eserin Adı: Mecmu'a-i Mekatib Dil/Konu: Arapça, Farsça, Osmanlıca'dır. Nesih, Rika, Divani, Talik / Münşaattır; mektuplar, biyografi, tarih, edebiyat Müstensihî: Dizfûlî Mehmed bin Salih (135a sayfasına kadar olan ilk nüsha). Bulunduğu Yer / Env. No: Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi / 02735 Ölçüler; üst kapak: 33 x 18 cm- alt kapak: 19,1 cm x 33 cm Metin: 33,1 cm x 19,1 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 245'tir. Ketebesî (Tarih): 987 (İlk mecmua parçasının istinsah tarihidir.)

Eserin reddadeleri kontrol edildiğinde eksik sayfalar olduğu tespit edilmiştir. 134a sayfasındaki ketebe kaydında 134. sayfaya kadar olan kısmın bir mecmua olduğu, istinsah edenin Dizfûlî Mehmet bin Salih, istinsah tarihinin ise H.987 olduğu bilgisi yer almıştır. Hattatlarının farklı olduğu düşünülen diğer iki mecmua için herhangi bir tarih kaydı düşülmemiştir. 1a sayfasında bulunan ketebe kaydında mecmuadaki arzuhal, tezkire ve mektupların bir kısmına kurşun kalem ile sayfa numarası verildiği ve derlenen bu sayfaların Mısır'da ayaklanma çıkaran Hain Ahmed Paşa'ya gönderildiği bilgisi bulunmaktadır.

1a, 35b, 65b, 101b, 138a, 162b, 188a, 207b, 245b sayfalarında Şeyhülislam Veliyyüddin Efendi'nin vakıf mührü yer almaktadır. Mühürde "Vakf-ı Şeyhülislâm Veliyyüddin Efendi ibn el-merhum el-hâc Mustafa Ağa ibn el-merhum el-hâc Hüseyin Ağa sene 1125" yazılmıştır.

Metin kısmı 33 x 19 cm ölçülerindedir. 245 + 11 sayfadan oluşan eser 29 formadır. Eserde farklı Doğu kâğıtları kullanılmış olup, yan kâğıtların dört tanesi filigranlı Avrupa kâğıdı, yedi tanesi ise asitli odun hamuru kâğıdıdır. Eserde kayıp olan sayfalar yerine asitli odun hamuru kâğıtlar kullanılmıştır. Sayfalardaki satır sayısı farklılık göstermektedir. Metinlerin dili Osmanlıca, Arapça ve Farsçadır. Aynı sayfada farklı hat çeşitlerine rastlamak mümkündür. Eserin 1b sayfasında yer alan Ünvan tezhîbi hatayî, penç, gonca ve rûmî motifleri ile bezenmiş, süslemelerde bordo, yeşil, pembe, beyaz, lacivert renkleri ve altın kullanılmıştır.

Eserdeki hat çeşitleri nesih, tâlik, rika ve dîvânîdir. Yazılarda altın, siyah ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Sayfalarda yazının yönü yatay veya dikey olarak

değişmektedir. Sayfa kenarlarında notlar yer almaktadır. Bazı sayfalarda yazının çevresi altın cetvellidir. Eserde dört adet farklı yan kâğıt bulunmaktadır. Bu kâğıtlar incelendiğinde hepsinin filigranlı el yapımı Avrupa kâğıdı olduğu tespit edilmiştir. Metin kısmında dört farklı Doğu kâğıdı kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu kâğıtlardan seçilen örnekler incelendiğinde renklerinin, hamur özelliklerinin ve kalınlıklarının farklı olduğu görülmüştür. Farklılık gösteren Doğu kâğıtlarının hamur özelliklerine ışıklı masa üzerinde bakıldığında hepsinin heterojen yapıda olduğu gözlenmiştir.

Eserin eski onarımı sırasında sayfa kenarlarında ve sırt kısımlarında kâğıt bant ve kendinden yapışkanlı bant kullanılmıştır. Bu bantlar esere zarar verdiği için eserden uzaklaştırılması kararı alınmıştır. Eserde görülen en önemli bozulma sayfalardaki kırılma hasarı ve bu sebep ile oluşan parça kayıplarıdır. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır.

Kırılma olmayan sayfaların kuru temizliği yumuşak fırça ve sünger silgi ile yapılmıştır. Katlanmış varaklar düzeltilmiştir. Forma sırtlarındaki yapıştırıcı kalıntıları %5'lik metil selüloz ile nemlendirilerek eserden uzaklaştırılmıştır. Asit giderme işlemi için kırılma sayfalarına Bookkeeper uygulanmış, bu sayfalara, sayfa boyutunda kesilmiş olan ince Japon kâğıdı ve %3'lük Klucel-G sürülerek yapıştırılmış, böylece eserin yüzeyine sağlamlaştırma yapılmıştır. Eserdeki, eski onarımların çıkarılması için %12 oranında metil selüloz hazırlanmıştır. Kullanılan metil selüloz, eski onarım kâğıtlarının tamamını kaplayacak şekilde uygulanarak nemlendirilmesi için bekletilmiştir. Onarımların nem alması sonucu, eserin yüzeyinden kalkmaya başladığı gözlemlendiğinde mekanik olarak eserden uzaklaştırılmıştır. Eski onarımlar çıkarıldıktan sonra kırılmalardan dolayı parçalara ayrılmış kısımların yerlerine yerleştirilmesi ve lokal olarak ince Japon kâğıdı, %3'lük Klucel-G ile sabitlenmesi sağlanmıştır. Eserdeki eksik kısımlar tamamlanırken eserin kırılma yapısı göz önünde bulundurularak esere fazla yük bindirmemek için önce ince Japon kâğıdı Klucel-G ile

varakların a yüzeyine tek taraflı olarak yapıştırılmıştır. Bu varakların b yüzeyine ise metnin mikronuna kâğıdına uygun seçilen Japon kâğıdı liflerinden tutunacak şekilde yapıştırılmıştır. Böylelikle kalın Japon kâğıdı eser ile temas etmemiştir. Kırılganlığın daha fazla görüldüğü sayfalarda ise ince Japon kâğıdı ile yapılan sağlamlaştırma işlemi her iki yüzeye de uygulanmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.14 SYEK FATİH 362 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.17 SYEK 362 346b-347a

Görsel 4.17: Eserin Adı: El-Keşşâf An Hakâ'iki Gavâmizi't – Tenzîl ve Uyûni'l – Ekâvîl Fî Vucûhi't – Te'vîl, El- Keşşâf An Hakâ'iki't- Tenzîl Dil/Konu: Arapça / Tefsir Müellifi: Ez – Zemaşerî (ö. 538/1143) Bulunduğu Yer / Env. No: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi / 00362 Ölçüler; üst kapak: 18,3 x 27,1 cm- alt kapak: 18,3 x 27,1 cm Metin: 19,6 x 27,1 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 410'dur. Ketebesini (Tarih): Bilinmemektedir.

Eserin metni 19,6 x 27,1 cm ölçülerindedir. 410 sayfadan oluşan metnin ön kısmında bir adet ve arka kısmında bir adet 0,12-0,14 mikron, lif yönü sırta paralel Avrupa yan kâğıt bulunmaktadır. Metin kısmında heterojen, 0,12-0,16 mikron, lif yönü sırta paralel krem rengi Doğu kâğıdı kullanılmıştır. Genel olarak 19 satır düzeninde oluşturulan sayfaların, 40 adet forması düzenli olup, bir adet forması düzensiz oluşturulmuştur. Yazılı alanda demir içerikli siyah mürekkep ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır.

Metin kısmında yoğun mürekkep korozyonu bulunmaktadır. Önceden yapılan onarımda bazı formaların onarımı yapılmıştır. Yapılan onarımda sayfalara Bookkepper olarak düşünülen yoğun olarak püskürtülmüştür. Sonrasında ise sayfaların tamamı ince Japon kâğıdı ile kaplanmıştır. Önceki onarımda yapılan bu kaplama uygulamasının yoğun yapışma ve bütünleşme oranına göre yoğun metilselüloz ile yapıştırıldığı düşünülmüştür. Yapılan denemeler sonrasında kırıkların fazlalığı ve eserin zarar görme ihtimalinden dolayı eski yapılan onarımların yerinde korunmasına, kalan sayfaların sadece yazılı alanların olduğu yerlerin antioksidan emdirilmiş Japon kâğıtları ile tek taraflı veya çift taraflı olarak sağlamlaştırılmasına karar verilmiştir. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır.

Eser onarımına alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri. Yoğun mürekkep korozyonu olan eserin sayfa aralarında çeşitli büyüklükte kopuk parçalar bulunmaktadır. Parçaların yerleri sayfaların eksik kısımlarına tek tek bakılarak bulunmuştur. Bulunan parçalar küçük bir Japon kâğıdı ile geçici olarak tutturulmuştur. Tutturulan parçalar uzmanlara okutularak doğru yerleri olduğu

netleştirildikten sonra, korozyonlu sayfalar antioksidan emdirilmiş Japon kâğıtları ile tek taraflı veya çift taraflı olarak sağlamlaştırılmıştır. Katlanmış kısımlar düzeltilmiş, yırtıkların onarılmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.15 MYEK 1578 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.18 MYEK 1578 7b-8a

Görsel 4.18: Eserin Adı: Kitâbü'l-Emsâ Dil/Konu: Arapça- Mağribi / Hadis; Arap dili; mesel, darbimesel, özdeyiş, özlü söz. Müellifi: Müellifi Ebû 'Ubeyd Kasım b. Sellam el-Herevî Bulunduğu Yer / Env. No: Millet Yazma Eser Kütüphanesi / 01578 Ölçüler; üst kapak: 16,5 x 22,5 - alt kapak: 16,5 x 22,5 Metin: 17,5 x 22,4 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 90'dır. Ketebesini (Tarih): Bilinmemektedir.

Eserin metni 17,5 cm x 22,4 cm ölçülerinde olup 90 varaktan oluşmaktadır. Metinde lif yönü sırtta paralel, aharlı Doğu kâğıdı kullanılmıştır. Kâğıt kalınlığı 0,21-0,25 mikron aralığındadır. Yazı alanı 19 satır düzenindedir ve metin siyah demir içerikli mürekkep kullanılarak yazılmıştır.

Demir içerikli mürekkepten kaynaklı korozyon yüzünden yazı alanlarında çatlaklar ve kırılmalar görülmüştür. Eserin eski onarımı sırasında sayfa kenarlarında ve yazı üstünde kâğıt bant kullanılmıştır. Sayfaların yazılı alanında yapılan eski onarımın altında orijinal parçaların bulunduğu tespit edilmiştir. Denenen yöntemler sonunda yazılı alana zarar vermeden onarımın uzaklaştırıldığı görülmüştür. Bu sebeple yazılı alanlardaki eski onarımların eserden uzaklaştırılmasına gerekli görülen sayfa kenarlarında bütünleşen eski onarımların ise korunmasına karar verilmiştir. Belgelemesi tamamlanan eserin kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserin ele alınabilmesi için konservasyon işlemine öncelikli olarak yazı alanlarındaki çatlakların ve kırılmalıkların onarımıyla başlanmıştır. Antioksidan emdirilmiş ince Japon kâğıdı ve Klucel-G uygulanarak çatlak ve kırıkların sağlamlaştırılması yapılmıştır. Sayfalarda bulunan yırtıkların, kolon ve dikiş yerlerinin onarımı ve eksik kısımların uygun Japon kâğıdı ile tamamlanmıştır. Eserdeki, eski onarımların çıkarılması için %12'lik oranında metil selüloz hazırlanmıştır. Kullanılan metil selüloz, eski onarım kâğıtlarının tamamını kaplayacak şekilde uygulanarak nemlendirilmesi için bekletilmiştir. Onarımların nem alması sonucu, eserin yüzeyinden kalkmaya başladığı gözlemlendiğinde mekanik olarak eserden

uzaklaştırılmıştır. Eski onarımlar çıkarıldıktan sonra kırılğan olan sayfalar a ve b yüzeyinden lokal olarak ince Japon kâğıdı, %3'lük Klucel-G ile sabitlenmesi sağlanmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.16 SYEK 3 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.19 SYEK 3 114b-115a

Görsel 4.19: Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim Dil/Konu: Arapça / Kur'an-ı Kerim Müellifi: Bilinmemektedir Bulunduğu Yer / Env. No: Süleymaniye Yazma Eser Kütüphanesi a/00003 Ölçüler; üst kapak: yok- alt kapak: yok Metin: 27 x 41 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 361'dir. Ketebesini (Tarih): Bilinmemektedir.

Mushaf tamdır, sonunda ketebe kaydı mevcut değildir. Nüshanın başında yer alan iki madalyon içerisinde İsrâ Suresi 88. Âyet metni yazılıdır. (Meali: De ki: “Andolsun, insanlar ve cinler bu Kur'an'ın bir benzerini getirmek üzere toplansalar ve birbirlerine de destek olsalar, yine onun benzerini getiremezler.”)

Nüshanın sonunda, 356b- 357a sayfalarında hatim duası ve 357b-359a sayfalarında, Farsça beyitlerden oluşan Tefeülname bulunmaktadır. 359a'da yer alan mühür okunamaz haldedir.

Metin kısmı 27 x 41 cm ölçülerinde, 46 adet düzensiz formadan 361+2 sayfadan oluşmaktadır. Satır sayısı 3; 4; 11; 13 olarak değişmektedir. Metin kısmı aharlı Doğu kâğıdı, lif yönü sırtta paralel, kalınlığı 0,11-0,15 mikron arasındadır. Yan kâğıtlar ise 0,09 mikron aharlı odun kâğıdıdır. Mürekkep olarak demir içerikli siyah mürekkep ve kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Eserin metin kısmı cetvellerinde, sayfa kenarı, köşe ve sırt kısmında eski onarımlar mevcuttur. Eserin sayfalarında mikroorganizma, mikroorganizma lekesi, eski onarımlar, su lekesi, tozlanma, çamur, böcek tahribatı, cetvel kırıkları mevcuttur. Eserin boyalarında dökülme ve çatlama görülmektedir. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmemiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserin kuru temizliği yapıldıktan sonra mikroorganizma olan bölgelere %70'lik alkol ile dezenfeksiyon yapılmıştır. Eserin sayfa kenarı ve sırt kısmındaki eski onarımlar metil selüloz ile nemlendirilerek çıkarılmıştır. Eserin yüzey kirlenmiş yerler nemli pamuklu çubuk yardımıyla ve yoğun kirlenmiş yüzeylerde mekanik

olarak temizlenmiştir. Eserin mikroorganizmalı bölgeleri alkollü metil selüloz ile sağlamlaştırma yapılmıştır. Eserin eksik kısımları uygun kalınlıktaki Japon kâğıdı ile tamamlanmıştır. Böcek tahribatı olan yerler ince Japon kâğıdı ile sağlamlaştırılmıştır. Cetvel kısmında bulunan eski onarımlar mekanik olarak eserden uzaklaştırılmıştır. Cetvel kırıkları çift taraflı Kulusel-C ile hazırlanmış Re-moistenable ile sağlamlaştırılmıştır. Sırt kısmında bulunan eksik kısımlar uygun kalınlıkta ki Japon kâğıdı ile tamamlanmıştır. Sayfa yerlerinde karışıklık olan eserin sayfa düzeni uzmanlarla belirlenmiştir. Bu yeni sayfa düzeni yeni forma çizimi ile belirlenip gerekli notlarla belgelenmiştir. Yapılan sayfa düzeni sonrası çekilen fotoğraflarda yanlış sayfa algısına neden olsa da dikkatlice bakıldığında anlaşılmaktadır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.17 BYEK_208 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.20 BYEK 208 2a

Görsel 4.20: Eserin Adı: Kur'an-ı Kerim (Farsça tercümeli) Dil/Konu: Arapça-Muhakkak / Kur'an-I Kerim Müellifi: Bilinmemektedir. Bulunduğu Yer / Env. No: Bursa Yazma Eser Kütüphanesi / 00208 Ölçüler; üst kapak: 35,8 x 54,3 cm- alt kapak: 35,8 x 55,4 cm Metin: 36 x 55,6 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 516'dır. Ketebesini (Tarih): H. 723 M. 1323

Eserin ketebe sayfasında parça kayıpları mevcuttur, istinsah eden kişinin yazılı olduğu kısım yok olmuştur.

Eser onarım görmüş ve metin kısmı dört kenarından kesilmiştir. Eser 516 varak ve 58 adet düzensiz formadan oluşmaktadır. Sayfaları 36 x 55,6 cm ölçülerinde olan eserde, Doğu kâğıdı kullanılmıştır. Eserin yan kâğıtları ve yan kâğıttan sonraki sayfası filigranlı Avrupa kâğıdıdır. Sayfalar aharlı olup, hamur yapısı genel olarak heterojendir. Sayfaların lif yönleri sırta paralel ve diktir. Metinde kullanılan kâğıtların kalınlıkları 0,12-0,19 mm arasında değişmektedir. Metin kısmında siyah mürekkep, yer yer kırmızı ve beyaz mürekkep kullanılmıştır. Metin dokuz adet satır düzeninden oluşmaktadır.

Sayfaların tümünün, a ve b yüzeylerinde hizib, aşr, cüz ve secde gülleri bulunmaktadır. Her biri birbirinden farklı tasarıma sahip olan bu süslemeler sayfa kenarlarına düzensiz olarak yerleştirilmiştir. Bu süslemelerin sayısı bazı sayfalarda beşe kadar çıkmaktadır. Eserde yapılan taramada toplamda 1225 adet madalyon, 129 adet taslak çizim olduğu tespit edilmiştir. Bu madalyonların tamamı farklı tasarımdadır. Eserin 240b-241a sayfalarında Meryem Suresi bulunmaktadır. Bu kısım geometrik-bitkisel desenlerle ve altınla süslenmiştir. Eserin sadece Meryem Suresi kısmında Beyn'essütür süsleme tekniği kullanılmıştır. Eserin genelinde sure başları altın üzerine rûmî motifleri ile bezenmiş ve cetveller ile süslenmiştir. Cetveller dıştan içe: siyah + mavi+ siyah siyah +kırmızı +siyah +altın +siyah + kırmızı+ siyah sırasıyla oluşturulmuştur. Eserde serlevha ya da ünvan sayfası mevcut değildir.

Önceden yapılan onarımda onarım kâğıtları üst üste yapıştırılmış. Bu sayfalardan fazla ağırlığa sebep olmuştur. Eserin sayfalarının açılırken zorlandığı ve sayfalarda

deformasyon oluştuğu görülmüştür. Ayrıca sayfalarda bakır boya tahribatı, boyaların çatlaması, boya dökülmesi, su lekeleri, lekeler, kıvrılma, yırtıklar bulunmaktadır.

Metin kısmında bulunan üç dört kat üst üste yapıştırılmış onarımların neredeyse tüm sayfalarda var olması zaman ve motivasyon göz önüne alınarak eserin iki konservatör tarafından yapılmasına karar verilmiştir. Eserde bulunan eski onarımların gerekli görülenlerin eserden uzaklaştırılıp, sayfaya zarar vermeyen, renk olarak uyumlu olan ve işlevini yitirmemiş onarımların korunmasına karar verilmiştir. İlk sayfalarda bulunan eski onarımların yazılı alanlara ve tezhiplerin üzerine yapıştırıldığı tespit edilmiştir. Bu onarımların deneme yapılarak yüzeye ve yazıya zarar vermeden çıkarılabilirse çıkarılmasına karar verilmiştir.

Belgelemesi tamamlanan eserin XRF ve Raman analizleri yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmemiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Eserin kuru temizliği Hepa filtreli konservasyon süpürgesi (Conservak) ile kuru temizlik yapılmıştır. Yapılan denemler sonrasında eski onarımlar %12'lik metil selüloz ile nemlendirilerek eserden uzaklaştırılmıştır. Sayfaların sırt kısmında üst üste bulunan şeritler halindeki eski onarımların ağırlık yapan ve işlevini kaybetmiş olanları eserden uzaklaştırılmış, tek kat ve sağlam olanlar ise yerinde korunmuştur.

Sayfa kenarları metil selüloz ile düzleştirilerek sağlamlaştırılmıştır. Sayfaların eksik kısımlarının tamamlanması için ilk olarak renklendirilen Japon kâğıdı uygulanmıştır. Fakat aynı sayfa üzerinde birden fazla renk tonu olduğu için Japon kâğıdı istenilen uyumu sağlamamıştır. Seçilen Japon kâğıdı renklendirilmeden uygulanmış ve sayfalara daha uyumlu olduğu görülerek tamamlamaların bu şekilde yapılmasına karar verilmiştir. Sayfalarda bulunan yırtıklar yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (Re-moistenable) ile sağlamlaştırılmıştır.

Eserin metninde ve cildinde daha önceden yapılmış olan onarımlar katmanlar halinde olduğu için bu eserin farklı dönemlerde en az üç kere onarım geçirmiş olduğu düşünülmektedir.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya çıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

4.1.18 BYEK 466 Envanter Numaralı Eser

Görsel 4.21 BYEK 466 28b-29a

Görsel 4.21: Eserin Adı: Kitabü'l-Asar Fi'l-Fıkıh Ve'l-Hadis Dil/Konu: Arapça- Nesih / Fıkıh hadisleri Müellifi: Ebu Abdullah Muhammed b. Hasan b. Ferkâd eş-Şeybâni Bulunduğu Yer / Env. No: Beyazıt Yazma Eser Kütüphanesi / 00466 Ölçüler; üst kapak: 11 x 18,2 cm- alt kapak: 11,1 x 18,2 cm Metin: 18,6 x 11,4 cm Varak (Yaprak) Sayfa: 107'dir. Ketebes (Tarih): Bilinmemektedir.

Metin kısmı 18,6 x 11,4 cm ölçülerinde ve 109 varaktan oluşmaktadır. Eserin yan kâğıtları 0,12 – 0,14 mikron Avrupa kâğıdından oluşmaktadır. Metin 0,7 – 0,10 mikron Doğu kâğıdından oluşmaktadır. Eserin metni 21 adet satır düzeninde altın, kırmızı ve siyah mürekkep kullanılarak yazılmıştır. Metnin 1b sayfasında bulunan tezhip lacivert ve altın zemin üzerine sarı, beyaz, kırmızı ve mavi renkler kullanılarak yapılmıştır.

Eserin metin kısmı önceden onarım görmüştür. Sayfalarda kırılmalık, böcek tahribatı, su lekeleri, eksik kısımlar, deformasyon ve eski onarımlar bulunmaktadır. Eski onarımlar sayfa kenarlarında ve yazılı alanlarda bulunmaktadır. Yazılı alanlarda bulunan eski onarımlar boyanmış kâğıt olup, sayfa kenarlarında bulunan eski onarım kâğıtları boyanmadan kullanılmıştır. Belgelemesi tamamlanan eserin XRF analizi yapılmıştır. Kâğıttaki asidite değerlerinin tespiti için pH ölçümü yapılmıştır. Mikroorganizma tespiti için örnek alınmıştır. Yapılan biyolojik analizler neticesinde aktif mikroorganizma varlığı tespit edilmemiştir.

Eser onarıma alınmadan önce -40°C de 24 saat bekletilmiştir. Onarıma alınan esere ilk olarak numara verme, fotoğraflama, belgeleme formu doldurmak gibi ön hazırlık işlemleri yapılmıştır. Formaların sırt kısmında bulunan eski yapıştırıcı kalıntıları ve eski onarımlar nemlendirilerek eserden uzaklaştırılmıştır. Sayfalara Hepa filtreli konservasyon süpürgesi (Conservak) ile kontrollü kuru temizlik işlemi yapılmıştır. Kırılmalık sayfalar antioksidan emdirilmiş Japon kâğıdı ile çift taraflı olarak sağlamlaştırılmıştır. Eserde bulunan eski onarımlarda işlevini kaybetmiş durumda olanlar %5'lik metil selüloz kullanılarak eserden uzaklaştırılmıştır. Yazı üstünde bulunan ve denemeler sonucunda sayfa ile bütünleşmiş halde olan eski onarımlar yerinde korunmuştur. Altında yazı olan kısımlar yazı görünecek şekilde lokal olarak eserden uzaklaştırılmıştır. Eserde bulunan böcek tahribatı ince Japon kâğıdı kullanılarak hazırlanmış yeniden nemlendirilebilir Japon kâğıdı (Re-moistenable) ile

Çift taraflı olarak sağlamlaştırılmıştır. Eksik kısımlar uygun kalınlıktaki ve rengi hafif kırılan Japon kâğıdıyla tamamlanmıştır.

Eserin restorasyon işlemleri tamamlandıktan sonra son durum fotoğrafları çekilmiştir. Asitsiz müze kartonuyla eserin ölçülerine uygun boyutlarda koruyucu karton kutu yapılmıştır.

Geçirdiği konservasyon sebebiyle hassas durumda bulunan eserin kapaklarının titizlikle ve yavaşça açılması, sayfaların yavaş yavaş ve tek tek çevrilmesi, kitabın 90° açıdan fazla açılmaması, okuyucuya gösterileceğinde mutlaka destek kullanılması gerekmektedir. Okuyucuya ıkarılacak eserler için “okuyucu kuralları” uygulanmalıdır. İfadelerinin yer aldığı not ilgili kütüphaneler gönderilmek üzere belgeleme raporlarına yazılmıştır.

5. YÖNTEM

Yazma Eserler Kitap Şifahanesinde koruma ve restorasyonu yapılan önceden onarım görmüş olan el yazması eserler taranarak içerisinden 18 eser çalışmaya dahil edilmiştir. Seçilen eserlerin eski dönemlerde farklı teknik ve özelliklerde onarım görmüş ve yeni onarımı şifahane bünyesinde yapılmış olması gibi özellikleri ortaktır. Eserlerin belgeleme formları ile fotoğrafları incelenmiş ve betimleme yöntemiyle analiz edilmiştir. Bu incelemeler için yazılı izine ihtiyaç duyulmuştur. Eserler fotoğrafları fotoğraf düzenleme programında düzenlenerek çalışmanın içerisine alınmıştır. Araştırma konusu hakkında literatür taraması, dolaylı ve doğrudan alıntılar yaparak ilgili konular tez çalışmasına dahil edilmiştir. Bu çalışmada ilk olarak, el yazmalarının yazının icadından günümüze kadar olan evrimi incelenmiştir. Yazı malzemelerinin ve üretim süreçlerinin tarihi süreç içinde nasıl geliştiği ele alınmıştır. İkinci bölümde Süleymaniye Kütüphanesinin oluşumu ve yazma eserler kitap patolojisinin ortaya çıkışı, bölümleri ve işleyişi anlatılmıştır. Üçüncü bölümde, çeşitli nedenlerle hasar gören el yazmalarının korunması ve eski haline getirilmesi için hangi önlemlerin ve işlemlerin uygulandığı açıklanmıştır. Bu bölümde, hasar gören yazmaların hangi koşullarda saklandığı ve zarar görenlerin nerede restore edildiği veya bunun mümkün olup olmadığının belirlenmesi için çalışmalar yapılmıştır. Sonuç bölümünde, el yazmalarının korunması ve restorasyonu konusunda yapılan çalışmaların değerlendirilmesi yapılmıştır.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Yazma eserlerin korunması, sadece kâğıt ve yapıştırıcı gibi basit malzemelerle yapılan bir onarım işlemi değildir. Bu, büyük ölçüde eğitim, dikkat ve deneyim gerektiren bir çalışmadır. Yapılan en küçük bir hata bile eserde geri dönüşü olmayan bir hasara yol açabilir. Bu sebeple restoratörün bilmediği bir malzeme ve teknikle herhangi bir onarımı yapmaması önemlidir. Onarım sırasında, eserin orijinal formunun değiştirilmemesi ve aslına sadık kalınması gerekmektedir. Belgeleme ilerleyen zamanlarda çalışılan eserlerin durumu, geçirdiği konservasyon, onarım, kullanılan yöntem ve metotların anlaşılmasında bizleri aydınlatmaktadır. Bu sebeple özellikle yazma eserlerde belgelemenin önemi oldukça fazladır. Çalışılan eserlerin kondisyon durumu ve tespiti belgelenmelidir. Sonrasında restorasyona gelen eserin restorasyon öncesi hali yazılı ve görsel olarak belgelenmelidir. Eser için doldurulan yazılı belgelerin eksiksiz ve tam olmasına dikkat edilmelidir. Eser restore edilmeden öncesi hali ve restorasyonu bittikten sonrası hali fotoğraflarla belgelenmelidir. Kullanılacak malzemenin ileri zamanlarda doğru yöntemlerle değişme ihtimaline karşı geri dönüşümü olması önemlidir. Her eser kendi içinde ayrı olarak değerlendirilmelidir. Dönemi, kullanılan kâğıdın cinsi, derisi, mürekkebi, boyar maddeleri vb. durumlar incelenip en uygun malzeme ve yöntem seçilmelidir. Bu seçim yapılırken en az müdahale ve kullanılan malzemelerin geri dönüşümlü olması önemlidir. Yapılan en ufak bir müdahalenin geri dönüşü olunamayan durumlara yol açabileceği unutulmamalıdır. Yapılan müdahalelerin etik değerler çerçevesinde ve eser üzerinde olumsuz etki bırakmayacak şekilde onarımın öncesinde korumanın geldiği unutulmamalıdır. Yazma eserlerin korunmasını sağlayacak alanlar uygun depolama şartları oluşturularak planlanmalı ve kurulmalıdır. Yapılan çalışmaların başında önleyici koruma gelmelidir. Eserin korunması için yapılan zarf ve kutular eseri dış etkenlerden korunmasını sağlamaktadır. Kullanılan kutu malzemeleri asitsiz seçilmelidir. Yapılacak olan zarf veya kutu eserin boyutuna uygun yapılmalı ve boşluk seviyesine dikkat edilmelidir. Eserlerin bulunduğu depoların iklim koşulları düzenli olarak kontrol edilmelidir. Depoların yılda en az bir kere Hepa filtreli konservasyon süpürgesi (Conservak) ile kuru temizliği yapılmalıdır. Tüm kütüphane çalışanlarına yazma eserlerin önemi, korunması ve saklanması ile ilgili eğitim verilmelidir. Yapılan

en ufak bir taşıma hatasına bile yer verilememelidir. Okuyucuya çıkarılan eserlerin kaç derece açı ile konulacağından, destek için kullanılacak malzeme ve aparatların kullanma yöntemlerine kadar dikkat edilmelidir. Ülkemiz, yazma eser sayısı bakımından dünyanın önde gelen ülkelerinden biri olmasına rağmen, yeterli sayıda el yazması restorasyon laboratuvarına ve yetkin personeline sahip değildir. Bu nedenle, kütüphanelerimiz yanlış müdahaleler sonucu tahrip olmuş eserlerle doludur. Eserlerin gelecek kuşaklara mevcut halleri korunmuş şekilde ulaştırabilmek için, alanında uzman restoratörler, biyolog, kimyager ile disiplinler arası çalışmalar yürüterek, geri dönüşümü mümkün olan malzeme ve teknikler kullanmalıdırlar.

KAYNAKLAR

- Adanır, T. (1998). *İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi örneğinde el yazması eserlerin restorasyonu*. [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Adanır, T. (2012). Yazma eserlerin restorasyonunda kullanılan kâğıtlar ve bir doğal kâğıt yapımı. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 5(9), 1-21.
- Aspin, D., & Chapman, J. (2001). Towards a philosophy of lifelong learning. In D. Aspin, J. Chapman, M. Hatton, & Y. Sawano (Eds.), *International handbook of lifelong learning* (pp. 3-33). Kluwer Academic Publishers.
- Başak, T. (2013). *Geçmişten günümüze kitap olgusu*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Başuslu, E. (2019). *Seka Aksu kâğıt fabrikasının tarihi (1970-2003)* [Yüksek Lisans Tezi]. Giresun Üniversitesi.
- Baydar, N. (2001). Kütüphanelerdeki el yazmalarının pasif konservasyonu. *Türk Kütüphaneciliği*, 15(4), 365-377.
- Baydar, N. (2017). *Kâğıt sanatları ve Kalender Paşa: I. Ahmed albümü* [Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Bayraktar, N. (1977). Yazma eserlerin korunması, bakımı ve temizliği. *Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni*, 18(2), 85-92.
- Bayraktar, N. (2006). Süleymaniye Kütüphanesi'nde düzenlenen yazma eser sergileri. H. Türkmen (Ed.), içinde *Yazmalara adanmış bir ömür: Nimet Bayraktar'a armağan* (pp. 194-197). Türk Kütüphaneciler Derneği İstanbul Şubesi.
- Bloom, M. J. (2003). *Kâğıda işlenen uygarlık: Kâğıdın tarihi ve İslam dünyasına etkisi* (Z. Kılıç, Çev.). Kitap Yayınevi.
- Çakar, P. (2011). *Tezhipli el yazması eserlerde bakır ve diğer elementlerin pigmentler üzerine etkisinin incelenmesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Çakar, P. (2019). *Yazma eserlerde kullanılan boyarmaddelerin belirlenmesi ve kâğıdın yaşlanma kinetiği üzerine etkisinin araştırılması*. [Doktora Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

- Çakmak, Y. (2013). *Bursa İnebey Kütüphanesi'nde bulunan Ulu Cami koleksiyonuna ait yazma eserlerin şemse cilt kapakları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Dener, H. (1957) *Süleymaniye Umumi Kütüphanesi*. Maarif Basımevi.
- Derakhshan, N., & Akyol, A. (2020). İran'da kâğıt üzerinde resmin tarihçesi. *Sanat ve Tasarım Dergisi*, (25), 131-151.
- Derman, M. U. (1968). Kâğıda dair. *İslam Düşüncesi*, 2 (5), 338-347.
- Dölen, E. (2015). *Dünyada ve Türkiye'de kâğıtçılığın tarihçesi*. Seka Kâğıt Müzesi Yayınları.
- Dölen, E. (2016). Kuruluşu İzmit'ten İzmir'e kaçırılan bir kâğıt fabrikası (1846). içinde *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu-II*. (ss. 747-757). Kocaeli Büyükşehir Belediyesi.
- Ersoy, O. (1963). *18. ve 19. yüzyılda Türkiye'de kâğıt*. Ankara Üniversitesi Basım Evi.
- Ersoy, O. (1964). Bursa'da kâğıt fabrikası meselesi XV-XVI. Yüzyıl. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih – Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 22 (1-2), 101-142.
- Gazi Özyıldız, İ. (2019). *Süleymaniye Kütüphanesi Şehzade Mehmed koleksiyonunda geometrik süslemeli ciltler*. [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Gazi, S. (1987). Yazma eserlerin bakım ve tamiri. İçinde *Fırat Havzası Yazma Eserler Sempozyumu '86: Bildiriler* (ss. 109-113) Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Gökçe Kocabay, Ö. (2012). *Yazma eserlerde kimyasal bozulmalar ve kimyasal bozulmaların durdurulması*. [Uzmanlık Tezi]. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü.
- Gümbür, B. H. B. A. (2014). *İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi'nde yer alan tezhipli Kur'an-ı Kerim yazmalarının kataloglanması*. [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Gündüz, K. (2014). *18. yüzyılda Osmanlı Devleti'nde basılan eserlerin kitap sanatları bakımından incelenmesi* [Yüksek Lisans Tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Güneş, G. (1999). *Kütüphanelerde koruma çalışmalarında asitsiz kâğıt kullanımı* [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Güven, N., Kaplanoğlu, L., & Yangöz, H. (2012). Kâğıt yüzeyine uygulanan sanat eserlerinde kâğıdın önemi. *Akdeniz Sanat Dergisi*, 5(9), 46-59.
- Güzel, K. (2015). *Ön Asya ve Ege uygarlıklarında ilk yazılı kaynaklar*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ahi Evran Üniversitesi.
- İlden, S. (2006). *Türkiye 'de kitap konservasyonu çalışmaları ve bir kâğıt restorasyonu laboratuvarı kurma projesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- İlden, S. (2008). Yazılı eserlerde korumanın (konservasyonun) tarihi ve Türkiye'de kitap konservasyonu çalışmaları. *Sanat Dergisi*, (14), 117-123.
- İlden, S. (2009). Tahrip olmuş el yazmalarının onarımı ve tedavi teknikleri. *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 65-87.
- İlden, S. (2010). *Türkiye yazma eserlerin korunmasında bölgesel laboratuvarların kurulmasının önemi*. [Sanatta Yeterlilik Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- İnay, Ö. (2006). *Türk İslam kitap sanatında lake cilt tasarımları*. [Yüksek Lisans Tezi]. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi.
- Kathalia, Y. P. (1990). *Arşiv malzemesinin korunması ve restorasyonu* (N. Somer, Çev.). Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Cumhuriyet Arşivi Dairesi Başkanlığı, Yayın No: 6.
- Kaya, A. (2016). Süleymaniye Kütüphanesi. *Nihayet*, (15), 78-79.
- Kaya, A. (2019). *Osmanlı kâğıt paralarındaki yazılar*. [Yüksek Lisans Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Kaya, H. Ö., & Oyman, N. R. (2018). Farklı kültürlerden Osmanlı ve Ermeni minyatür sanatındaki dini içerikli minyatürlerin karşılaştırılması. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11(55), 370-399.
- Kaya, N. (2007). Kütüphane. S. Mülayim (Ed.), içinde *Bir şaheser Süleymaniye Külliyesi içinde* (ss. 387-389). Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Keleş, E. (2013). *Yazma ve nadir matbu eserlerde Stegobium paniceum (L.) zararı ve mücadelesi*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Keskinel, B. (2012). *Türkiye yama eser kütüphanelerinin önemi ve toplumsal farkındalık düzeyleri bağlamında Süleymaniye yazma eser kütüphanesinin incelenmesi*. [Uzmanlık Tezi]. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Kızık Kiraz, M. N. (2013). *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kütüphanesi nadir eserler bölümü el yazmalarının bozulma durumları, çözüm önerileri ve restorasyon uygulamaları*. [Doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

Kızık Kiraz, N. M. (2014). Kâğıt konservasyonunda kullanılan yapıştırıcılar. *Art-Sanat*, (1), 171-178.

Kızık Kiraz, N. M. (2017a). Gülzâr-ı Savab'da geçen kâğıt boyama yöntemleri ve seçilen yöntemlerle renklendirme denemeleri. *Art-Sanat*, (7), 183-195.

Kızık Kiraz, N. M. (2017b). Bir el yazmasının restorasyonunda tümleme yönteminin seçimi ve seçilen yöntemin yırtılma direncinin hesaplanması. *Art-Sanat*, (8), 251-260.

Kızık, M. N. (2005). *Yazma eserlerin müze ve kütüphanelerde korunma yöntemleri* [Yüksek Lisans Tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.

Kozan, T. (2016). *Türkiye'de yazma eser kütüphanelerinin organizasyonu*. [Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.

Küçük, C. (2000). Türkiye'de restorasyon eğitimi, sorunları ve sonuçları. içinde *I. Ulusal Taşınabilir Kültür Varlıklarının Konservasyonu ve Restorasyonu Kolokiyumu* (ss. 23-27). Ankara Üniversitesi Basımevi.

Kütükoğlu, M. S. (2013). *Osmanlı Belgelerinin dili (diplomatik)*. (3. Baskı). Türk Tarih Kurumu.

Özekmekçi, A. (2012). *Yazma eserlerde konservasyon ve restorasyon uygulama tekniklerinin analizi*. [Uzmanlık Tezi]. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Tekin, Ş. (2017). *Eski Türklerde yazı, kâğıt, kitap ve kâğıt damgaları*. (2. Baskı). (R. T. Karatepe, Haz.). Dergâh Yayınları.

Uçar, B. E. (2019). *Osmanlı Arşiv belgeleri ışığında XIX. yüzyıl mücellidleri*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Uçar, F. B. (2008). *19. yüzyıl endüstriyel kâğıt belgelerde ayrışma ve koruma önerileri* [Doktora Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

URL-1 <https://papermoulds.typepad.com> Erişim Tarihi: 21.01.2024

URL-2 <https://suleymaniye.yek.gov.tr/Content/UploadFile/Doc/koleksiyonlar.pdf>
Erişim Tarihi: 21.05.2024

URL-3 <http://www.kitapsifahanesi.yek.gov.tr> Erişim Tarihi: 18.05.2024.

URL-4 www.musikidergisi.net Erişim Tarihi: 11.04.2024.

Yazıcı, K. (2008). *Türkiye’de el yazması eserlerin korunması ve restorasyonu*. [Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Yazıcı, K. (2013). *Tezkire-i řu’arâ minyatürlerinde yazı gereçleri (Millet Kütüphanesi AE 772 numaralı yazma üzerine bir inceleme)*. [Yüksek Lisans Tezi]. İstanbul Üniversitesi.

